Ketabton.com

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||

د کـتـــاب نـــــوم: په وينو سره لاسونه

چمتوکوونکی: دبشردحقوقونړيواله ټولنه

ژبـــــــــــــاړن:رحمت اريا

خـــپـــرنــــــدوی: مطبوعاتي خدمتونومرکز

تيراژ : زر ټوکه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګي جنايتونه : په وينو سره لاسونه

د بشري حقونو دڅار د ټولنې په زړه پورې ګزارش چې له ۱۹۹۲ زکال تر ۱۹۹۴ ز کال پورې په کابل کې د کمونيستی رژيم له ړنګيدا وروسته د کابل د ورانی پيښې او په کابل کې د ځواکجګړې د خونړيو سياليو ډډې راسپړلي ، په ګزارش کې سړک په سړک او واټ په واټ جګړه شرح شوې او د کابل پر وګړو تير شوی وحشت را بربنډوي ؛ کتاب د جنګي جنايتکارانو مخونه په نړيواله کچه لوڅوي. دغه کتاب د ۲۰۰۹ زکال د سپتامبر په مباشت کې په کابل کې د مطبوعاتي خدمتونو د مرکز له خوا خپور شوی دی

د بشري حقونو د څار ټولنه

Human Rights Watch

Copyright � 2005 by Human Rights Watch.

All rights reserved.

Printed in the United States of America

ISBN: 1-56432-334-X

Cover photos: A mujahedin fighter in Kabul, June 1992. � 1992 Ed Grazda

Civilians fleeing a street battle in west Kabul, March 5, 1993. � 1993 Robert Nickelsberg

Cover design by Rafael Jimenez

Human Rights Watch

350 Fifth Avenue, 34th floor

New York, NY 10118-3299 USA

Tel: 1-(212) 290-4700, Fax: 1-(212) 736-1300

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

hrwnyc@hrw.org

1630 Connecticut Avenue, N.W., Suite 500

Washington, DC 20009 USA

Tel:1-(202) 612-4321, Fax:1-(202) 612-4333

hrwdc@hrw.org

2nd Floor, 2-12 Pentonville Road

London N1 9HF, UK

Tel: 44 20 7713 1995, Fax: 44 20 7713 1800

hrwuk@hrw.org

Rue Van Campenhout 15,

1000 Brussels, Belgium

Tel: 32 (2) 732-2009, Fax: 32 (2) 732-0471

hrwatcheu@skynet.be

9 rue Cornavin

1201 Geneva

Tel: + 41 22 738 04 81, Fax: + 41 22 738 17 91

hrwgva@hrw.org

Web Site Address: http://www.hrw.org

Listserv address: To receive Human Rights Watch news releases by email, subscribe to the HRW news listserv of your choice by visiting http://hrw.org/act/subscribemlists/

subscribe.htm

د بشري حقونو د څار ټولنه د نړۍ په هرګوټ کې د خلکو د حقونو ساتنې ته ژمنه یو ټولنه ده.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ د بیلتونپالنې د مخنیوی ، د سیاسي خپلواکۍ د ملاتړ په موخه د بلهاریانو او فعالینو ترڅنگ ولاړ یو ترڅو د جګړو په لړ کې د هغو پرګنو ساتنه او مرسته وکړو چې له انسانانو سره غیر انساني چلند کوي او هڅه کوو چې مجرمین د عدالت پر ټغر و دَرَوو .

موږ د هغو کسانو مخونه بربنډوو چې له بشري حقونو څخه سرغړونه کوي ، موږ په دې اړه پلټنه کوو او سرغړوونکي له حساب او کتاب سره مخامخوو. موږ دولتونه او واکمن کسان له ننگونو سره مخامخوو چې ناوړه چال چلندونه بس کړي اود بشري حقونو نړیوال قانون ته دې درناوی وکړي .

موږ د بشري حقونو په ساتنه کې له بشري ټولنو او له نړیوالې ټولنې څخه د مرستې غوښتنه کوو او په یوه غږ وایو چې بشري حقونه د هر انسان لپاره دي .

د بشري حقونو د څار ټولنه

د بشري حقونو د څار ټولنه د نړۍ په اویاوو هیوادونو کې له بشري حقونو څخه د سرغړونو په اړه پرله پسې او سیستماتیکه پلټنه کوي. موږ له بشري حقونو څخه د سرغړونکو مخونه په وَړَند وخت " مناسب " کې د ډاډمنو سرچینو پر بنسټ بربنډ کړي دي د دغه مخورتوب پر بنسټ دي چې موږ د بشري حقونو د پالونکو او پلویانو په منځ کې د ډاډمنو مالوماتو د سرچینې په توګه پیژندل کیږو. موږ په ټولو دولتونو ، سیاسي گوندونو ، ډلو ټپلو ، جیوپولیټکو ټلوالو ، ژب توکمیزو ډلو او مذهبي ډلو کې د بشري حقونو د درنښت اړخونو څیړلو او هغه څارو. د بشري حقونو د څار ټولنه د بیان او فکر د آزادۍ ننگه کوي ، زموږ ټولنه په ټولو قانوني لړیو کې له ټولو سره د برابر چلند دفاع کوي ، موږ په زور واکو ټولنو کې د کمزورو خپل شویو پرګنو ننگه کوو ؛ موږ د وژونکو پر ضد ، د انسانانو د تري تم کیدلو ، ځورولو ، وهلو او ټکولو ، په وچ زور او د بې ځایه بندي کیدنو ، بیلتونپالنې او د بشري حقونو د نورو سرغړونو او ډولونو پرضد لاسوندونه را ټولوو. موږ هغه دولتونه د حساب او کتاب د ورکړې پر ژۍ دروو‌چې د خپل ولس او پرګنو له حقونو څخه سرغړونه کوي.

د بشري حقونو د څارټولنې خپل کار په ۱۹۷۸ز کال کې د خپلو اروپایی او مرکزي آسیا څانګو ترڅنگ پیل کړ چې په هغه وخت کې د (هلسنکي واچ) په نامه یادیدله. دغه ټولنه نن په افریقا ، د امریکا په وچه او منځنۍ ختیځ کې هم خپلې څانګې لري. بر سیره پر دغو څانګو دغه ټولنه په خپل جوړښت کې دري څنګیزي څانګې هم لري : د ماشومانو حقونه ،د وسلو او ښځو حقونه. ددغې ټولنې دفترونه په بروسلز ، ژنیوا ، لندن ، لاس انجلس ، مسکو ، نیو یورک ، سان فرانسیسکو ، تاشکند ، تورانتو او واشنگتن کې دیره دي. د بشري حقونو د څار ټولنه یوه خپلواکه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیردولتي ټولنه ده چې مالي مرسته يې په نړۍ کې د شخصي کسانو او غیر دولتي بنسټونو له پلوه کیږي. دغه ټولنه ، غیر دولتي بسپنې یا نیغ په نیغه یا په غیر مستقیم ډول مني .

ددغې ټولنې د کارکوونکو او مشرانو نومونه او کاري دریځونه په لاندې ډول دي:

The staff includes Kenneth Roth, Executive Director; Allison Adoradio, Operations Director; Michele Alexander, Development and Outreach Director; Carroll Bogert, Associate Director; Widney Brown, Deputy Program Director; Peggy Hicks, Global Advocacy Director; Iain Levine, Program Director; Dinah PoKempner, General Counsel; James Ross, Senior Legal Advisor; Joseph Saunders, Deputy Program Director; and Wilder Tayler, Legal and Policy Director.

The program directors of Human Rights Watch are Brad Adams, Asia; Holly Cartner, Europe and Central Asia; Richard Dicker, International Justice; Jamie Fellner, United States; Arvind Ganesan, Business and Human Rights; Steve Goose, Arms; LaShawn R. Jefferson, Women�s Rights; Scott Long, Lesbian, Gay Bisexual and Transgender Rights; Peter Takirambudde, Africa; Jos� Miguel Vivanco, Americas; Lois Whitman, Children�s Rights; and Sarah Leah Whitson, Middle East and North Africa.

The advocacy directors of Human Rights Watch are Steve Crawshaw, London; Loubna Freih, Geneva; Lotte Leicht, Brussels; Tom Malinowski, Washington; and Joanna Weschler, United Nations.

The members of the board are Jane Olson, Chair; James F. Hoge, Jr., Vice-Chair; Sid Sheinberg, Vice-Chair; John J. Studzinski, Vice-Chair; Omar Amanat, Lloyd Axworthy, David M. Brown, Dorothy Cullman, Edith Everett, Jonathan F. Fanton (Chair 1998-2003), Michael E. Gellert, Richard J. Goldstone, Vartan Gregorian, Wendy Keys, Robert

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Kissane, Bruce Klatsky, Joanne Leedom-Ackerman, Josh Mailman, Susan Manilow, Kati Marton, Lore Harp McGovern, Barry Meyer, Joel Motley, Samuel K. Murumba, Catherine Powell, Sigrid Rausing, Victoria Riskin, Kevin Ryan, Domna Stanton, Shibley Telhami.

Emeritus board members are Roland Algrant, Lisa Anderson, Robert L. Bernstein (Founding Chair 1978-1997), William D. Carmichael, Adrian W. DeWind, Alice H. Henkin, Stephen L. Kass, Marina Pinto Kaufman, Peter Osnos, Kathleen Peratis, Bruce Rabb, Orville Schell, Gary Sick, and Malcolm B. Smith.

پېژندنه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابل ولایت او ور څېرمه سیمې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

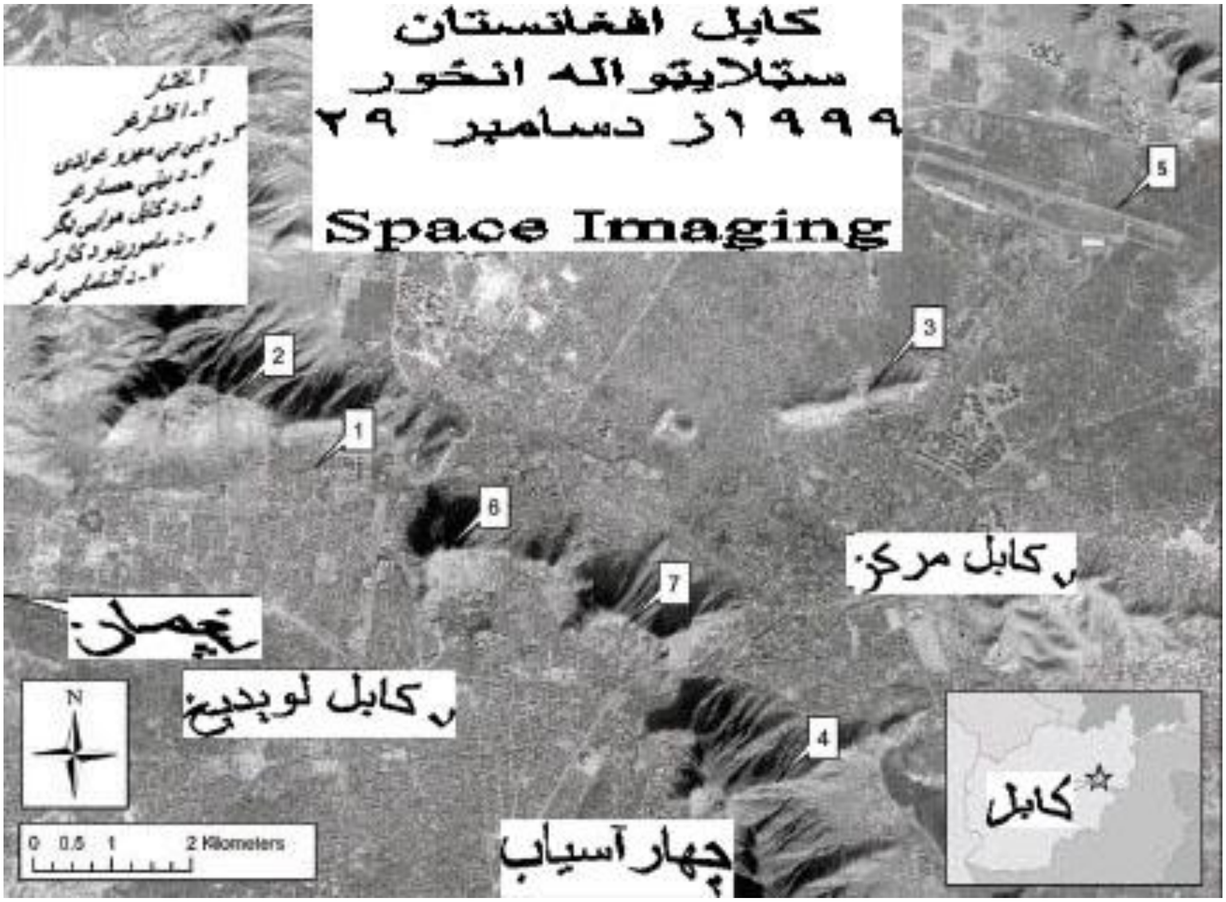

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

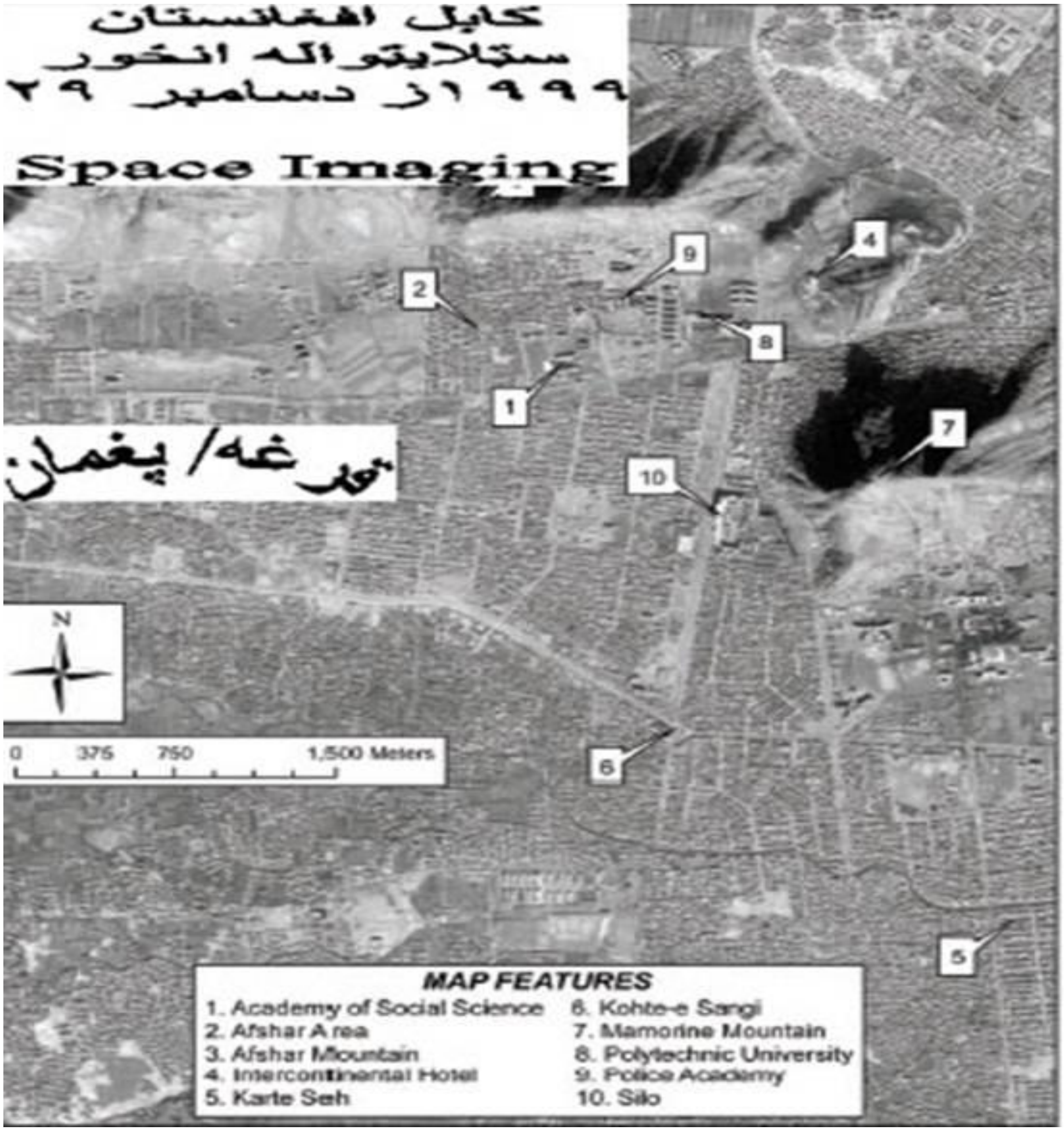

موږ په پرتمين ویاړ کابل ته ولاړو.... موږ ته په هڅونې وويل شول چې ستاسو هېواد به پرمختګ وکړي ، خپله پياوړې غښتلواله به بيرته تر لاسه کړئ او موږ په خپلو دواړو پښو به بيرته و دريږو. د کابل پرښار وروستـنـيـو بريدونو د افغان ولس ټولې هيلې ډړې وړې کړې او موږ ته يې په نړيواله ټولنه کې ستر سپکاوی را په برخه کړ .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حامد کرزی : د بهرنیو چارو مرستیال وزیر ، اسوشیـئـتد پرس ، ۱۹۹۲ زکال د اگست ۲۳ نېټه

پـېـژندنه

څه دباندې دوه لسېزې شوې چې افغانستان ، په جګړو کې کړول کېږي. دا هغه غونډله یا جمله ده چې د افغانستان په اړه د هرې وینا ، مقالې او ګزارش پر تندي لیکل کېږي. دغه غونډله د طالبانو له واکمنۍ وروسته د رامنځته شویو ننګونو د پوهېدا لپاره دومره کارول شوې چې نن په یوې کلیشه یې استعارې اوښتې ده. دهیواد د تأریخ او پېښلیکونو په څېړنه کې تر اوسه یو شمېر هڅې شوېدي چې د اوسني حالت د جرړو په پوهېدا کې له موږ سره مرسته کوي. په دې کې تر ټولو اړینه د هیواد د دوه وو لسیزو د جګړو په لړ کې له بشري حقونو څخه د پراخې سرغړونې د کچې پوهیدا ده ، دلته جنګي جنایتونه او د بشریت پر وړاندې جنایت رامنځته شوی دی نو ځکه موږ د پورتنۍ غونډلې په تل کې هغه کوکې او ازانګې اورو چې وایي : پخواني مجرمین و نیسئ ، هغوی لا تر اوسه ژوندي دي او محکمه یې کړئ. دغه کوکې او ازانګې د افغانستان په پخواني پیښلیک کې هم پرتې دي خو لږ غوږ ورته نېول شوی دی .

دغه ګزارش د تیرو دوه وو لسیزو یوه کوشنۍ برخه رانغاړي ، د ګزارش موخه دا نه ده چې پر روان حالت دې پـټـې کښېښودل شي. دغه ګزارش د افغانستان د تیرو دوه وو لسیزو د وسله والو ناندریو پراخ انځور نه رانغاړي او نه د ترسره شویو جنایاتو هره ډډه را سپړلای شي. او هېڅکله یو بشپړ انځور نه شي بلل کېدای. د ۱۹۸۰ او ۱۹۹۰ زیږدیزو لسیزو په اوږدو کې د رامنځته شوي ناتار او وحشت سپړنه او څېړنه د افغانستان د دولت او د نړیوالې ټولنې پراخې اوږد مهالې ژمنې ته اړتیا لري. کله چې دغسې تأریخ او پیښلیک ولیکل شي نو هغه به د یوه یا څو کتابونو په ټولګه کې ځای نه شي ، هغه به د کتابونو الماریو ته اړتیا ولري .

دغه ګزارش یوازې د افغانستان د ناورین یو کال په پام کې نیولی دی : ۱۳۷۱ لمریز کال ؛ چې [د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل له مېاشتې نیولې د ۱۹۹۳ زکال د مارچ ترمیاشتې] له نېټې سره سمون خوري. دغه نېټه له هغه مهاله راپېلیږي چې په کابل کې شوروي پلوی رژیم را و پرځول شو. همداشان دغه ګزارش یوازې د افغانستان پر یوه ټکي ، د هیواد پر پلازمېنې ، کابل او ور څېرمو سیمو را څرخي .

ولې کابل او ولې ۱۳۷۱ لمریز کال ؟ دا ځکه چې په دغه مهالیز واټن کې له بشري حقونو څخه د سرغړونو کچه خورا زیاته لوړه ده. دا هغه مهالیز واټن دی چې افغانستان ، له ۱۹۸۰ز کال را وروسته ، د شوروي پر لس کلن نیواک د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای ټکی کښیښود او خپله خپلواکۍ یې و گټله . په کابل کې د رژیم له بدلون وروسته ، ۱۳۷۱ لمریز کال د افغانستان نوې پېلامه بللای شوې ده .

خو دغه پیلامه ، د افغانستان د تأریخ یو تور ترینه ټکی وو. په ۱۳۷۱ لمریز کال کې کابل هماغسې چې په دغه گزارش کې ورته نغوته شوې ، د افغانستان د وسله والو ډلو� د سیالو مجاهدو ډلو او د رنگ شوي دولت د وسله وال ځواک د پراخو او پرله پسې جگړو په ډگر واوښت ؛ د شوروي پلوي رژیم له پرځېدا وروسته ټولې ډلې پر ښار را واوښتلې. په دغه مهالیز واټن کې بیلا بیلو ډلو د کابل د ښار پر سر په خپلو منځو کې جگړې پیل او د ملکي وگړو پر وړاندې یې بې شمیره او وحشي ترینه ناتارونه تر سره کړل. په جگړو کې را گیرپه لسگونو زره ښاریان ووژل شول. دغه تاوانونه د هغو بریدونو پایله وه چې پر ملکي وگړو د ړندو او نېغ په نیغه تیریو له امله رامنځته شول او ترڅنگ یې بې شمیره نړیوال بشري قوانین (د جگړو قانون) تر پښو لاندې شو. ملیشیاوو په زرگونو ملکي وگړي و تښتول چې هېڅ چا یې بیا مخونه ونه لیدل. د ښار پراخه برخه لوټ او ویجاړه شوه. د کابل په ښار کې د دغو ورانیو نخښې لا تراوسه په سترگو لیدل کیږي چې په همدغې مودې کې او د کابل پر لوري د طالبانو له پرمختگ څخه مخکې رامنځته شویدي .

د افغانستان د جگړې د نورو پړاوونو په پرتله ددغه پیر جنایاتو ته لږ پاملرنه وشوه. د شوروي له یرغله نیولې تر نن پورې د ټولو شخړو او ناندریو پر تندي د وحشت او ناتار ټاپه لگېدلې ده. په ۱۹۸۰زیږدیزې لسېزه کې چې له (۱۳۵۹ تر ۱۳٦۸) لمریزو کلونو سره سمون خوري شوروي سرو لښکرو او د هغوی ملگرو افغان ځواکونو بې شمیره جنگي جنایات او د بشریت پر ضد جنایات تر سره کړل هغوی په لوی لاس پر ملکي وگړو او د ملکي وگړو د استوگنې پر سیمو برېدونه وکړل ، بندیان یې ووژل او یرغمل کسان یې ووهل ، و ټکول ، و ځورول او وېې وژل. د ۱۹۹۰ز لسیزې په نیماییو کې چې له ۱۳۷۵ تر ۱۳۸۰ لمریزو کلونو سره سمون خوري ، طالبانو هم د یوه واکمن ځواک په توگه د خپلو پوځي عملیاتو په لړ کې دومره بې شمیره جنگي جنایات کړي چې له سره تر پایه د بشري حقونو د معیارونو له هېڅ اړخ سره ډډه نه لگوي .

د بشري حقونو د نورو ډلو ترڅنگ ، د بشري حقونو د څار ټولنې په خپلو بې شمیرو گزارشونو کې د شوروي د وسله وال ځواک او د هغه د لاسپوڅي دولت وحشت او ناتار په مستند یا لاسوند ډول را ټول کړی او هم یې د ۱۹۹۰زیږدیزې لسېزې په اوږدو کې د طالبانو جنایات او توحش مستند کړی دی. ملگرو ملتونو هم له ۱۹۷۸ز کاله نیولې تر ۲۰۰۱ ز کال پورې د جنگي جنایاتو او د بشریت پر وړاندې د ترسره شویو جنایاتو یو ټولگه چې په ټولیز ډول د شوروي د نیواک � طالب واکمنۍ پړاو را نغاړي په پېښلیکیزه بڼه را ټوله کړې ده (دغه گزارش هېڅکله خپور نه شو خو په ۲۰۰۵ ز کال کې افغان دولت ته وسپارل شو). د شوروي � طالب د مهالیز واټن ناتار په نړیوالو رسنیو کې هم غبرگون موندلی دی .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۷۱ لمريز کال په ګډون د ۱۹۹۰ ز لسيزې کلونو ته ډېره پاملرنه نه ده شوې. پر دغه مهاليز واټن يو شمير نړيوالو پيښو سيورى واچاوه چې امله يې نړيواله پاملرنه بلې خوا ته واوښتله لکه په ۱۹۹۲ ز کال کې د کلنتن او جورج ايچ ډبليو بوش تر منځ د ولسمشرۍ د ټاکنو کمپاين ، د شوروي اتحاد بانکي افلاس او په پخوانۍ يوګوسلاويا کې جګړه. له بلې خوا په کاليفرنيا او لاس انجلس کې د ۱۹۹۲ ز کال د اپريل د مياشتې د وروستيو شپو ورځو اله ګولې ، د شوروي پلوي د رژيم د ړنګېدنې رنګ خړپړ کړ.

دا چې په رښتيا په ۱۳۷۱ لمريز کال کې څه پېښ شوېدي زموږ په لاس کې لا تر اوسه ډېر مالومات نه شته. په هغه مهال کې د افغان او نړيوالو ژورناليستانو يوې کوښنې ډلې د جګړو ګزارشونه ورکول ، د رسنيو مقاله ليکونکو او پروديوسرانو د جګړې د ډګر ګزارشونه خپرول. په افغانستان کې د ډاډ وړ خبري او کاري سرچينې نه وې. په هغه وخت کې د بشري حقونو د څار د ټولنې هېڅ غړی سيمې ته نه وو ليږل شوی ، يوازې د بشري مرستو څو ډلو هلته کار کاوه ، د ملګرو ملتونو يوه بېواکه ، ځان ساتې او شرمناکه ډله هم هلته وه او ويې نه شو کولای د بشري حقونو د ناتار ګزارش ورکړي. دغه ګزارش هڅه کوي چې دغه مالوماتي تشه را ډکه کړي .

پر دغه مهاليز واټن زموږ د پاملرنې د منځټکي دويم لامل دا دی چې د ۱۹۹۰ ز لسيزې لومړي کلونه له اوسني حالت سره نيغ په نيغه تړاو لري. په دغې څېړنې کې د داسې بولندويانو او سياسي مشرانو د جناياتو چاڼ او سپړنه شوې چې نن د افغانستان د دولت رسمي چارواکي دي --- دوی اوس په دولت ، پوليسو ، وسله وال ځواک او څارګرو څانګو (استخباراتو) کې لوړترينه دريځونه لري او ان يو شمير يې د ولسمشر حامد کرزي مرستيالان او سلاکاران دي. يو شمير نور يې دغسې دريځونو ته د رسيدا لپاره لوځې پوځې کوي. ډيري افغانان په ځانګړې توګه کابليان باور لري چې ددغو ډلو د بولندويانو او سياسي مشرانو وحشي چلند او د هغوی پخوانيو کارنامو ته په کتنې هغوی په داسې دريځونو کې د پاتې کيدا وړتيا نه لري .

موږ هم د افغان ولس له دغسې باور سره همغږي يو. له تيرو پينځوويشتو کالو را پديخوا د بشري حقونو د څار ټولنه د نړۍ په څلورو لويو وچو کې د جګړو او له جګړو وروسته حالاتو کې د بشري حقونو څارنه کوي. موږ د سولې د رغښت د بېلا بېلو لړيو برياوې او ناکامۍ څارلې � موږ په نړيواله کچه وخت په وخت د هغو مشرانو کره وړه مستند کړي چې د جنګي سابقې په لرلو يې د سياسي نانديريو هوارۍ ته په ډېره مېنه او ليوالتيا را دانګلي خو د قانون پر ځای يې له زور واکې څخه کار اخيستای دی � د هغوی دغو چلندونو يو ځل بيا بشري حقونه تر پښو لاندې کړي چې يا يې د بې قانوني دوام او يا يې د بې قانوني را ستنيدا ته لاره هواره کړې ده.

دغه نړيواله تجربې د افغانستان د نن ورځې له حالاتو سره سمون خوري. د ۲۰۰۱ ز کال د بن د تړون له ژمنې سره سره چې پايله يې د ولسمشر حامد کرزي تر مشرۍ لاندې د لنډ مهالي دولت پر جوړيدا و چورلېده د افغانستان ډيرې برخې لا تر اوسه د خپلسرو ځان ځانچورليځو بولنديانو ، ټوپکواکانو او جنګسالارانو د واکمنۍ په ولکه کې دي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

، هغوی په بیلا بیلو کچو د ملیشاوو کوشنۍ او غټې ډلې لري او هڅه کوي چې په هیواد کې د ټینګښت او د سولې د بیا رغښت لړۍ له ګواښ او درېې وړې کېدلو سره مخامخ کړي. په دغه ګزارش کې د هغو بولندویانو او توپکواکانو نومونه راغلي دي چې پخوا يې په جنايت او ځورونو کې لاس درلود او له ۲۰۰۱ز کال وروسته یې بیا هم د بشري حقونو په ځپنه کې ونډه لوبولې ده لکه د کورونو لوټـل ، سرې تښتونه ، د بندیانو ځورونه ، جنسي تیري او وژنه .

د بشري حقونو د څار ټولنې په خپلو پخوانیو ګزارشونو کې له بشري حقونو څخه د سرغړونې یو شمیر بیلګو ته نغوته کړې ده[1] . په دغه ګزارش کې د ډيرو لوړ پوړو چارواکو نومونه راغلي دي چې زموږ په پخوانیو ګزارشونو کې هم ورته نغوته شوې وه او دوی هغه کسان دي چې په زورواکۍ یې د نورو خلکو ځمکې نیولي دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسیون یا (اې آی ایچ آر سي)[2] هم د زورواکانو ګزارشونه ورکړي دي .

لنډه دا چې د ۱۹۹۰ز لسیزې د توپکواکو جګړه مارو ډيري کسان متکرره تیریګر دي. ډيریو کابلیانو ته د ریسیډیویزم یا د " جنایت د تکرر" [3] دغه لړۍ یوه عادي خبره ده ، په تیرو دریو کالو کې هغوی د بشري حقونو د څار ټولنې ته په تکرار ویلي چې : " جنګسالاران ، جنګسالاران دي/ جنګسالاران، جنګ سالار هستند." خو اوس داسې ښکاري چې ډيریو افغانانو او نړیوالو چارواکو پخوانۍ ترخې تجربې هیرې کړې دي.

ددغه ګزارش ځانګړې موندنې :

دغه ګزارش له بشري حقونو څخه د کلک سر غړاوي ، جنګي جنایاتو او د بشریت پر وړاندې د ترسره شویو جنایاتو هغه ځانګړې لړۍ را سپړي چې د ۱۹۹۲ زکال د اپریل له مباشتې وروسته تر سره شویدي � په بله وینا د ۱۹۹۲ زکال د اپریل له میاشتې نیولې د ۱۹۹۳ز کال د مارچ تر مباشتې د شوروي پلَوي ولسمشرنجیب الله د واکمنۍ له ړنګیدا وروسته .

د ګزارش دویمه څپرکۍ چې له پیژندنې وروسته وړاندې کیږي ، د هماغه کال د ځانګړو پیښو مخینه او پیښلیک رانغاړي. د ګزارش د دریمې څپرکۍ د (الف) برخه د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل د مباشتې په وروستیو شپو ورځو کې د نجیب الله ضد مجاهدینو د ځواکونو په لاس د کابل نیواک را سپړي او پر هغه ناتار کره کتنه کوي چې د ۱۹۹۲ زکال د اپریل له مباشتې بیا د همدغه کال د دسامبر تر مباشتې پورې د مجاهدینو د ځواکونو د خپلمنځي جګړو په لړ کې رامنځته شو. دغه برخه د ځورونو هغه لړۍ په لاسونده ډول وړاندې کوي چې په همدغه مهال کې د هرې ویل شوې ډلې له پلوه تر سره شوي دي لکه : ړانده پوځي بریدونه ، په لوی لاس د ملکي وګړو په نخښه کول او د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی وژنه ، پر ملکي وګړو یرغل او د هغوی وژنه ، سړي تښتونه ، اجباري کار او د ملکي وګړو د کورونو لوټول.
ګزارش دې ته هم نغوته کوي چې د ځانګړو ډلو غړو ، پر ښځو ، نجونو او هلکانو جنسي تیري کړي دي .

د ګزارش د دریمې څپرکۍ د (ب) برخه دې ته نغوته کوي چې په ۱۹۹۳ زکال کې کورنیو جګړو څنګه وده وکړه. د همدغې څپرکۍ د (ج) برخه د ۱۹۹۳ زکال د فبرورۍ په مباشت کې د جګړې د انځور هغه لوړه څوکه رانغاړي چې د افشار کمپاین بلل شوی دی � دا هغه پوځي برید ته نغوته ده چې د کابل د ښار په لویدیځ کې د مجاهدینو بیلا بیلو ډلې د شیعه مجاهدینو پر ځواکونو ور واوښتلې. هماغسې چې ګزارش څرګندوي ، پر دغو سیمو د برید په لومړني پړاو کې په سلګونو کسان په ړنده توګه یا په لوی لاس له یوې مخې او له توپیره پرته ووژل شول ، د ملکي وګړو پر کورونو بریدونه وشول او په زرګونو کسان بې ځایه شول. ګزارش په لاسوند ډول څرګندوي چې ملیشیا ځواکونو ډیر شمیر کسان د هغوی د کورنیو د غړو تر مخ ووژل. په سلګونو نور کسان و تښول شول او مخونه یې بیا چا ونه لیدل .

په څلورمه څپرکۍ کې موږ د پيښو قانوني اړخونه راسپړو ، موږ غواړو په قانوني ډول په مستندو جنایاتو کې د ملیشو د ډلو او د هغوی د بې شمیرو مشرانو ښکیلتیا را وسپړو چې په دې کې د هغو بولندویانو نومونه ګډون لري چې د ۲۰۰۵ زکال تر نیماییو پورې د افغانستان په دولت کې لوړ دریځونه یې را خپل کړي دي .

د ګزارش پينځمه برخه ، زموږ سپارښتنې را نغاړي .

په جنایاتو کې ښکېل ګوندونه او ډلې :

لاندې د هغو ډلو او د مشرانو نومونه اخیستل کیږي چې له بشري حقونو څخه په سرغړونو او جنایاتو کې ښکېل دي :

د افغانستان اسلامي جمعیت / جمعیت اسلامي افغانستان : چې له دې وروسته به ورته یوازې د جمعیت په نامه نغوته وشي. په ټولیز ډول تاجک توکمه سیاسي پوځي ډله ده چې سیاسي مشري یې برهان الدین رباني کوي او پوځي مشري یې احمد شاه مسعود وو. (مسعود د ۲۰۰۱ز کال د سپتامبر په ۹ نېټه په یوې ځانوژونکې پیښه کې ووژل شو) .

د نظار شورئ/ شورئ نظار : د بیلا بیلو پوځي ځواکونو یوه ټولګه ده چې مشري یې د مجاهدینو بیلا بیلو ډلو کوله ، دغه ډلې د افغانستان په شمال او شمال ختیځ کې دي چې ټوله مشري یې د بولندوی مسعود تر پوځي بولنې لاندې وه .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي گوند/ حزب اسلامي : د گلبدين حکمتيار تر بولنې لاندې پښتونواکه ډله ده ، دغې ډلې د ۱۹۸۰ز او ۱۹۹۰ز لسيزو په اوږدو کې د امريکا د متحده ايالاتو او پاکستان لويه پوځې مرسته تر لاسه کوله .

د افغانستان د خپلواکۍ لپاره اسلامي پيوستون/ اتحاد اسلامي براى آزادي افغانستان : چې له دې وروسته به د اتحاد به نامه وبلل شي ، د عبدالرب الرسول سياف تر مشرۍ لاندې يوه پښتونواکه ډله ده ، دغه ډله له سعودي عربستان سره تړاو لري او د سعودي عربستان له ملاتړه برخمنه ډله ده .

د افغانستان د اسلامي وحدت گوند/ حزب وحدت اسلامي افغانستان: له دې وروسته د وحدت په نامه بلل کيږي ، دا په افغانستان کې د هزاره واکو گانو شيعه ډله ده چې له ۱۹۹۲ تر ۱۹۹۳ ز کال پورې مشري يې عبدالعلي مزاري کوله او د ايران کلکه مرسته له ځان سره لري. عبدالعلي مزاري په ۱۹۹۶ز کال کې ووژل شو .

د افغانستان ملي اسلامي غورځنگ / جنبش ملي � اسلامي افغانستان : له دې وروسته د جنبش په نامه يادېږي ، د افغانستان په شمال کې وزبک � توركمن واکه ډله ده چې مشري يې عبدالرشيد دوستم کوي [دوستم د ۱۹۸۰ز لسيزې په اوږدو کې د شوروي پلوي افغان وسله وال ځواک جنرال دی] دغه ډله د پخواني شوروي پلوي وسله وال ځواک او د افغانستان د شمال د مجاهدينو له يو شمير ډلو څخه جوړه شوې ده .

حرکت اسلامي افغانستان: له دې وروسته د حرکت په نامه يادېږي. د محمد آصف محسني تر مشرۍ لاندې شيعه واکه ډله ده ، دغه ډله د دغه گوند او حسين انوري له ډلو څخه جوړه يوه گډوله ده چې د ايران له ملاتړه برخمنه ده .

د گزارش په ټولو برخو کې هغه مهاليز واټن چې د گزارش د سپړنې منځټکی پرې راڅرخي د افغانستان د دولت نوم " د افغانستان اسلامي دولت " ياد شوی دی ، دغه دولت د ۱۹۹۲ز کال د اپريل په مياشتې کې د شوروي پلوي رژيم له رنگېدا وروسته رامنځته شو. د دغه دولت مشري د ۱۹۹۲ زکال د اپريل له وروستيو نيولې د ۱۹۹۲ زکال د جون تر مياشتې پورې د دوه وو مياشتېو لپاره صبغت الله مجددي وکړه ، صبغت الله مجددي په پيښاور کې د مجاهدينو د يوې کوشنې اوضعيفې ډلې مشر وو ، نوموړی د مجاهدينو د گڼ شمير (نه د ټولو) مجاهد ډلو د ټرون پر بنسټ چې نومونه يې پورته ياد شول د لنډې مودې لپاره د دولت د مشر په توگه و ټاکل شو. له هغه وروسته تر ۱۹۹٦ ز کال پورې يا کابل ته د طالبانو تر راتگ پورې د دولت مشري د جمعيت مشر برهان الدين رباني کوله .

د حکمتيار له اسلامي گوند پرته ، نورې ټولې ډلې په ځرگنده د ۱۹۹۲ز کال د اپريل د مياشتې د دولت تر سيوري لاندې په يوه موټې ډول راټولې شوې وې (خو په دغه گزارش کې به وروسته را و سپړل شي چې د وحدت گوند خپل دريځ بدل کړ او د ۱۹۹۲ زکال په وروستيو کې له اسلامي گوند سره يو ځای شو.) د پخواني شوروي پلوي رژيم پوليسو ، وسله وال ځواک او د ځارگرو ځانگو کار کوونکو چې ځانونه يې له يوې خوا په بيلا بيلو ډلو پورې تړلي ول ، لږ تر لږه په لومړيو شپو ورځو کې د همدغه دولت تر سيوري لاندې راټول شوي ول ؛ د ړنگ شوي دولت د ځواک

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډيري برخه ځانونه د جمعيت او جنبش په ډلو ته وسپارل ؛ د مليشايي ځواکونو په توګه ټولو سپارل شويو ځواکونو د اتحاد ،وحدت او حرکت له ډلو سره تړاو درلود. ا کثرأ وختونه د جمعيت ، جنبش او اتحاد بولندويان د همغږۍ لپاره د ولسمشر په دفتر يا د دفاع په وزرات کې را ټوليدل .

په دغه ګزارش کې ويل شوي دي چې د حکمتيار اسلامي ګوند ، د رباني دولت په رسميت و نه پيژانده ، په کابل کې د ميشتو او دولتي ځواکونو پر وړاندې يې بريدونه پيل کړل. (د ۱۹۹۲ز کال په پای کې د مزاري د وحدت د ډلې ځواکونه د حکمتيار له ځواکونو سره يو ځای شول.)

په دغه ګزارش کې دا هم ويل شوي چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ زو کلونو کې هرې ډلې ځانته پوځي جوړښتونه درلودل ؛ هره ډله د يوه غښتلي او لوی بولندي تر مشرۍ لاندې وه ، د مشر بولندوی تر لاس لاندې سرتيري او په بيلا بيلو کچو نور بولندويان ول[4]. د بولنې يا قوماندې دغه وَل په وَل جوړښت د ډلو مشرانو او بولندويانو ته دا وسه په لاس ورکوله چې تر خپل لاس لاندې ځواکونه په خپل کنترول او ولکه کې ولري ، د ډلو مشرانو او بولندويانو د " وکړه او مه کړه " وسه درلودله ؛ دغسې يوه جوړښت د ډلې جنګيالي دې ته اړ ايستل چې ددوی امرونو ته غاړه کيښږدي. دغه ول په ول جوړښت نه روڼ وو او نه ټينګ --- ددغه پيچلي جوړښت جرړې په ژب توکميزو او کورنيو اړيکو کې ځغليدلې چې د بولنې يا قوماندې لپاره يې مرکزی خوځښت رامنځته کاوه. په زړه پورې دا وه چې ډلې سمبال وې او بولندويانو خپل جنګيالي کنټرولول. په دغه ګزارش کې راټول شوي وحشتونه او ناتارونه هغسې وحشت او ناتار نه دی چې مخنيوې به يې نه شوای کيدای دغه جوړښت څرګندوي چې د هغوی مخنيوی کيدای شوای. په ګزارش کې د داسې وحشتونو يادونه شوې چې بولنه يې نيغ په نيغه د بولندوی له خوا ورکړل شوې ده .

د ډلو د کرکتر او جوړښت په اړه لومړنۍ ملپاڼې ته ولاړ شئ .

د عدالت ارزښت :

د ټولو لاسونه په سرو وينو ککړ دي. دا هغه بله ګړويينه يا اصطلاح ده چې د افغانستان په تړاو په تکرار ويل کيږي. دغه ګړويينه د ډيريو افغانانو لپاره يو تورنلپک يا اتهامنامه ده ترڅو : د افغانستان په اوسني دولت کې هغه توپکوال جګړه ماران پرې سپک او سپور کړي چې پخوا په جنګي جناياتو کې ښکېل ول. که ټول افغانان نه وي ، خو ډيري افغانان د طالبانو له شړلې اوبد چلندي واکمنۍ خخه هم کرکه لري. له بله اړخه ډيري افغانان لا تر اوسه د افغانستان په اوسني دولت کې د لوړ پوړو سياسي او پوځي مشرانو له ناتارونو ډکه ونډه هم په ياد لري چې د طالبانو له واکمنۍ مخکې د کابل په پخواني دولت کې يې کار کاوه. هغوی په ياد لري چې دغو ډلو څنګه ښار لوټ کړ او د کابل په ښار کې يې واټ په واټ او سړک په سړک جګړه پيل کړه ، په دې جګړه کې پر ملکي وګړو د هيڅ چا

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحم او زړه سواندی نه راته او نه چا ته د ترحم وړ ول. افغانان د شورویانو او د شوروي پلویو دولتونو خونړۍ میچنې هم په یاد لري .

خو د ډیرو افغانانو او نړیوالو ټولنو لپاره نومړي ګروپېنه یوازې یوه پلمه ده ؛ دا ګروپېنه د جګړه مارانو او پوپکواکو یوه ګروپېنه چې د ځان د توجیه لپاره یې کارَوي ځکه چې د هغوی د جنایاتو او له بشري حقونو څخه د هغوي د جدي سرغړونې پروړاندې کوم ګام نه دی اوچت شوی. ځینې وختونه دغه رسمي چاواکي دا هم ور زیاتوي چې د " هیڅ چا لاسونه پاک نه دي " ؛ په حقیقت کې دا په خونړي ناتار کې د پیاوړو مشرانود ونډې د پټولو لپاره د پلمې په توګه کارول کیږي ، خو په دغه باور ګروهنوالو له یاده ایستلې چې په هیواد کې دننه او له هیواده دباندې په میلیونونو افغانانو هیڅکله د افغانستان په دښمنیو کې برخه نه ده اخیستې خو افغانان د هغوی د خپلمنځي دښمنیو ښکار او بلهاریان شوي دي .

د میلیونونو افغانانو " لاسونه په وینو ککړ" نه دي. د افغانانو په منځ کې ډیر کسان شته چې هر یو یې د دولت د لوړو رسمي چارو او یا و د لسمشرۍ د چارو د پرمخ بیولو پیاوړې وړتیا لري. یو شمیر یې لا پخوا خپل ولس ته چوپړ کړی دی. تر اوسه ډیري افغانان په دولتي چارو کې له ګډون څخه ویره لري ، هغوی د ملیشه مشرانو له هغو خیرنو لاسونو څخه ویره لري چې په " سرو وینو رنګ او ککړلاسونه " یا په دَري کې یې " دستان آغشته به خون " بولي .

حقیقت دا دی چې ډیري افغانان د هغو بولندویانو او رسمي چاواکو محکمه غواړي چې په دغه مهال کې یې خونړي جنایتونه کړي دي � د افغانانو غوښتنه یوازې ددغه مهال د پازوالو پر محمکې نه را لنډیږي ، هغوی د شوروي د نیواک د وخت د چارواکو او د طالبانو د جنایاتو د محکمې غوښتنه هم کوي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسیون په ۲۰۰۴ ز کال کې د یوشمیر پراخو مرکو پر بنسټ یوه سروې تر لاس لاندې و نیوله ، په دغې سروې کې د هیواد په هر ګوټ کې له افغانانو سره ژورې مرکې تر سره شوې دي ؛ د سروې د موخې منځڅکی د پخوانیو جنایاتو پر ارزونې او له هغو سره د راتلونکي چلند د څرنګوالي په اړوند را څرخیده. د سروې پایلو څرګنده کړه چې اکثریت افغانان د پخوانیو جنایاتو د سپیناوي او محکمې غوښتونکي دي. دغه غوښتنه سرې نه هک پک کوي ځکه د افغانستان د ولس ټول وګړي په جګړو کې کړېدلي دي. نوموړی کمیسیون په خپل ګزارش کې وایي :

"په افغانستان کې د تر سره شویو وحشتونو او ناتارونو شمیره پراخه ده ، له هغو وګړو سره چې موږ خبرې کړي څرګندوي چې د بلهاریانو کچه ډیره زیاته ژوره ده. د مرکې نیږدې " هر " ګډونوال په یو ډول نه په یوه ډول کړیدلی دی . په سروې کې موږ له ۴۱۵۱ تنو سره مرکې وکړې ، د سروې موخه دا وه چې موږ څرګنده کړو څو تنه د جګړو په لړ کې نیغ په نیغه ځوریدلي او کړیدلي دي ، پایلو څرګنده کړه چې د مرکو ٦٩ په سلو کې ګډونوال یا په خپله او یا ددوی د کورنۍ ډیر نیږدې غړی/ غړې د ۲۳ کلنې جګړې په اږدو کې له بشري حقونو څخه د سرغړونې په ناتار

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځوريدلي او کړيدلي دي. په سروې کې د مرکو د ګډونوالو په ۲۰۰۰ تنو ځانګړې پاملرنه اوښتې وه ، له هغې ډلې څخه ۵۰۰ تنو وويل چې د دوی د کورنۍ غړي وژل شوي دي. څلور سوه تنو وويل چې يا دوی په خپله او يا ددوی د کورنۍ غړي يا بنديان شوي اويا وهل او ټکول شوي دي. دا هغه مغز کرختوونکې شميرې دي چې د نړۍ په نورو شخړو او ناندريو کې يې سارى نه ليدل کيږي]"5.[

د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کميسيون سروې ښيي چې ۹۴ په سلو کې افغانان د پخوانيو جناياتو محکمه ترکومې کچې اړينه بولي : (۷۵،۹ ٪) ډيره اړينه او (۱۸،۵ ٪) يې يوازې اړينه بولي.د مرکې له ګډونوالو څخه پوښتنه وشوه چې که جنګي جنايتکاران محکمه شي ، د هغه ګټه به د افغانستان لپاره څه وي : د مرکو ۷۶ په سلو کې ګډونوالو وويل چې " دا به په هيواد کې ټينګښت او امن خوندي کړي " او يوازې ۷،٦ په سلو کې ګډونوالو وويل چې دا به " ټينګښت ترينګلى او امن ته به ګواښ " را منځته کړي . د سروی د مرکو څه د باندې نيمايي ګډونوالو وويل چې جنايتکاران دې همدا " اوس " محکمه شي ، او ۲۵ په سلو کې وويل چې د جنايت مرتکبين دې د " دوه وو کالو په اوږدو" کې محکمه شي] " 6.[

د بشري حقونو د څار ټولنې د يو شميرنورو نړيوالو او غير دولتي افغان بنسټونو ترڅنګ پر افغان چارواکو او په افغانستان کې پر ښکيلو نړيوالو بنسټونو په څو ځله غږ کړی چې د يوه خپلواک او بې پرې جوړښت او ميکانيزم په جوړولو کې دې ورسره مرسته وکړي ترڅو د هغو کسانو پښنه محکمې ته را وکاږي چې له ۱۹۷۹ ز [۱۳۵۷ ل] کال وروسته يې جنګي جنايات او له بشري حقونو څخه کلکې سرغړونې کړې دي ، او موږ د افغانستان د بشري حقونو له خپلواک کميسيون سره همغږي يو چې دغې ستونزې ته دې په کلکه پاملرنه وشي .

د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کميسيون د " روزنې " تر نامه لاندې يو شمير نور وړانديزونه هم کړي چې په هغو کې د لنډ مهالو او بيړنيو ګامونو اوچتول ګډون لري تر څو دولتي چارواکي له هغو پخوانيو جناياتکارانو څخه حساب او کتاب واخلي چې په پَرونيو دولتونو او د نن له دولت سره اوږه پر اوږه ولاړ دي او جنايات يې کړي دي ، د " روزنې" دغه وړانديز د جنايي پيښو د لړۍ کاري ظرفيت او ورتيا لوړوي او په لړ کې يې بلهاريانو ته د سيکندې " تلافۍ " او ماتنيو " غراماتو" پر ورکړې هم ټينګار شوی دی .

د بشري حقونو د څار ټولنه د افغانستان د خپلواک کميسيون له سپارښتنو څخه په ځانګړې توګه د دولت د رسمي چارواکو د روزنې د اړتيا پر ټينګار ملاتړ کوي (و ګورئ ، پينځمه برخه) ، په دغه وړانديز کې د قضايي ظرفيت د لوړوالي جوړښت نغښتى دى او د هغو کسانو لپاره د سالمې او وړندې محاکمې چاپيريال پرانيزي چې کلک نړيوال جرمونه يې کړي دي .

لنډه دا چې موږ له ډيريو افغانانو او د افغانستان د بشري حقونو له خپلواک کميسيون سره همغږي يو چې په افغانستان کې د پخوانيو جرايمو پر وړاندې عدالت اړين دى ، د سزا له معافيته برخمن اوسنى چاپيريال د افغانستان

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پرمختګ او د قانون او مقرراتو د بیا رغښت ، قانون واکۍ او د قانون د ټینګښت په لاره کې د ټولو هلو ځلو خنډ ګرځي .

د سزا له معافیته د مجرمینو پرله پسې برخمنوالی نه یوازې د پخوانیو جنایاتو بلهاریانو ته سپکاوی دی بلکه ټولو افغانانو ته سپکاوی دی ، دغه برخمنتوب د افغانستان د راتلونکی سولې پر لار د خنډ او ښوویپدنګ یو غټ کانې دی. د دغه ګزارش موخه د نورو سپرنو ترځنګ دا ده چې د سزا له معافیته د برخمنوالي د روان حالت پر وړاندې پر افغان دولت او نړیوالی ټولنې دباو یا فشار زیات شي او پای کې د افغانانو غوښتنه تر لاسه شي : عدالت

زموږ لومړنۍ سپارښتنه دا ده چې دولت دې د خپلو رسمي چارواکو لپاره د روزنې لړۍ پلې کړي. موږ ددې سپارښتنه هم کوو چې د قضایي اصلاحاتو په لاره کې دې بهرني ګامونه اوچت شي. موږ ټینګار کوو چې دولت دې د " ځانګړې محکمې" د جوړولو په لاره کې هڅه وکړي تر څو د پخوانیو جرمونو د عاملینو محکمې ته لاره پرانیستل شي ، دغه محکمه دې د افغان او نړیوالو ورمنډګرو " قاضیانو" له ګډولې څخه جوړه شي خو په هغو کې دې د نړیوالو ورمنډګرو د شمیرې ډېره درنده وي او د څارنوالانو دفتر دی د نړیوالو څارنوالانو له پلوه پرمخ بوتلل شي .

د دغو سپارښتنو بشپړه لړۍ کولای شئ په (۱۳۳ پاڼه) کې و ګورئ .

د ګزارش میتودولوژي

دغه ګزارش د ۱۵۰ مرکو پربنسټ جوړ شوی دی ، د مرکو ګډونوال د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو د ناتار بلهاریان ، د ډلو غړي او د ډلو چارواکي دي چې د نوموړي وخت له پیښو سره آشنایي لري. په دغو مرکو کې د کابل هغو استوګنو برخه اخیستې چې د جګړې په لړ کې په کابل کې ول ، همدارنګه په مرکو کې د افغان او نړیوالو چاپي ، راډیو یي او ټلویزیوني رسنیو ژورنالیستان برخه لري چې د جګړې پر مهال په کابل کې ول او هم د کابل د روغتونونو د روغتیایي چارو کارکوونکي ، روغتیاپالان ، دولتي چارواکي او د ډلو چارواکي او سرتیري او نور هم ګډون لري. د بشري حقونو د څار ټولنې له هغو پوځي کارپوهانو سره مرکې کړي دي چې د افغان مجاهدینو د ډلو له پوځي جوړښتونو او پوځي تاکتیکونو سره بلد دي په ځانګړې توګه هغه تاکتیکونه چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ زو کلونو په اوږدو کې یې و کارول .

د دغې سکالو د حساسیت او د واکمنو کړیو د ځواک په پام کې لرلو ، د مرکو په لړ کې ډیریو افغان او نړیوالو سرچینو په ډیرو برخو کې د خپل امنیت په اړه اندیښنې څرګندې کړې چې ښایي دوی ته د هغو اوسنیو واکمنو کړیو له پلوه ګواښ رامنځته شي چې پخوایي په جنایاتو کې لاس درلود. له دې امله موږ د مرکو د ګډونوالو نومونه په یوه رمزي نوم لکه (ګ ح ک) یاد کړي دي چې نوموړي رمزي نومونه د هغوی د اصلي نوم استازیتوب نه کوي .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه ګزارش کې که د توکمونو نومونه یاد شوي دي ، دا د دې مانا نه ښندي چې یو سړی دې د هماغه توکم استازيتوب وکړي. ډېري افغانان د خپلمنځي وَدونو له امله یوه ځانګړې توکميزه ریښه نه لري.. خو بیا هم یوګړي افغانان ځانونه په یوه ځانګړي توکم پورې تړلي بولي � او ډېري يې د پلرونو نومونه غوره کوي. که په ګزارش کې د توکمونو نومونه لکه (تاجیک ، پښتون ، وزبک یا هزاره) راغلی وي ، دا د ټولو افغانانو مانا نه ښندي او نه د (سني یا شیعه) مانا ښندي ، د مرکو ګډونوالو د ځان د پیژندنې لپاره دغه نومونه غوره کړي دي.

----

[1]و ګورئ : د بشري حقونو د څار ټولنه : ستاسو وژنه موږ ته آسانه ده. په سویل ختیځ افغانستان کې له بشري حقونو څخه سر غړونې. د بشري حقونو د څار د ډلې لنډ ګزارش ، ۱۵ ګڼه. لینک ورکړل شوی لاندې وګورئ. او د بشري حقونو د څار ډله : طالبانو د تیرو جنایاتو بیه � په شمالي افغانستان کې د پښتــنـو ځورونه او ځپنه : د بشري حقونو د څار د ډلې څلورم لنډ ګزارش . لینک و ګورئ :

Human Rights Watch, �Killing You is a Very Easy Thing For Us�: Human Rights Abuses in

Southeast Afghanistan, A Human Rights Watch Short Report, vol. 15, no. 5 (C), July 2003, available at

http://www.hrw.org/reports/2003/afghanistan0703; and Human Rights Watch, Paying for the Taliban's

Crimes: Abuses Against Ethnic Pashtuns in Northern Afghanistan, A Human Rights Watch Short Report,

vol. 14, no. 2(c), n. 13, available at http://www.hrw.org/reports/2002/afghan2.

[2] AIHRC Afghan Independent Human Rights Commission

[3] Recidivism

دا د لاتین ژبې له " رسيديوس" څخه په اخځ د بيا ، يا د تکرار په مانا اخيستل شوی دی. په حقوقي اصطلاحاتو کې هغه چا ته ویل کيږي چې د خپل کرغيړن چلند تکرار ته د منفي پايلو له ليدلو وروسته بيا هم ليواله وي. همدارنګه د هغو کسانو په اړه کارول کيږي چې مخکې بندي شوي وي خو د جرم په بيا تکرار لاس پورې کوي. په ساينسي او

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقوقي ادبیاتو کې د جنسي تیریو متکررو مجرمینو ته په نغوته ډېره یاده شوې اصطلاح ده. یا د الهکولي معتادینو په اړه هم کارول شوې ده. په امریکا کې د بدمعاشانو د ډلو هغو غړو ته ویل شوي دي چې په جنسي تیریو ، د مخدره توکو په قاچاق ، سرې وژنې کې ښکېل دي. (ژ)

[4]په دغه ګزارش کې د ډلو د بولنې جوړښت د هغو بې شمیرو مرکو پر بنسټ لیکل شوی چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ کال د پیښو د سرچینو په توګه بلل کېدلې ، چې هم مو د افغان د بشري مرستو له سرچینو ، ژورنالیستانو ، تاریخپوهانو ، دولتي چارواکو سره مرکې کړي دي ؛ هم مو د نړیوالو مرسته رسوونکو ټولنو له غړو ، د روغتیایي چارو له کارکوونکو ، ژورنالیستانو او دیپلوماتانو سره مرکې کړې او هم مو له مجاهدینو او د ډلو له مشرانو سره مرکې کړې دي. د دغه ګزارش په څلورمه څپرکۍ کې د ډلو د بولنې یا قوماندې جوړښت را سپړل شوی دی. ددغې بولنې د جوړښت په اړه د زیاتو مالوماتو لپاره چې د ۱۹۹۰ز لسیزې په لومړیو کې مجاهدینو تصدیق کړې وګورئ :

Barnett R. Rubin, The Search forPeace in Afghanistan: From Buffer State to Failed State (New Haven: Yale, 1995) pp. 117-119; Amin Saikal,�The Rabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taliban (WilliamMaley, ed., Lahore: Vanguard Books, 1998), pp. 34-36; Noor Mohammed Sangar, Neem Negahi BarE�telafhay-e Tanzimi dar Afghanistan (�A Brief Glance at Factional Alliances in Afghanistan�) (Peshawar:publisher unknown, 2003); and Tschanguiz Pahlavan, Afghanistan: The Era of Mujahedeen and the Rise ofthe Taliban (Tehran: Ghatreh Publishing House, 1999).

[5] Afghan Independent Human Rights Commission, �A Call for Justice: A Report on National Consultations on Transitional Justice in Afghanistan,� January 2005.

[6]هماغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم : تأريخي مخينه

۲ .تاريخي مخينه

"د جګړې له پيلېدا مخکې ښار روغ رمټ وو. هک پک وم چې څنګه روغ رمټ پاتې دی. څرګنده دې چې له هغه وروسته هر څه د خاورو په کنډوالو بدل شول " .

دا د بي بي سي خبريال جرمي براون[1] دی چې په ۱۹۹۲ز کال کې د شوروي پلوي رژيم له ړنګېدا وروسته د مجاهدينو د خپلمنځي جګړو په اړه خبرې کوي .

د اوسني افغانستان د وسله والو نښتو تأريخي مخينه د ۱۹۷۸ز کال د اپريل له مباشتې وروسته هغه مهال را پيليږي چې افغان کمونيست دولت د يوې وسله والې کودتا په ترڅ کې د ولسمشر سردار محمد داوؤد خان د واکمنې په ړنګولو يې دولتي واک را خپل کړ ؛ سردار محمد داوؤد خان د پخواني پاچا محمد ظاهرشاه د تره زوي وو ؛ هغه په خپل وار په ۱۹۷۳ زکال کې د افغانستان پاچاهي د يوې سپينې کودتا په لړ کې ړنګه کړې وه] .2[

د " غوايي انقلاب " له هماغې لومړۍ ورځې په خورا کرغيړنې بڼې پيل شو. د کمونيستانو ګوند چې په کابل کې يې واکمني ټينګه کړې وه له دوه وو غټو ډلو ، د " خلق " او " پرچم " [3] له ګډولې څخه جوړ يو ګوند وو. هرې ډلې ډير لږ ټولنيز ملاتړ له ځان سره درلود په ځانګړې توګه له کابل او د هيواد له نورو لويو ښارونو دباندې ، د ټولنې پراخې پاړکې " طبقې" ، پوليس او وسله وال ځواک له کودتا سره په کلک ټکر کې ودريدل .

د نوی دولت واکمنې له لږ ځنډ وروسته د خلقي بېباکه تيرغمال " ظالم " مشر حفيظ الله امين منګولو ته ور پريوتله ؛ امين د ترهګرۍ ، نيونو او د مخالفينو د پاک کارۍ له لارې غوښتل په يوې شپې کې په افغانستان کې د کمونيستي اقتصاد پر ستنې ولاړ يو دولت رامنځته کړي. په ۱۹۷۹ز کال کې د نوي رژيم پر وړاندې ولسي پاڅون را وپاريد ، شوروي د مرژواندي دړې وړې کېدونکي " انقلاب " او ړنګېدونکي دولت د ژغورنې په موخه پر افغانستان تيری وکړ د پرچم د ډلې مشر ببرک کارمل يې د واکمنۍ پر ګدۍ کښيناوه .

خو د پاڅونوالو په ټـکـوَنه کې وار له واره تير وو ځکه چې د پاڅون لمنه هرې خوا ته پراخه شوې وه. د ياغيانو ډلې د افغانستان د وسله وال ځواک له پخوانيو سرتيرو او افسرانو ، ايران او پاکستان ته د شړل شويو اسلامي مليشاوو له غړو او د نورو خوا بدو شويو سياسي ډلو له غړو څخه جوړې شوې وې. دغه خوَرې وَرې ډلې ټولې تر يوې موخې لاندې را ټوليدلې � د شوروي د نيواک او ايډيالوژۍ پر وړاندې له اسلامي او افغاني ارزښتونو څخه ننګه � دغو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلا بیلو ډلو په افغانستان کې دننه او له هیواده دباندې پراخ ملاتړ له ځان سره درلود. د دوې جګړه د " جهاد " او دوی ټول د " مجاهدینو " په نامه یاد شول .

د مجاهدینو د ګوندونو په منځ کې هیڅکله رښتونی یو موټیوالی نه وو : یو شمیر یې د یو بل پر وړاندې براﻻ دښمني درلودله او له یو بل سر یې جګړې کولې. خو د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې د مجاهدینو ډلو د امریکا د متحده ایاﻻتو ، د انګلستان ، سعودي عربستان ، چین، ایران او پاکستان د هراړخیزو مرستو په مټ د شوروي او د افغان د ملي وسله والو ځواکونو پر وړاندې کلکه او اغیزمنه ګوریلایي جګړه پیل کړه ؛ هغوی پر کاروانونو ، ګزمو ، وسلتونونو ، دولتي ودانیو ، هوایي ډګرونو او ان پر ملکي استوګنو سیمو بریدونه کول. افغان وسله والو ځواکونو او شورویانو په خپل وار د مجاهدینو اډې او د هیواد ټول کلي تر بمبارد لاندې ونیول ، د مجاهدینو ډلې او نور دولتي ضد فعالیتونه به یې په ډیرې بې رحمۍ دړې وړې کول. د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې د هیواد هره سمه او غر ، لاره او ګودر ، لنډه دا چې هر ګوټ د جګړې په ډګر بدل شوی وو.

په افغانستان کې جګړې د پرګنو په ژوندانه ډیرې ناوړه اغیزې و ښندلې. د جګړې دواړو خواوو په کلکه له بشري حقونو څخه سرغړونه وکړه او نړیوال بشري قانون یې تر پښو لاندې کړ. شورویانو ډیري وختونه د خپلو پوځي بریدونو په لړ کې ملکي وګړي او ملکي میشتې سیمې په نښه کولې ، د شورویانو تر لاس او ولکې لاندې دولتي ځواکونو په ډیرې بیرحمۍ ملکي پرګنې و ځپلې. د مجاهدینو ځواکونو هم ځپنې او ټکونې کولې ، هغوی به دبریدونو لپاره ملکي سیمې غوره کړې او غیرقانوني میتودونه [4] به یې کارول. اټکلي شمیرې وایي چې د شوروي د نیواک په وخت کې د شخړو او وحشت په کړس کې څه دباندې یو میلیون وګړي ووژل شول او (۷) میلیونه کسان کډوال شول[5].

له پوځي اړخه ستړې او له مالي اړخه مفلسه شوروي د " بیا رغښت "[6] د پالیسۍ د څپېړې په رڼا کې په ۱۹۸۹ ز کال کې له افغانستانه په شا شوه. خو د نجیب الله تر مشرۍ لاندې خپل شوري پلوي دولت ته یې د مرستو لړۍ جاري وساتله ، نجیب الله له دې مخکې د شوروي په لاس د روزل شوې خارګرې څانګې " خاد " مشر وو .

شورویانو او کمو نیستي واکمنۍ ، دواړو ، افغان ولس دړې وړې او په څو ټوټو ویشلی وو. تر ۱۹۸۹ز کال پورې د ټول ولس له وګړو څخه څه د باندې ۵/۱ وګړې له هیواده د باندې وتلي ول او د افغانستان د ټولو کلیو بنسټونه نړول شوي ول . د افغان ولس ، د ولسي اړیکو او د ملي یووالي بنسټونه په ډیر بد ډول ویجاړ شول؛ هم د مجاهدینو د ډلو په منځ کې اوهم د رژیم په منځ کې د ټولنیزو ، ژب توکمیزو ، مذهبي � ګروهنیزو او د سیاسي بیلتونپالنې کرښې په ژوره توګه کېندل شوې وې .

همداشان جګړو ، د هیواد هر ګوټ د وسلو په زیرمو او وسلتونونو بدل کړ. له کمونیستي کودتا مخکې افغانستان تر ۱۹۷۰ز لسیزې پورې ډیرې ځانګړې وسلې نه درلودلې او یو پوځي هیواد نه وو. په ۱۹۷۹ز کال کې مجاهدینو له شوروي لښکرسره د ډغرو وهلو لپاره وسلې نه درلودلې ، هغه څه یې چې درلودل ډیرې وروسته پاتې وسلې وې ، له

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلې خوا افغان کمونیست وسله وال ځواک هم کنډ و کپر او نامظمه وو او ډیرې وروسته پاتې وسلې یې درلودلې. له هغې وروسته هر څه بدل شول. د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې د امریکا متحده ایالاتو او سعودي عربستان ، او تر یوې کچې چین او ایران د مجاهدینو ډلو ته په اټکلیز ډول د ٦ تر ۱۲ بیلیونو ډالرو په ارزښت پوځي مرسته ځانګړې کړه ، له بله اړخه شوروي اتحاد د ۳٦ تر ۴۰ بیلیونو ډالرو په ارزښت پوځي مرسته د خپل لاسپوڅی افغان دولت د ملاتړ لپاره ځانګړې کړه. (پاکستان د مجاهدینو د ډلو کوربه هیواد وو او هغوی ته یې پوځي روزنې ورکولې او هم یې د امریکا او سعودي عربستان مرستې په مجاهدینو باندې ویشلې) . د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې افغانستان په نړۍ کې لومړنی هیواد وو چې ډیرې سپکې وسلې یې درلودلې ؛ د ۱۹۹۲ز کال اټکل شوې شمیرې ځر ګندوي که د هند او پاکستان سپکې وسلې سره یو ځای کړو نو شمیره به یې بیا هم د افغانستان د سپکو وسلو تر کچې ونه رسیږي. سرچینه و ګورئ [لمنلیک]] 7[

د ۱۹۸۹ او ۱۹۹۱ز کلونو په اوږدو کې له افغانستانه د شوروي له په شا کېدنې وروسته د مجاهدینو او دولتي ځواکونو ترمنځ کلکو جګړو دوام وکړ. د مجاهدینو ډلو د ټرونونو او وړاندیزونو له لارې د سولې څو هڅې وکړې خو نجیب الله په سرتېمبه ګۍ پښه بنده کړه او له

پر شوبلې ناست شوروي سرتیری د پوځي پرید پر مهال � دا ۱۹۸۸ز کال دی چې شوروي سرتیري له افغانستانه په شا کیږي. Robert Nickelsberg1988

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکمنی نه په شا کېده. د مجاهدينو د ډلو ترمنځ د مذهبي او ژب توکميز بيلتانه ژوري کرښې ايستل شوې وې � کله چې مجاهدينو له دولت څخه يو شمير سيمې ونيولې ، په خپلو منځو کې له يو بل سره ونښتل. سره له دې چې پاکستان ، سعودي عربستان او ايران هم د مجاهدينو ډلو ته د مرستو لړې وغځوله خو امريکا له افغانستانه خپل مخ وا ړاوه او پښه يې سپکه کړه. شوروي د نجيب الله حکومت ته په خپلو مرستو کې پرله پسې اوړه ورکړه. په افغانستان کې د وسله والو ډلو د لا درې ورې کيدلو د مخنيوي او پر هغه د پټې د ايښودلو لپاره څو نړيوالې هلې ځلې وشوې. د سولې مأموريت تر ډيرې کچې د ملګرو ملتونو د سکرترجنرال دفتر ته پريښودل شو خو ملګرو ملتونو دومره سياسي ځواک نه درلود او نه يې اغيزمنې اړيکې دومره پراخه وې چې د ښکېلو خواوو ترمنځ سوله رامنځته کړي. دلته ده چې له شوروي سره بهرنۍ جګړه د څو ګوندونو ترمنځ په کورنۍ جګړې واوښتله او وَدَه يې وکړه.

ولسمشر نجيب الله � د شوروي له ملاتړه برخمن د افغانستان وروستنی ولسمشر � له هغه مخکې نجيب الله د شوروي د روزل شوې ځارګرې اداري " خاد " مشر وو � د شوروي له وتلو وروسته نوموړی تر څلورو کالو پورې ولسمشر پاتې شو � شوروي د ۱۹۹۲ز کال د مارچ په مياشت کې خپلې مرستې ورباندې بندې کړې، له هغې مودې درې مياشتې وروسته نجيب الله استعفی ته غاړه کښيښودله � نجيب الله په ۱۹۹۶ز کال کې طالبانو وواژه.

په دغه مهال کې د سولې په لاره کې د خنډ کېليدي ټکي د افغان مجاهدينو ترمنځ يو موټيوالی وو او د امريکا ، پاکستان او سعودي عربستان پاليسی چې د نورو ګوندونو په پرتله يوازې يوه ګوند ته يې بې انډوله مرسته ورکوله دغه خنډ لاپسې پراخ کړ � دغه ګوند د ګلبدين حکمتيار اسلامي ګوند [8] وو. د ۱۹۸۰ز لسيزې په اوږدو کې حکمتيار له نوموړو هيوادونو څخه تر ټولو ډيره وسله ترلاسه کوله او په ۱۹۹۱ز کال کې سي آی اې (د پاکستان په

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرستي) د امريکا د مرستو ډيرى برخه حکمتيار ته ورکوله � په دغو وسلو کې هغه روسي وسلې او شوبلې هم وې چې امريکا د فارس د خليج په لومړى جګړه کې له عراقه ولجه کړې وې (له دغو وسلو څخه حکمتيار په کابل کې د ۱۹۹۲ � ۱۹۹٦ کلونو په اوږدو کې کار واخيست.) [9] حکمتيار د نجيب الله د حکومت له ړنګېدا وروسته په دولت کې تر ټولو لوړه ونډه غوښتله ، دغې غوښتنې د مجاهدينو ترمنځ د پيوستون او يووالي ستونزه لا پسې کړکيچنه کړه ؛ د مجاهدينو نورو ډلو هم د حکمتيارد دريځ پر وړاندې قهر او کرکه څرګنده کړه او ټينګار يې کاوه چې د لږ مرستې په تر لاسه کولو يې د حکمتيار د ګوند په څير د شوروي پر وړاندې جګړه کړې ده[10]. اټکل کيده چې د شوروي له نړيدا سره سم به شوروي پلوي رژيم هم ړنګ او ورسره جوخت به په افغانستان کې د جګړو د دوام لړى هم پراخه شي .

* * * * * * * * * * * *

د ۱۹۹۱ ز کال د سپټامبر په مباشت کې شوروي اتحاد او امريکا په دوه اړخيزه ډول تړون وکړ چې دواړه به د ۱۹۹۲ ز کال د جنورى د مياشتې له لومړى وروسته په يوه وخت کې د نجيب الله دولت او د مجاهدينو ځواکونو ته خپلې مرستې بندې کړي. په دغه پړاو کې ټولو ګوندونو ته څرګنده وه چې د نجيب د دولت ورځې په شمار راغلې دي. د پاکستان سرحدي ليکې ته ورځيرمه د ټولو پرتو سيمو په ګډون ، د هيواد ډيرې برخې د مجاهدينو لاس ته ورغلې وې ، د شوروي د مرستو له بندېدا سره سم په کابل کې د نجيب الله پر رژيم مرګځپانې تبه خپره شوه او دولت خپله ولکه وار په وار له لاسه ورکوله. [11].

له دغه پرمختګ سره سره ، د مجاهدينو مشرانو بيا هم د نجيب الله د دولت له پرځيدا وروسته په واکمنى کې د ونډې د ويشاک پر پلان يو بل ته غاړه نه ايښودله. د ۱۹۹۲ز کال په پسرلي کې ملګرو ملتونو د پاکستان او سعودي عربستان د چارواکو په ملتيا د يوه دولت د جوړلولو په موخه د مجاهدينو له سني او شيعه ډلو سره اوږه په اوږه کار وکړ.

د ۱۹۹۲ز کال د مارچ په ۱۸ نېټه د نجيب الله دولت د پاکستان او امريکا د پياوړي دباوله امله (د ملګرو ملتونو له لارې) ومنله چې د لنډ مهالې واکمنې " عبوري " ډلې له رامنځته کيدا سره سم به ددولت له مشرتابه څخه ليرې کيږي او خپله استعفى به وړاندې کړي. نجيب الله په افغان ټلويزيون کې را څرګند شو او استعفى يې وړاندې کړه[12]. په سبا يې په شمال کې ځواکمن پوځي مشر جنرال عبدالرشيد دوستم دولت ته شا کړه او د وحدت او جمعيت له بولندويانو سره په يو ځاى کېدلو يې پريکړه وکړه چې دهغوى له ځواکونو سره به يوځاى يو ټلواله دولت جوړوي. د نوي ټلوالې ځواکونو ، د مزار شريف ښار او ور ځيرمه سيمې په خپلې ولکې کې راوستلې.[13] د هغې ترځنګ د مجاهدينو نورو ډلو ټولې هغه سيمې لاندې کړې وې چې له پاکستان سره په ورځيرمه کرښه کې پرتې وې ، اوس هغه شيبه را رسيدلې وه چې کابل د اغيزمنې کلابندى په منګولو کې راښکېل وو .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۷۱ لمريز کال د پسرلي د برابرو شپو ورځو په پيلېدا چې د ۱۹۹۲ز کال د مارچ له ۲۱ نېټې سره سمون خوري ، ټولو ته ځرګنده وه چې په افغانستان کې د کمونيستي واکمنۍ ټغر مخ په ټوليدا دی خو دا ځرګنده نه وه چې ۱۳۷۱ لمريز کال به د سولې کال وي که نه. په دغه موده کې ملګرو ملتونو د نجيب الله له واکمنۍ وروسته د واکمنۍ د ويشاک پر پلان کار کاوه او د کابل دولت بيا هم په پښو ولاړ وو .

د اپريل د مياشتې په لسمې نېټې ملګرو ملتونو ، سکرترجنرال پتروس پتروس غالي پلان د مجاهدينو ډلو ته وړاندې کړ او د مجاهدينو ډلو هم و مانه ؛ په پلان کې ويل شوي ول چې د مجاهدينو ډلې به لومړی " د بې پـَـرې افغانانو له منځه يوې جوړې شوې شورې" ته غاړه کښيږدي ترڅو له نجيب الله څخه واکمنۍ واخلي ؛ له هغه وروسته به نوموړې شورى په کابل کې لويه جرګه را بولي چې يو لنډ مهالی دولت و ټاکي[14]. په پلان کې ويل شوي ول چې ملګري ملتونه به له هيواده دباندې توکميز مشران او سپين روبي په خپلو الوتکو کې د اپريل د مياشتې په ۱۵ نېټه کابل ته و رسوي او نجيب الله به له هيواده دباندې بل چيرې و ليږدوي. په پلان کې ويل شوي ول چې په دغه پړاو کې به د مجاهدينو ټولې ډلې له ښاره د باندې دريږي .

ددغه پلان برعکس په پوځي سياسي ډګر کې بل ډول پرمختګونه رامنځته شول. د مسعود ځواکونو د کابل شمال ته د بګرام په هوايي ډګر او د پلازمېنې شمال ته د شمالي پر ټولو سيمو منګولې ښخې کړې ، د مسعود ډلو د دوستم له ډلو سره يو ځای کار کاوه ، دوستم په دغه مهال کې خپل پوځي- سياسي ګوند " ملي اسلامي غورځنګ ' جنبش' " جوړ کړی وو. دواړه ځواکونه د کابل په څنډو کې پراته ول. د حکمتيار ځواکونه د ښار په سويلي څنډو کې ديره شول .

دولتي ځواکونه هر يو په خپل وار د مجاهدينو بيلابيلو ډلو ته تسليميدل او هر يوه ته يې د کابل ښار په ور ننوتلو کې د مرستې وړانديز کاوه. حکمتيار او مسعود دواړو د دولت د تسليميدونکو امنيتي ځواکونو په منځ کې خپل زړي کرلي ول ، دوستم خو پخوانی دولتي چارواکی ووچې لا وختي يې د کابل له چارواکو سره تړاوونه درلودل .

د تسليميدنې دغه لړۍ په ژوره توګه د ژب توکميز تړښت په ځرنګوالي پورې تړلې وه. د کورنيو چارو په وزرات کې (خلقي) پوليسان او افسران له حکمتيار سره د ټلوالې د جوړولو په هڅه کې شول ، د وسله وال ځواک او دولت چارواکي (پرچميان) له مسعود سره غاړه غړی شول. توركمن او وزبک چارواکي دوستم ته ور واوښتل .

د اپريل په ۱۵ نېټه کله چې نجيب الله د واکمنۍ پريښودلو ته چمتو کېده ، د مجاهدينو ګوندونو د ملګرو ملتونو له ترون څخه ډډه وکړه او ترون يې له ګواښ سره مخامخ کړ. په هماغه شپه د ملګرو ملتونو منځګړی بنن سيوان د نجيب الله د راپورته کولو لپاره د کابل پر لور والوت. کله چې نجيب الله د کابل هوايي ډګر ته نيږدې شو مليشيا ځواکونو د هغه بدرګه موټر و دراوه. نجيب الله بيرته د کابل پر لور ستون شو او په کابل کې د ملګرو ملتونو په ودانۍ کې يې پناه واخيستله (نوموړی تر څلورو کالو د طالبانو تر راتګ پورې دلته پاته شو او بيا ووژل شو.) [15]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیوان بیرته پاکستان ته والوت چې د خبرو لړۍ ته دوام ورکړي. په همدې لړ کې د نجیب الله د رژیم واکمنې د کورنیو او دفاع د وزارتونو پښتون توکمو افسرانو د حکمتیارد اسلامي ګوند ځواکونو ته د اجازې په ورکولو پیل وکړ چې ښار ته دننه شي او هم یې ښار ته د هغه د ننوتلو لپاره ځانونو سمبالول. د مسعود او دوستم ځواکونه د ښارپه شمال کې دیره پاتې شول او په بل اړخ کې د مجاهدینو استازو په پیښاور کې د ځواک د ویشاک پر پلان کار کوه .

د اپریل په ۲۴ نېټه حکمتیار نیږدې وو چې د ښار ولکه را خپله کړي خو د مسعود او دوستم ځواکونه پر کابل ور ننوتل اود ټولو وزارتونو او دولتي ودانیو ولکه یې په لاس کې ونیوله. د جمعیت او جنبش ځواکونو د اسلامي ګوند پر ځواکونو چې د کورنیو چارو د وزارت او د ولسمشرۍ ماڼۍ " ارګ " یې نیولی وو برید وکړ او هغوی یې د ښار سویل ته په شا و تمبول. د اپریل په ۲۵ او ۲٦ نیټو پر ښار توغندي و وریدل او سړک په سړک جګړې دوام وکړ .

د مجاهدینو مشران چې لا تر دغه دمه په پاکستان کې ناست ول د اپریل په ۲٦ نېټه اعلان وکړ چې د واکمنۍ د ویشاک پر یوه تړون چې د " پیښاور تړون " نومیده له یو بل سره سلا شوي دي. په تړون کې سلا شوې وه چې د کوشنۍ خپلواکې مذهبي ډلې مشر صبغت الله مجددي دې د کالخوای " سرپرست " ولسمشر په توګه د دوه وو میاشتو لپاره کار وکړي او له هغه وروسته به د جمعیت سیاسي مشر برهان الدین رباني د څلورو میاشتو لپاره دغه دنده په غاړه واخلي. له رباني وروسته به یوه شورۍ یو لنډ مهالی دولت غوره کړي او نوموړی دولت به تر اتلسو میاشتو پورې واکمن وي او له وروسته به د ولسمشرۍ ټاکنې تر سره شي. د تړون پر بنسټ پتیپل شوې وه چې مسعود دې د لنډ مهالي دولت د دفاع د وزارت کالخوای وزیر وي. حکمتیار په بشپړه توګه له دولت څخه ګوښې وډریده .

د اپریل تر ۲۷ نېټې پورې د حکمتیار د ځواکونو ډیرۍ برخه د کابل د ښار سویلي برخې ته په شا تمبول شوې وه چې توپچي ځواکونو یې کولای شوای ښار تر کلک ګواښ لاندې ونیسي. ښار د څو ډلو په منځ کې ویشل شوی وو ، په دغه موده کې د اتحاد ، وحدت او حرکت ځواکونه هم پر کابل ننوتلي ول. د پخواني دولت د پولیسو او وسله والو ځواکونو په زرګونو کسانو یا ځانونه د خپلې خوښې ملیشو او یا د مجاهدینو په نوي دولت کې د مسعود تر مشرۍ لاندې ځواکونو ته سپارلي ول. یو شمیر نور یې تښتېدلي ول. یو شمیر پښتـنانه چارواکي چې مخکې له مخکې یې له حکمتیار سره اړیکې درلودلې د ښار سویل ته ولاړل او له حکمتیار سره یو ځای شول ، یو شمیر نور یې پښتونواکه ګوند اتحاد ته ور واوښتل[16]. تر دغه مهاله سره له دې چې په کابل کې جګړې رواني وې ، بیا هم ښار دومره نه وو ویجاړ شوی. شوروي پلوی رژیم په داسې حال کې ړنګ شو چې ښار ته ډیر لږ تاوان اوښتی وو.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال د اپریل ۱۸ نېټه : د جمعیت � نظار شورى بولندوى احمد شاه مسعود دجنبش له مشر جنرال عبدالرشید دوستم سره له کتنې وروسته له نورو بولندویانو سره د یوه دښتني تیلفون له لارې خبرې کوي. شپږ ورځې وروسته کله چې د حکمتیار ډلې د ښار له سویلي لورې پر ښار ننوتلې د جمعیت او جنبش ځواکونه هم پر کابل ور ننوتل. Robert Nickelsberg 1992

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال د اپریل ۲۵ : د شوروي پلوي رژيم تسلیمېدونکي ځواکونه د جلال آباد د سړک پر غاړې ځانونه د جمعیت مجاهدينو ته سپاري. د نجیب الله له استعفی وروسته دولتي ځواکونو د مجاهدينو پر وړاندې له مقاومته لاس واخيست ؛ او کابل له جګړې پرته تسليم شو. له هغه وروسته د مجاهدينو د ډلو د سياليو له امله وحشت رامنځته شو. Robert Nickelsberg 1992

۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۵ : د جنبش سرتيري د کابل په ختيځ کې د اسلامي گوند د ځواکونو پر وړاندې د سړک په سړک جګړې په حال کې. Robert Nickelsberg 1992

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال د اپریل ۲۵ : د جنبش سرتیري د اوږو د سر توغندي لیږدوي. د کابل سویل. Robert 1992 Nickelsberg

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۷ : ملکي وګړي د جنبش او اسلامي ګوند د ځواکونو په اورکې ګير او ټپيان شوي دي . 1992
Robert Nickelsberg

۱۹۹۲ زکال د کابل ختېځ د دريمي کارتې روغتون : تنکی هلک د ۱۹۹۲ز کال د مې په مباشت کې د سړک پر سړک جګړو په لړ کې ټپي شوی دی. د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کال په لړ کې په لس ګونو زره ښاريان ټپيان او ووژل شول. 1992
Robert Nickelsberg

----

[1] Jeremy Bowen,

د بشري حقونو د څار د ټولنې مرکه دبی بي سي له خبريال جرمي براون سره. نوموړی له ۱۹۹۲ز نيولې د ۲۰۰۴ز کال د اپريل د مباشتې تر ۱۴ نېټې پورې په کابل کې وو .

[2]په دې اړوند د نورو مالوماتو لپاره کولای شئ لاندینئ سرچينې و ګورئ :

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

For information about the periods discussed in this section, see Barnett R. Rubin, The Fragmentation of

Afghanistan: State Formation and Collapse in the International System, Second Edition (New Haven: Yale,2002) and Rubin, The Search for Peace in Afghanistan; Olivier Roy, Islam and Resistance in Afghanistan(Cambridge: Cambridge University Press, 1986); and Steve Coll, Ghost Wars: The Secret History of theCIA, Afghanistan, and Bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001 (New York: Penguin, 2004).See also Mohammad Nabi Azimi, Ordu va Siyasat Dar Seh Daheh Akheer-e Afghanistan (�Army and Politicsin the Last Three Decades in Afghanistan�) (Peshawar: Marka-e Nashrati Mayvand, 1998); Sangar, NeemNegahi Bar E�telafhay-e Tanzimi dar Afghanistan; and Mir Agha Haghjoo, Afghanistan va Modakhelat-eKhareji (�Afghanistan and Foreign Interferences�) (Tehran: Entesharat Majlesi, 2001).

[3]د دغو دوه وو ډلو نومونه د هغوی د اړوندو ورځپاڼو له نومونو د " خلق " او د " پرچم " له ورځپاڼو څخه اخيستل شوي نومونه ول. د غوايي د كودتا په شپو ورځو كې د خلق او پرچم دواړو ډلو د " افغانستان د خلق ډيموكراتيک گوند" تر نامه لاندې يو موټي شوي وې.

[4] د شوروي د نيواک په كلونو کې د بشري حقونو د ځپنې او د نړيوال قانون د ترپښو لاندې كولو په اړه د لا مالوماتو لپاره د بشري حقونو د له ۱۹۷۹ز كال څخه ۱۹۸۴ ز پوري وگورئ Tears, Blood, and Cries : څار د ټولنې گزارشونه وگورئ::

A Helsinki Watch and Asia WatchReport, 1984; Human Rights Watch, �To Die in Afghanistan,� A Helsinki Watch and Asia Watch Report, 1985; Human Rights Watch, �To Win the Children,� A Helsinki Watch and Asia Watch Report, 1986;Human Rights Watch, �By All Parties to the Conflict,� A Helsinki Watch and Asia Watch Report, 1988.See also, Jeri Laber and Barnett R. Rubin, A Nation is Dying (Illinois: Northwestern University Press, 1988); Amnesty International, Afghanistan: Torture of Political Prisoners (London: Amnesty International Publications, 1986).

[5] Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, p. 1.

[6] Perestroika, Перестройка

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یوه سیاسي ګروپینه ده چې په ۱۹۸۷ز کال کې شوروي ولسمشر میخائیل ګرباچف شوروي د اقتصادي ریفرم لپاره و کاروله او نن یې د انګیسي ژبې ته لاره موندلې ده. (ژ)

[7] See Larry P. Goodson, Afghanistan�s Endless War: State Failure, Regional Politics, and the Rise of the

Taliban (Seattle: University of Washington Press, 2001), pp. 63 and 99; Coll, Ghost Wars, pp. 65-66,

151, 190, and 239. See also generally, George Crile, Charlie Wilson�s War: The Extraordinary Story of the

Largest Convert Operation in History (New York: Atlantic Monthly Press, 2003); Human Rights Watch,

Crisis of Impunity: The Role of Pakistan, Russia, and Iran in Fueling the Civil War, A Human Rights Watch

Short Report, July 2001, vol. 13, no. 3 (C); Haghjoo, Modakhelat-e Khareji, pp. 106-160; and

Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, pp. 225-325.

[8]سرچینه و ګورئ :

See Haghjoo, Modakhelat-e Khareji, pp. 168-189; for a broad discussion of the disunity among

mujahedin groups, see Mohammed Zaher Azimi, Afghanistan va Reeshey-e Dardha 1371-1377

(�Afghanistan and the Roots of the Misery 1992-1998�) (Peshawar: Markaz-e Nashrati Mayvand, 1998).

[9]سرچینه و ګورئ :

See Coll, Ghost Wars, p. 226; and Steve Coll, �Afghan Rebels Said to Use Iraqi Tanks,� The

Washington Post, October 1, 1991.

[10]سرچینه و ګورئ:

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

See Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 196-201; Saikal, �The Rabbani Government, 1992-

1996� in Fundamentalism Reborn, pp. 30-31.

[11]ددغه پراو د پيښو په اړوند د لا زياتو مالوماتو لپاره و ګورئ :

Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 266-274, and The Search for Peace in Afghanistan, pp. 127-135; Saikal, �The Rabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn; M. Hassan Kakar, Afghanistan: The Soviet Invasion and Afghan Response, 1979-1982 (Epilogue) (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1995).

[12]سرچينه و ګورئ :

See Rubin, The Search for Peace in Afghanistan, p. 128.

[13]د مزار شريف د پرځېدني په اړه د لا مالوماتو لپاره دغه سرچينې وګورئ :

For a detailed discussion of the political background and details of the fall of Mazar-e Sharif, see

Assadollah Wolwalji, Safehat-e Shomal-e Afghanistan dar Fasseleh-e Beyn-e Tarh va Tahaghghogh-e Barnamey-e Khorooj-e Artesh-e Sorkh az een Keshvar (�What Occurred in the Northern Plains of Afghanistan During the Planning and Implementation of the Withdrawal of the Red Army from This Country�) (Unknown, likely Peshawar: Edareh-e Nashrati Golestan, 2001); see also Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, pp. 512-525 (regarding the conduct and views of the Afghan national armed forces in the north during

this period).

[14]سرچينه و ګورئ :

U.N. Department of Public Information, �Statement of the Secretary-General on Afghanistan,�

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

April 10, 1992.

[15]محمد نبي عظيمي چې په دغه وخت کې د افغان وسله وال ځواک لوړ پوړی چارواکی وو د خپل کتاب " اردو و سیاست " په ۵۵۷ او ۵٦۳ پاڼو کې وايي چې هغه د کابل له پرځېدا وروسته د نجيب الله او بنن سيوان تر منځ د خبرو شاهد وو او ټینګار کوي چې نجيب الله له خپلو ډيرو نيږدې ملګرو سره له کابله د تللو په اړه خبرې نه وې کړې .

[16]ددغه مهال د سياسي او ژب توکميز جوړښت او پيژاندلپاره کولای شـئ دغه سرچينه و ګورئ :

Saikal, �TheRabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn, pp. 30-37, and Rubin, The Search for Peacein Afghanistan, pp. 128-129.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : د کابل جګړه : ۱۹۹۲ ز کال اپریل ۱۹۹۳ ز کال مارچ

[واشنګټن پُست : ۱۹۹۲ ز کال د مې مباشتې ۲ نېټه] : د نن کابل هرڅه دی ، مګر د بریا وو او سوبو په لمر کې سوځېدونکی ښار. د ملکي وګړو پر کورونو د توغندیو او د شوبلو د مرمیو وَریا دوام لري .... دغه توغندي د ګوریلایانو د بنسټپالي مشر ګلبدین حکمتیار ځواکونه وَرَوي. په سلګونو ملکي وګړي په روغتونونو کې خواره واره پراته دي ، په روغتونونو کې بریښنا ، اوبه نسته او طبي وسایل په نست دي. نور ټپیان هم هره ورځ روغتونونو ته راوړل کیږي .... په درندو وسلو سمبال او په ژب توکمیزو ډلو ویشل شوې ملیشیاوې پر سړکونو او واټونو په پټه او ښکاره ګرځي ، هغوی له خپلو سیالانو څخه د څو ګامونو په واټن کې خپلې نیول شوې سیمې ساتي ، د خپلو بیلابیلو غلیمانو په اړه په ترخه او تونده ژبه خبرې کوي او کله کله کورونه او هټۍ ګاني لوټي) .1]

وروسته له دې چې د حکمتیار ځواکونه د سویل پر لور په شا و تمبول شول ،د امن او ټېنګښت لپاره د کوښنیو ګامونو اوچتول ډېر دوام ونه کړ. په ښار کې ډېرې میشتې ډلې یو بل ته د دښمنۍ په اور کې په څرګند ه برَګې وې او حکمتیار په نوي دولت کې د زیاتې ونډې پر غوښتنې ټینګار کاوه .

د مې په ۲۵ نېټه د مسعود او حکمتیار تر منځ د سولې خبرې وشوې ، دولت په لومړي سر کې ومنله چې حکمتیار ته به په نوي دولت کې د سروزیرۍ څوکۍ ورکړي ، خو دغه تړون له یوې اونۍ څخه په لږه موده کې هغه مهال شنډ شو کله چې له اسلام آباد څخه د کابل پر لور د ولسمشر مجددي الوتکه د توغندي تر اور لاندې راغله. مجددي دعوی وکړه چې د حکمتیار اود نجیب الله د پخواني دولت ایجنټانو دواړو په ګډه دده د سپرلۍ الوتکه په نخښه کړې او دا چې حکمتیار له دې مخکې هم د هغه د الوتکې د راغورځولو ګواښ کړی وو.[2] په همدې لړ کې حکمتیار ټینګار کاوه چې د دوستم وزبکې ملیشاوې دې له کابله ووځي (دغه کار حکمتیار ته دا شېبه په لاس ورکوله چې په آسانۍ مسعود له کابله دباندې وباسي او ښار په خپله ولکه کې راولي.)[3] د مې د مباشتې په ۳۰ نېټه د جمعیت او جنبش د ځواکونو ګډولې د ښار په سویلي برخه کې د حکمتیارد ځواکونو پروړاندې جګړې پیل کړې. حکمتیار د ښار ټولې برخې د شوبلو په مردیکو او توغندیو وویشت او د جمعیت او جنبش ځواکونو د ښار سویلي برخې تر اوریزو پنډوسکو لاندې ونیولې. له بلې خوا د ښار په لویدیځه برخه کې د اتحاد د سُني ډلې او د وحدت د شیعه ډلو ترمنځ د جګړو لمنه پراخه شوه .

په لاندنۍ برخه کې د جمعیت او اسلامي ګوند ، د اتحاد او وحدت د ګوندونو او د جمعیت او وحدت ترمنځ د جګړو بنه په پیښلیکېزه ډول ویل شوې چې په ترڅ کې یې په زرګونو ملکي وګړي ټپیان او ووژل شول او په سلګونو زره نور اړ شول که له کابله د باندې کډوال شي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف : ۱۹۹۲ زکال : له اپریله تر دسامبره

د کابل په لویدیځ کې ژبتوکمیزې � گروهنیزې جگړې او پر کابل پر ښارد اسلامي گوند برید دغه برخه د کابل په لویدیځ کې د ډلو ترمنځ د خپلمنځي دښمنیو اړخونه او هم د کابل پر سویلي برخې باندې د اسلامي گوند د توپونو بریدونه راسپړي. دهمدغې برخې په پای کې یوه ځانگړې جاج اخیستونکې برخه راځي چې ددغو دښمنو او تربگنیو پر لړ کې له نړیوال بشری قانون او د بشري حقوقو له قانون څخه سرغړونه پکې ویل شوېده.

----

[1] Steve Coll, �Afghanistan�s Fate: Healing or Disintegration?� Washington Post, May 3, 1992.

[2]سرچینه و گورئ :

Sharon Herbaugh,

له اسوشیـئـتد پرس څخه شیرون هرباوغ ۱۹۹۲ زکال د مې د مېاشتې په ۳۱ د " ولسمشر یاغیان او کمونیستان د هغه په وژنې تورنوي" تر سرلیک لاندې یوه مقاله لیکلې ده. هرباوغ ددغو تورونو په غندنه کې د اسلامي گوند د ویاند عبدالقدیر کریاب که خولې وایي چې : " که موږ دا کار کړای وای ، موږ به دا کار لږ تر لږه په ۲۰ توغندیو کړای وای چې د ژندوي پاتې کیدلو هیڅ چانس نه وای پاتې ، خو موږ دا کار نه دی کړی.

[3]په دغه مهالیز واټن کې د حکمتیار د ویناوو په اړه د لا زیاتو مالوماتو لپاره د سنگر لیکنې د [نیم نگاهې بر ائـتلاف های تنظیمي در افغانستان] له ۱۱۵ تر ۱۱٦ پاڼې پورې او ورسره مل سرچینې و گورئ.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

جنګي جنایتونه : په وینو سره لاسونه)پرلپسې لړۍ)

ژباړه : رحمت اریا

د کابل لویدیځ : وحدت ، اتحاد او جمعیت

د ۱۹۹۲ زکال د مې په میاشت کې یوازې څو ورځې وروسته له دې چې حکمتیار د کابل له ښاره دباندې په شا و تمبول شو ، د کابل په لویدیځ کې د (عبدالرب الرسول سیاف تر مشرۍ لاندې) د اتحاد پښتونواکه ډله او د (عبدالعلي مزاري تر مشرۍ لاندې) د هزاره واکه شیعه ډله په خپلو منځو کې له یو بل سره و نښتلې ، پر یو بل یې د توغندیو ویشتل پیل او سرک په سرک یې د یو پر ضد بریدونه وکړل. هرې ډلې هڅه کوله چې یو بل د خپل ګاونډېتوب له هغوسیمو او دولتي ودانیو څخه په شا و تمبوي چې ځواکونو یې لا مخکې نیولې وې .

جګړې په داسې ځایونو کې را پیل شوې چې د ملکي وګړو پراخه ګڼه ګوڼه وه او هر چا ددې اټکل کولای شوای چې ډیر ملکي وګړي به ووژل شي ، د ملکي وګړو ډیر کورنه او نورو ملکي بنستېونه به و نړول شي. جګړه هغه مهال بې ګټې اوبې مانا شوې چې ښکېلو خوا وو ، ودانۍ په ودانۍ او سرک پر سرک جګړه کوله او ټولې ودانې له خاورو اوایرو سره یو شوې. د کابل د ښار لویدیځه برخه د ۲۰۰۵ ز کال تر نیماییو پورې هماغسې د کنډوالو په شان ښکاریدله څنګه چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹٦ زیږدیزو کلونو په لړ کې نړول شوې وې .

هیڅ داسې ډاډ منه سرچینه نشته چې په زباد ورسوي کومې خوا ، اتحاد یا وحدت ، دغه جګړې را پیل کړې. ځینې ځارونکی باور لري چې دغه شخړې د ډیرو کوشنیو خبرو پر سر راپیل شوې : پوسترونه. د اتحاد او وحدت ډلو هرې یوې د بلې ډلې د مشرانو سیاف او مزاري پوسترونه څیرل � خبره د دواړو خواو د ځواکونو او جنګیالیو ترمنځ په لفظي شخړو واوښتله او وروسته د دواړو ځواکونو ترمنځ پخه جګړه راپیل شوه .

د شوروي د نیواک د مهال لوړپوړی جنرال ، محمد نبي عظیمي چې غوښتل یې په نوي دولت کې د ملي وسله وال ځواک په جوړولو کې جوګه شي ، د خپلو د ۱۹۹۸زکال په یادښتونو کې د وحدت او اتحاد د ډلو ترمنځ نښتې داسې راسپړي :

" د هزاره ګانو او اسلامي اتحاد ترمنځ جګړه د ۱۹۹۲ زکال د مې د میاشتې په ۳۱ نېټه پیل شوه. په لومړي سرکې د وحدت د ګوند د مشرتابه څلور تنه د کابل د سیلو په سیمه کې ووژل شول : کریمي ، سید اسماعیل حسیني ، چمن علي ابو ذر او وثیق. لومړني درې تنه د وحدت د ګوند د مرکزي کمیټې غړي ول. د نظار شورۍ [دولتي چارواکو] د وحدت ګوند ته خبر ورکړ چې د سیاف سړیو ، نوموړي کسان وژلي دي . له هغه وروسته [د اتحاد د یوه پیاوړي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بولندوي] حاجي شيرعلم موټر د کابل سره پله [پل سرخ] ته په نيږدي سيمه کې درول کيږي ، کله چې نوموړى بولندى د هغوى له منګولو راخلاص شو په موټر کې جګړه وشوه او له سپرليو څخه يو تن ووژل شو].1 [

پرته له دې چې د وحدت او اتحاد ترمنځ د لومړنيو نښتو لامل په پام کې ونيول شي ، د دغو ډلو ترمنځ نښته نه بايد څوک هک پک کړي. د وحدت د شيعه مسلمانې ډلې او د اتحاد د سني مسلمانې ډلې ترمنځ ترينګلتيا لا له پخوا خپلې تر لوړې کچې رسيدلې وه ، د اتحاد ډله په کلکې محافظه کارې ګروهنې باورلرې چې وهابيزم بلل کيږي او شيعه ييزم ته د ارتداد په سترګه ګوري. د ترينګلتيا بل لامل کيداى شي د دواړو ډلو په منځ د بهرنيو جنګياليو ، جنګي سلاکارانو ايجنټانو اغيزه وبلل شي چې له ايران او په شوني توګه له سعودي عربستان څخه ول � دغو بهرنيو له دواړو ډلو سره کار کاوه � ايرانيانو له وحدت او سعوديانو له اتحاد سره. د وحدت په ګوند کې دننه بې شميرو ايراني ايجنټانو کار کاوه او موخه يې د وحدت د ډلې د پوځي ځواک غښتلواله او پياوړتيا وه چې له دې لارې دولت تر خپلې اغيزې لاندې راولي. له بلې خوا سعودي ، شخصي يا دولتي ايجنټانو د سياف د اتحاد د پياوړي کولو لپاره په هماغې موخې کار کاوه .

کله نا کله به د جمعيت د بولندويانو ، د مجددي يا د رباني د استازو يا د سره صليب د نړيوالې ټولنې د رسمي چارواکو په منځګړيتوب اوربند وشو خو اوربند به د څو ورځو په لړ کې بيرته مات شو. د دغې شخړې د اور د لا تود ساتلو او پر هغې د نورو تيلو او خځلو د شيندلولپاره به ، يو شمير نورې ډلې په بيلابيلو وختونو کې د ښکيلو خواوو ملاتړ ته ورغلې. د حرکت ډلې به د اتحاد پر وړاندې له وحدت سره يو ځاى شوې. وروسته له دې چې د وحدت ډلې د ١٩٩٢ زکال د جولاى په مياشت کې پر جمعيت بريد وکړ د مسعود سرتيرو د کابل د ښار پر لويديځې برخې غڅ اخيستونکي بريدونه تر سره کړل (او بې شميره ملکي وګړي يې ووژل)]2. [

د بشري حقونو د څار ټولنې د کابل د ښار د لويديځې برخې د ١٩٩٢ز کال د جګړو له بلهاريانو او شاهدانو سره مرکې کړې دي ، په دغو مرکو کې پر هغوى باندې تير شوې وحشت او د ملکي وګړو پر ژوندانه باندې د جګړو اغيزې راسپړل شوي دي .

س ک د کابل په لويديځ کې يو روغتيا پال وو ، نوموړى د هغه ورځنې ناتار او وحشت په اړوند خبرې کوي چې د ښار په لويديځ کې د ميرويس ميدان او د هغه په ور څيرمو سيمو کې تيريده:

" څه ووايم ؟ ما په دغو شپو ورځو کې داسې پيښې ليدلې چې د ژوند تر پايه به يې هيرې نه کړم. کله چې هغوى جګړې کولې په سلګونو کسان به يې ټپيان کړل � هغوى هر وخت جګړې کولې. روغتون له ټپيانو او ناروغانو ډک وو ، نور ځاى نه وو موږ نه شواى کولاى د هر راوړل شوي ناروغ درملنه وکړو. خلک د روغتون په دالانونو کې مړه کېدل. د خلکو درملنه نه کېدله. هرې خوا مړي پراته ول او هر ځاى په سر وينو رنګ وو. کله چې جګړو زور اخيست ، موږ نه شواى کولاى ناروغان بلې خواته يوسو ، روغتون به په اونيو اونيو له مړيو ډک وو ، هر کله به چې له روغتونه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړي و ایستل شول ، روغتون به بیا په مړیو ډک شو. کله به چې خبریالان راتلل هغوی ټولو یو پوښتنه کوله : " ځومره توغندي مښتي دي؟ څو تنه وژل شوي دي؟ څو تنه ټپیان شوي دي؟" خبریالان یوازې همدغو پوښتنو ته لیوالتیا درلودله...

ما د کابل د ښار په لویدیځ کې پر سړکونو او هرې خواته مړي لیدلي دي. په روغتون کې د ناروغانو په پرتله ډیري مړي ول ، د هغوی خپلوانو نه شوای کولای چې راشي او خپل مړي واخلي[".3]

س ک زیاته کړه چې د کابل په لویدیځ کې روغتونونه په څو څو ځله د اتحاد/جمعیت او وحدت جګړو په لړ کې په توغندیو ویشتل شوي دي. " یو ځل د روغتون د ماشومانو څانګه وویشتل شوه او دوځله د عملیاتو خونه. ناروغان او ورغتیایي کارکوونکي یې ټول ووژل] . "4]

د کابل ښار یوه استوګن د بشري حقونو د څار ټولنې ته په خپلو سترګو لیدلی هغه وحشت څرګند کړ چې د ۱۹۹۲ زکال په دوبي کې یې د کابل په لویدیځ کې لیدلی وو :

"میرمني مې زموږ لومړنی ماشون زیږاوه. موږ بې وزلي وو ، په کور کې وو، موږ نه شوای کولای هغه چیرې [روغتون ته] بوزو. میرمني مې راته وویل چې د هغې خور د مرستې لپاره راولم. له دې امله د کابل لویدیځ ، قرغې ، ته ولاړم [قرغه له پغمان سره په پوله کې پرته ده]. کله چې زه هلته وم جګړه پیل شوه . موږ د افشار سړک و نیو چې کورته ولاړ شو. موږ پر سړک روان وو ، د بایسکل ترشا مې خوښینه را سره وه .

د قرغې او افشارو ترمنځ د سړک پر سر ما د مړیو جسدونه ولیدل � اوه لس ، اتلس ، نه پوهیږم ، خو ټول یې ملکي کسان ول. هغوی پلي لارویان او سپرلۍ (د بایسکلونو) ول ، هغوی جنګیالان نه ول. د مړیو جسدونه پړسیدلي ول. ما هزاره جنګیالي ولیدل ، په ونو پورې تړل شوي ول او بیا په ډزو وژل شوي ول. ما څلور تنه په همداسې یوه حالت کې ولیدل. زما خوښینه ډیره خواښنې وه ، هغې کانګې پیل کړې ، زه اړ شوم چې و دریږم. هغې ډیرې کانګې کولې ، موږ نه شوای کولای پر مخ ولاړ شو. هغه ، تر نن ورځې پورې غوښه نه خوري.... موږ اړ شوو چې په راغلې لار بیرته ولاړ شو. موږ بیرته قرغې ته ولاړو او له هغه ځایه مو بل سړک ونیو.... کله چې کورته راورسیدلو ، میرمن مې زموږ لومړی ماشوم زیږولی وو ، زما لومړی ماشوم مړ شوی وو. د مړه ماشوم ښخول موږ ته ډیر ګران کار وو ،ډیره درنده جګړه روانه وه او ښخول یې ګران ول] ".5]

یوه افغان خبریال چې تل یې په ۱۹۹۲ز کال کې د کابل په لویدیځ کې کار کاوه ، څرګندوي چې ورځنۍ جګړې څنګه پرمخ تللې:

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

“د کابل پر لویدیځ او افشارو به شپه او ورځ د شوبلو مرمۍ او توغندي وریدل ... د نظار شورى به د ژوو له بڼ او سیلو څخه بریدونه کول. د سیاف ځواکونو به له لویدیځ لوري پر دشت برچي او د ښار د لویدیځ پر مرکز میرویس میدان بریدونه کول. د کابل لویدیځ د اتحاد ، وحدت او جمعیت د جګړو له امله په کنډوالو بدل شو ، د مسعود تر مشرۍ لاندې د نظار شورى به د کابل د ښارد زړه له منځه له دوه وو لوړو څوکو د تلویزیون د غره او د مأمورینو د کارتې د غونډۍ له پاسه د توپونو ډزې کولې او توغندي به يې ویشتل.... زه ډیریو هغو ځایونو ته تللم چې توغندي به لګیدلي ول. ما ډیر مړي ولیدل ، ډیرې وحشتناکې پیښې وې]“ .6]

د ۱۹۹۲ ز کال د جون د مياشتې لومړنۍ اونۍ له ځانګړي بدوالي برخمنه اونۍ وه ، له بلې خوا د حکمتیار ځواکونو هم د سویل له لوري ښار د شوبلو تر مردکو لاندې ونیو.[7] (پر ښار باندې د حکمتیار د ډزو په اړه لاندينۍ برخه و ګورئ.) د کابل ښار یوه استوګن جمیل الرحمن کامګار د کابل د پیښو يوه پیښلیکنیزه برخه نېټه په نېټه لیکلې او وروسته يې خپره کړې ده ، نوموړی د وحدت او اتحاد د ځواکونو ترمنځ او د جګړې د دَرولو په موخه د (جون په دویمه نېټه) پر دولتي منځګړو د برید خبره لیکي ؛ نوموړی لیکي چې د (جون په دریيمه نېټه) د اتحاد سرتیرواو هزاره جنګیالیو په سلګونو ملکي وګړي و تښتول ؛ هغه زیاتوي چې د (جون په پینځمه نېټه) په سلګونو ملکي وګړي ووژل شول ، د سره صلیب په روغتون کې نور ځای نه وو او په سلګونو کورنۍ د هغوی د کورونو له ړنګیدا وروسته اړ ایستل شوي چې کډه وکړي] .8]

د اسوشـئـتد پرس خبریال شیرون هرباوغ [9] چې په ۱۹۹۳ز کال کې د کابل په شمال کې د چورلکې د رالویدلو په پیښه کې ووژل شو ، د جون په پینځمه نېټه دغه لنډ ګزارش لیږلی دی :

]“آدینه ' جمعه' ، د جون ۵ ، ۱۹۹۲ زکال]: بریدونه دوام لري ،ښايي نور بریدونه هم وشي ، په ویجاړې شوې پلازمېنې کې کورونه او ښوونځي نړیدلي دي. نن لږ ترلږه ۲۰ تنه ووژل شول او ۱۰۰ تنه نور ټپیان شول.... سیال ځواکونه د یو بل خواووې په توغندیو او د شوبلو په مرمیو ولي ، دا بریدونه دومره پیاوړي دي چې په یوه لیکه کې د پرتو کورونو او هټیو لړۍ له خاورو سره یوه کوي او د بریښنا مزي پر ځمکه را پریوتلي دي. د کابل د ښار په زړه کې پر دریو تشو ښوونځیو توغندي و موښتل ، څلور تنه لار رویان يې ووژل او ښوونځي د اور د خولې مَړی شول. شاهدانو وویل چې نن هم د کابل په شمال کې توغندي منښتي دي او په يوې کورنۍ کې يې شپږ تنه وژلي دي. شاهدانو وویل چې نا پیژندل شویو وسله والو کسانو د کابل د ژوو بڼ ته څیرمه د هټیو لړۍ پاکې او و نړولې او لس تنه يې ټپیان کړل. په شیعه میشتو سیمو کې شاهدانو وویل چې سني یاغیانو کورونه او هټۍ و لوټلې ، لارویان يې ووژل او د ټپي شویو ګوریلایانو سترګې يې د سترګو له ګاټو را و ایستلې او د مړیو جسدونو ته يې اور ورته کړ] ".10]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې اونۍ کې د فرانسپرس د ایجنسۍ یوه خبریال د ښار په لویدیځ کې په سلګونو ملکي وګړي ولیدل چې له کورونو وتلي ول او د خوندي ځای د موندلو په لټه کې په تیښته ول ، هغه ولیدل چې ملکي وګړي په ړندو ډزو کې وژل کیدل ، هغه ولیدل چې ټپي ماشومان به د خاورو په لاسي کراچیو کې روغتون ته ځغلول کېدل]11.[

یوه ملکي وګړي چې د کابل په لویدیځ کې د سیلو په شااو خوا کې یې ژوند کاوه د وحدت او اتحاد د ډلو ترمنځ د جګړو په اړه چې د هغه په باور د ۱۹۹۲ ز کال د جون په مېاشت کې له یوه لنډ اوربند وروسته رامنځته شوه داسې وايي:

"خلک ډېر هېله من ول چې اوربند به دوام وکړي: خلکو دیخوا ایخوا تګ راتګ پیل کړ او هغه کارونه یې چې تر دغه دمه نه شوای کولای وکړل... د سهار نهه بجې وې.

ناڅاپه چاودنې او د وسلو ډزې پیل شوې. هرې خواته مرمۍ وَریدلې لنډه دا چې هر شی به په خپله مرمۍ ګرځېدلې ، ډېر بد حال وو. هر چا هڅه کوله چې و تښتي او ځان یوه خوندي ځای ته ورسوي. مېړونو خپلې میرمنې هیرې کړې وې ، وروڼو خپلې خویندې هیرې کړې وې ، میندو خپل ماشومان هیر کړي ول ، او ترونو خپل وریرونه هر چا هرې خواته ځغستل او هر څه په خوځښت راغلي ول ، ټول یوازې په یوه شي پوهیدل او هغه دا چې ځان یوه خوندي ځای ته ورسوی. خلکو زموږ د ګاونډیتوب سیمو ته را ځغستل ځکه چې د نظار د شورى په ولکه کې وې. د وحدت ډلې د سیلو له سویلي برخې د میرویس میدان له سیمې څخه چې له ورایه په سترګو ښکاریدله ډزې کولې. د اتحاد ډلې د سیلو له لویدیځې برخې د خوشحالخان له سیمې څخه ډزې کولې. دواړو غاړو غوښتل چې سیمه تر ولکې لاندې راولي ، هغه لوټ کړي او بیا خپلې پوځې اډې په کې ځای پر ځای کړي. دواړو غاړو د ملکي وګړو پر کورونو ور ودانګل ، کور په کورېې مورچلونه جوړ کړل. هغوی د یو بل پر لورتوغندي ، درندې وسلې لنډه دا چې هر ډول وسلې کارولې.

زما کور د نظار د شورى یوې پوستې ته نیږدې وو. ما لیدل چې ښځې او نارینه له سړکونو زموږ پر خوا راځغستل او د ډزو له ویرې یې غوښتل ځانونه خوندي کړي. په دې لړ کې به خلک په مرمیو او د چاودنو په چرو لګېدل. خلکو به د سړک پر مخ پروت وکړ. چا چې سرونه پورته کول نو په ډزو کې به و نښتل او بیرته به پر ځمکه راپریوتل. یو شمیر کسانو بیا هم منډې وهلې او شا ته به یې نه کتل چې څوک و لګید یا ووژل شو. هر چا منډې وهلې ترڅو ځان خوندي وساتي. ډېره بوږنوړې ورځ وه....

هرې خواته ډزې رواني وې. مرمۍ په هر څه او هر چا ښتلې : ملکي وګړي لګېدل ، لنډه دا چې مرمۍ هر چیرې لګېدلې. د سیاف ځواکونو ځایونه ونیول هغوی د توپکو ډزې کولې او توغندي یې ویشتل ، هغوی د سیلو تر شا د کارته مأمورین پر لور د مرغانو په شان را الوتـل او د خلکو د کورونو ترشا پټېدل. هرې خواته توغندي وَریدل. جګړې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر تیاره ماښامه پورې دوام وکړ. د سیاف ځواکونه زموږ د سیمې ګاونډ ته راغلل. موږ د سیاف د جنګیالیو په منځ کې کندهاریان ولیدل .[12]

په کابل کې یوه ژورنالیست د ۱۹۹۲ زکال د جون په ۴ نېټه د هزاره ګانو پر سیمو باندې د اتحاد کلک بریدونه مستند کړي دي او د سیمې له استوګنو وګړو سره یې مرکې کړي دي ، هغوی وویل چې د اتحاد ځواکونو پر هغوی د میرویس میدان په سیمه کې برید وکړ او شپږ تنه ملکي وګړي یې ووژل. د سیمې یوه ترهیدلې وګړي وویل : " ګوریلایان کور په کور ګرځېدل ، هغوی ویل چې موږ شیعه ګان وژنو". [13]

د همدې مباشتې په اوږدو کې جګړو دوام وکړ او لړۍ یې تر دوبي پورې و غځېدله. د جمهوریت روغتون چې د کورنیو چارو د وزارت تر څنګ وو ، ټولې هینداري یې ماتې شوې وې ، روغتون د جون په ۲۴ نېټه و تړل شو. کله چې ژورنالیستان د همدې اونۍ په ترڅ کې له روغتونه لیدنه وکړه د " نومیدې یوه زړه بوږنوونکې ننداره یې ولیدله " � ډاکټران ، رنځورپالان نه ول ، د جراحي نومیده ناروغان په خپلو مرداریو او میتازو کې اوږده غځېدلي ول.[14]

---

[1]محمد نبي عظیمي " سیاست و اردو" پ: ٦٠٦ [دغه برخه د بشري حقونو د څار ډلې ژباړلې ده]

[2]سرچینه و ګورئ :

John Jennings, �Warring rebel groups blast Afghan capital,� Associated Press, July 19, 1992;

Suzy Price, �Kabul shelling injures hundreds of people,� Reuters, July 19, 1992.

[3] سرچینه و ګورئ :

Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003.

[4]هماغه

[5]سرچینه وګورئ :

Human Rights Watch interview with F.R.G., Kabul resident, Kabul, July 3, 2003.

[6]سرچینه و ګورئ

Human Rights Watch interview with O.U., Afghan journalist, Kabul, July 13, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[7] په کابل کې روغتيايي چارو چارواکو فرانسپرس ته د ۱۹۹۲ز کال د جون د مياشتې په ۹ نېټه وويل چې د جون د مياشتې په لومړۍ اونۍ کې ۱۰۰ تنه وژل شوي او ۴۰۰ تنه ټپيان شوي ول .

[8]جميل الرحمن کامګار: حوادث تأريخي افغانستان: ۱۹۹۰ � ۱۹۹۷: پېښاور د ميوند خپرندويه ټولنه. ۲۰۰۰ زکال ، له ٦٦ تر ٦٨ پاڼې پورې ژباړه [د بشري حقونو د څار ټولنه] کامګار دا هم زياتوي چې د حکمتيار پر ځواکونو به د شپې له خوا د توغنديو او د شوبلو د مرميو وريا وې پيل شوې ، دغه وريا وې به ډېرې وختونه جنرال عبدالرشيد دوستم ته پاليالو ځواکونو کولې د جون د مياشتې د لسمې نېټې پر شپه دومره توغندي او د شوبلو مرمۍ و وريدلې چې توره شپه يې په رڼا ورځ اړولې وه .

[9] Sharon Herbaugh

[10]سرچينه و ګورئ :

Sharon Herbaugh, �Pro-Government militias intervene as fighting continues in Kabul, � Associated

Press, June 5, 1992. See also Andrew Roche, �Gunbattles rage in Kabul, death toll over 100, �

Reuters, June 5, 1992: �At least three civilians were shot dead on Friday morning [June 5], witnesses

said. Residents scurried out of the area and units from neutral guerrilla factions sealed off road

junctions around the maze of alleys near Temur Shahi Park as bullets flew over rooftops. . . .�

[11]سرچينه :

Agence France-Presse dispatch, June 2, 1992.

[12]سرچينه:

Human Rights Watch interview with F.K.Z., resident of west Kabul, Kabul, July 9, 2003.

[13] Andrew Roche, �Gunbattles rage in Kabul, death toll over 100,� Reuters, June 5, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[14] Kurt Schork, �Fighting Erupts in Center of Kabul,� Reuters, June 25, 1992; and �Kabul��Beirut

without the Green Line,�� Reuters, June 26, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

جنګي جنایتونه : په وینو سره لاسونه)پرلپسې لړۍ)

ژباړه : رحمت اریا

د اسلامي ګوند توغندي او د شوبلو ډزې

یوازې د کابل لویدیځ د خطر سیمه نه وه. هماغسې چې د ښار په لویدیځ کې اتحاد او وحدت جګړې کولې د جمعیت او اسلامي ګوند تر منځ به هم په سویلي سیمو کې د جګړو د لمبو څپې خپرې وې ، په ښار باندې به د توغندیو او د شوبلو د مرمیو د باران وریا وه � دغه بریدونه د ښار پر هر ګوټ کېدل ، د هغوی موخه ځانګړې پوځي سیمې نه وې. دغه جګړې د خپل د وخت تر ټولو ویروونکې مرګڅپانې جګړې وې .

ولسمشر مجددي د پیښاور د تړون پر بنسټ د جون په پای کې واک رباني ته و سپاره � لا تر دې مخکې رباني او د مسعود ځواکونو ټول وزارتونه او د امنیتي چارو فعالین په خپله ولکه کې درلودل. حکمتیار بیا هم له دولت سره یو ځای کیدل و غندل. د حکمتیار اسلامي ګوند خپلو بریدونه ته لا پونده ورکړه او پر ښار یې توغندي او د شوبلو مرمۍ وَرَولې. هر لور ته توغندي لګیدل.

په ټول کابل کې حالات په یوه ډول ول ، هر څوک په هره شېبه کې او هر چیرې وژل کیدای شواى : توغندوي پر کورونو ، ښوونځیو، دفترونو ، د بسونو پر تمځایونو او مارکټیونو مښتل.[1] د کابل ښاریانو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل : هغوی لیدل چې توغندي او د توپونو مرمۍ د ښار پر لور راتلې ، دوی وایي موږ پوهیدلو چې دا د حکمتیار د ځواکونو له لوري راځي ځکه د توغندیو د راتګ کرښه د ښار د سویل لویدیځ برخې وې ، دوی وایي چې دغه سیمې د اسلامي ګوند په ولکه کې وې او یا یې اوریدل چې توغندي له همدغه لوري ویشتل کیږي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال ، د مې ۲۹ نېټه : د ولسمشر صبغت الله مجددي ویشتل شوې الوتکه د کابل هوایي ډګر د ځغاستې پر لېکه راکوزه شوې ده. دغه الوتکه له اسلام آباده را خوځېدلې وه او د کابل هوایي ډګر ته نیږدې د راکوزیدلو په وخت کې ویشتل شوې ده. د برید پر مهال د الوتکې پزه الوتې ده ، مرستیال پیلوټ د توغندي په چرې ټپي شو خو پیلوت الوتکه خوندي را کوزه کړه. مجددي چې روغ رمټ پاتې وو د برید پړه پر حکمتیار او د کمونیستي رژیم پر ایجنټانو و غورځوله. په بله ورځ یې د جنبش او جمعیت ځواکونو د کابل پر سویل برید وکړ.

� 1992 Ed Grazda

د کابل ښار یو استوګن د بشري حقونو د څارڅولنې ته د ۱۹۹۲زکال د دوبي د توغندیو په اړه داسې وویل :

“ حکمتیار هر وخت پر ملکي سیمو توغندي وَرَول. یوه ورځ زه په ده افغانانو کې د ښوونې او روزنې د وزارت د ودانۍ تر شا ولاړ وم. بس ته سترګې په لاره وم. یو زوړ سړی مې ولید چې په یوې کراچۍ کې یې چاکلیټ ، مندکې او بادام پلورل. بس راغی ، زما له مخې تیر شو ، ما په بس پسې و ځغستل او د بس شا ته و ختلم. بس ته د ختلو په حال کې وم چې ناڅاپه یو توغندی و مښت ، توغندی پر هاغه ځای و مښت چې زه ولاړ وم. بوډا سړی له خپله ځایه ترې تم شوی وو. چا د هغه د ځان یوه ټوټه هم ونه موندله. ترې تم شو. ګومان کوم شل تنه هلته وژل شوي ول او نور ټپیان هر لور ته خواره واره پراته ول] ".2]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل د ښار د لویدیځ یوه استوګنه میرمن د ۱۹۹۲ز کال د جون د مېاشتې د ړندو توغندیو پیښې په یاد راولي. د هغې په باور چې بریدونه د حکمتیار ځواکونو د کابل د سویل له لوري کول ، ځکه هغې اوریدل چې د توغندیو د برید د ډزو غږ د سویل له لوري راته:

"د مازیګر څلور بجې وې ، د باندې مې د نغري پر سر ډوډۍ پخوله. ناڅاپه یوه درنده چاودنه وشوه. زه پر ځمکه پریوتم. بله چاودنه وشوه. دغه میرمن زما ګاونډۍ ده ، کله چې را پورته شوم و مې لیدل چې هغه ژاړي او دباندې راوتلې وه. [ګاونډۍ میرمن ، دغې میرمن ته وویل چې د هغې کیسه موږ ته وکړي. کله چې دغې میرمن کېسه کوله نو هغې به ور سره سر ښوراوه چې رښتیا ده.] د دې زوې د باندې دیوال ته نیږدې ناست وو او توغندی پر هماغه ځای چې دی ناست وو ومښت ، هغه درې ورې او ټوټې ټوټې شوی وو. دې هرې خواته منډې وهلې او په چیغو او کوکارو یې په خپله لمن کې د خپل د زوی د غوښو ټوټې راټولولې. د هغه نوم سخي وو. هغه ټوټې ټوټې شوی وو او ورک وو. د دې لمسی مختار هم په همدغه چاودنه کې ووژل شو" .3[

د منځنۍ عمر خاوند یو بل استوګن په همدغه مهال کې د یوې بلې چاودنې کیسه کوي چې حکمتیار پر ښار د شوبلو او توغندیو برید کاوه :

"موږ په دریم مکروریان کې وو [دغه سیمه د جمعیت او جنبش د ځواکونو په ولکه کې وه] ، د ماسپښین درې بجې وې. زه د یوه سړي کورته نیږدې چې الیاس نومیده ولاړ وم. موږ په انګړ کې د ونو ترڅنګ ولاړ وو. هغه د رومي بانجانو پټي درلودل ، ډیر ښه بانجان یې درلودل او ما د هغو د بیو پوښتنه کوله. ناڅاپه یو توغندی زموږ په څلویښت مترۍ کې ومښت. ما پر ځمکه پروت وکړ. یوه دقیقه وروسته مې الیاس ولید ، په وینو کې لیت پیت وو. هغه ژوندی وو. ما ورته وویل چې " روغتون ته به دې بوزم." هغه وویل : " نه ، دومره وخت نه دی پاتې. زه مړ کیږم." ما په غیږ کې ټینګ نیولی وو ، ما ژړل او له سترګو مې اوښکې را بهېدلې. د هغه له یوې ډډې وینې بهېدلې ، کېنه ډډه یې وه. زما جامې په وینو رنګ وې. د هغه کورنۍ راغله ، ټول را ټول شول ، ټولو ژړل. لس دقیقې وروسته هغه سا ورکړه او مړ شو. دا د مکرو ریانو ۱۹ بلاک وو" .4[

یوه ژورنالیست چې په دغه مهال کې یې په کابل کې کار کاوه ، د کابل پر رغتونونو د توغندیو د بریدونو ناوړه اغیزې په یاد لري ، کله چې د ښار له سویلي برخې توغندي راتلل نو روغتونونه به په ټپیانو ډک شول :

" د دغو ورځو ډیر بدې پیښې په ځانګړې توګه په روغتونونو کې زما په یاد دي. ما تـنکي کوشنیان ، ماشون او میرمنې ولېدل چې ټپیان ول. داسې ماشومان به هم لیدل کیدل چې پښې به یې چاودنو ور پریک کړې وې. د هغوی پښې نه وې. یو ځل مې یو موټر ولید چې روغتون ته راغی ، موټر له ماشومانو ډک وو ، هغوی سر پرسر په موټر کې اچول شوي ول او پښې یې نه درلودلې. د ښار پر هرګوټ توغندي وَریدل. ما ولیدل چې دا د حکمتیار ځواکونه ول .

]5"[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه وو تنکیو ځوانانو د اسلامي ګوند د سیاسي او پوځي مشر ګلبدین حکمتیار پوسترونه په لاس کې نیولي دي .

� 1992 Ed Grazda

یوه انځوراخیستونکي ژورنالیست هم پورتني ژورنالیست ته ورته په روغتون کې له بریدونه وروسته حالت په ورته ډول ځرګند کړ : " د دروازې په خوله کې به د مړیو څلور پینځه جسدونه پراته ول ، تابوتونه به هم لیدل کیدل ، دننه هم مړي پراته ول.... ډیر غملړلی او ویروونکی حالت وو. دغه توغندي سرې ټوټه ټوټه کوي["6.[

د ۱۹۹۲ز کال د اګست په میاشتې کې چې تر دې مخکې هم د حکمتیار ځواکونو ښار د توغندیو تر برید لاندې نیولی وو ، د توپونو او توغندیو تندریزه برید تر لاس لاندې ونیو او د کابل ټولې هغه سیمې چې د جمعیت ، جنبش ، اتحاد او حرکت په ولکه کې وې تر اور لاندې ونیولې ، په حقیقت کې ټول ښار د اور تر برید لاندې راغی. د دغه تندریزه برید موخه دا وه چې دولت سازښت او ترون ته غاړه کښیږدي ، داسې ښکاري چې حکمتیار د پاخه او برخلیک ټاکونکي برید لپاره ډیر جنګیالي او سرتیري نه درلودل .

په دغه برید کې ډیر کورونه و نړېدل ، اټکل شوې چې له ۱۸۰۰ تر ۲۵۰۰ تنو پورې ووژل شول او په زرګونو نور ټپیان شول.[7] دولتي چارې لا وختي په ټپه درېدلې وې. د ولسمشرۍ پرماڼۍ ، د سره صلیب پر نړیوال دفتر او د سره صلیب پرروغتون توغندي و منښتل. د ښار لوی بریښنا کوټ درې ورې شوی وو.[8] ځینې ورځې به پر ښار دومره توغندي راغلل چې لړۍ به یې هېڅ نه درېدله ، ټول ښار ترهیدلی وو او په وحشت کې یې لوڅې پوځې کولې .

د کابل د اوسیدونکي جمیل الرحمن کامګار یادښتونه چې د پیښو د پیښېدا لړۍ یې هره ورځ په پیښلیکنیزه بڼه لیکلي ده په یوه ځای کې داسې وایي :

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ ز کال ، د اگست ۱ : د کابل هوايي ډګر تر برید لاندې راغی. اسلامي ګوند د بریدونه پازوالي د راډيو له لارې واخیستله او تینګار یې وکړ چې دغه بریدونه د دولت د پرونیو بریدونو په ځواب کې ول چې د ښار پر سویلې برخه یې کړي ول .

۱۹۹۲ ز کال د اگست ۲ : د کابل پر بیلابیلو برخو نیږدې ۱۵۰ توغندي و مښتل ؛ دولت د برید پړه د حکمتیار د ځواکونو پر غاړه واچوله. د برید له امله ډیر کسان ووژل شول .

۱۹۹۲ ز کال د اگست ۵ : د نن ورځې د توغندیو بریدونو پینځوس تنه ووژل او څه دباندې ۱۵۰ تنه یې ټپیان کړل .

۱۹۹۲ زکال د اگست ۱۰ : د نن سهار په پینځو بجو د دولت او د حکمتیار د ځواکونو ترمنځ جګړه و نښتله. دولت وايي چې د حکمتیار ځواکونو د ښار له دریو اړخونو ، چهلستون ، دارالامان او د مرنجان د غره له خوا برید پیل کړ. په روغتونونو کې روغتیایي توکي په نست دي او روغتیایي کارکوونکي نه لیدل کیږي. د سره صلیب په روغتون توغندی و مښت .

۱۹۹۲ ز کال د اگست ۱۱ : نن د کابل پر ښار نیږدې ۱۰۰۰ توغندي و مښتل. لږتر لږه ۲۵۰ توغندي پر هوايي ډګر مښتلي دي. ښايي په زرګونو کسان وژل شوي وي. د توغندیو دغه بریدونه له هغه لوري ویشتل شوي چې حکمتیار پکې دیره دی .

۱۹۹۲ زکال د اگست ۱۴ : جګړه په ډیره چټکۍ مخ په ودې ده. د کابل ښاریان تښتي. د څرخي پله پوسته د کډوالو په اډې بدله شوې ده] .9 [

د اتحاد او جمعیت ځواکونو په خپل وار د ښار د سویل پر لور د حکمتیار پر مورچلو بریدونه کول ، د دوی ډزې هم د کابل په سویل لویدیځ کې د ملکي وګړو پر کورنو نیغې وې .

د افغانستان اوسنی ولسمشر چې په هاغه وخت کې د بهرنیو چارو مرستیال وزیر وو د ۱۹۹۲ ز کال د آګست په ۹ نېټه خبریالانو ته وویل : " زه نه پوهیږم چې څه به پیښ شي ... موږ یوازې یو بل وژنو. احساس نشته].10[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

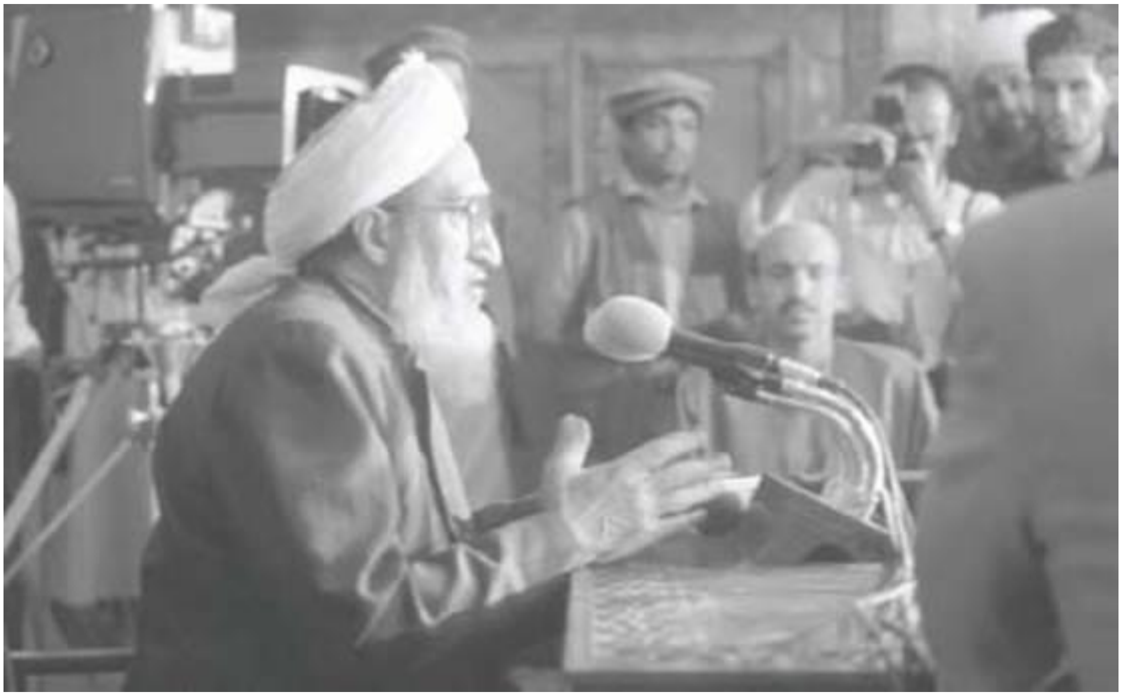

۱۹۹۲ ز کال د جون مېاشت : ولسمشر صبغت الله مجددي خبري کنفرانس ته وینا اوروي. مایکرفون ته څېرمه د بهرنیو چارو مرستیال وزیر حامد کرزي هم لیدل کيږي .

1992 Ed Grazda

د کابل روغتونونو ته هم ډېره گرانه وه چې په روان وحشت کې کارته دوام ورکړي. په کابل کې د آی سي آر سي یا د سره صلیب د نړیوالې کمیټې استازي په ۱۹۹۲ز کال کې د ملگرو ملتونو په یوه یادښت لیک کې د ۱۹۹۲ز کال د اگست د مېاشتې حالت په لاندې ډول انځوروي :

"موږ نن ماسپښین په خپل روغتون کې ۳۵۳ تنه ناروغان لرو او یوازې ۳۰۰ بسترونه لرو. د روغتون د ننوتلو د دروازې په دالان او د روغتون په انگړ کې ناروغان پراته دي.اته دیرش تنه مخکې له دې چې تر درملنې لاندې ونیول شي ، مړه شول ، ۷۷ تنه د عملیات خونې ته سترگې په لاره دي ، نن ماسپښین ٦۰ تنه نور راوړل شول ، ۹۱ تنه پرون راوړل شوي ول او د پیلنۍ " یکشنبې " په ورځ ۱۸۳ تنه راوړل شوي ول] " .11[

د آگست په ۲۰ نېټه په کابل کې د ملگرو ملتونو د مأموریت مشر خبریالانو ته وویل :

" حالت ډېر وحشتاک دی. دولت په هېڅ شي واک نه لري او هېڅ شی نه شي کنترولای ؛ د قانون او مقرراتو په نامه څه نشته. سړکونه له وگړو تړول تش شوي دي ، یوازې وسله وال سرتیري پر سړکونو گرځي. یوه اونۍ کیږي چې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بريښنا شته او نه اوبه ، زما ملګري چې د روغتيا د نړيوال سازمان غړي دی ويره لري چې ساري ناروغۍ به خپرې شي " .12[

ملګرو ملتونو اټکل کړی چې د همدغه کال د دوبي تر پای پورې څه ناڅه ۵۰۰۰۰۰ ښاريان د کابل له ښاره او له افغانستانه دباندې د خوندي سيمو د لټون په موخه د حکمتيار د توغنديو او د شوبلو د مرميو له امله و تښتېدل.[13]

----

[1]د ۱۹۹۲ز کال د دوبي په اوږدو کې بيلابيلو رسنيو د کابل ښار ورځنی وحشت او شډلتيا مستنده کړې ده. د همدغه کال د اپريل او اګست د مياشتو په منځ کې د بي بي سي د آرشيف لاسوندونه ښيي چې د کابل پر بيلابيلو سيمو د شوبلو مرمۍ او توغندي لګيږي او چاودنې تر سره کيږي، د کابل په بيلابيلو روغتونونو کې د وژل شويو او ټپيانو انځورونه ليدل کيږي. چاپي رسنيو د همدغه کال په اوږدو کې د بې شميرو قصابيو ګزارش په پراخ ډول ورکړی دی. و ګورئ :

John Pomfret

"توغنديو د خرابات پر سيمې سور اور بل کړی دی." اسوشيـئـتد پرس ، ۱۹۹۲ز کال د مې ۵ نېټه . شيرون هرباوغ ": ياغيانو پر پلازمېنې سور اور بل کړی دی ." اسوشيـئـتد پرس ، ۱۹۹۲ز کال د مې ۵ نېټه ؛ او نور : لکه :

Associated Press, May 5, 1992; �Fighting follows attempt

on Afghan leader�s life,� Associated Press, May 31, 1992; Kurt Schork, �Afghan Factions Battle on

Edge of Kabul,� Reuters, June 24, 1992; �At least 48 killed in Kabul by rocket barrage,� Reuters, July

4, 1992; �At least 100 dead in heavy fighting in Kabul,� Agence France-Presse, July 5, 1992; �Rebel

rocket attacks kill at least 50,� Associated Press, July 5, 1992; �Rebels Rocket Kabul,� Associated

Press, August 6, 1992; John Jennings, �Rival Factions Shell Afghan Capital,� August 8, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[2] Human Rights Watch interview with A.S.F., Kabul resident, Kabul, July 2, 2003.

[3] Human Rights Watch interview with F.W., woman in Afshar, Kabul, July 2, 2003.

[4] Human Rights Watch interview with G.M.A., Kabul resident, December 7, 2003.

[5] Human Rights Watch telephone interview with Jeremy Bowen, correspondent with the British

Broadcasting Corporation in Kabul in 1992, April 12, 2004.

[6] Human Rights Watch interview with R.N., photojournalist, New York, December 18, 2004.

[7]سرچینه او نور مالومات و گورئ :

Interim Report on the Situation of Human Rights in Afghanistan, prepared by Felix Ermacora,

Special Rapporteur on Afghanistan for the U.N. Commission on Human Rights, November 17, 1992,

U.N. Doc A/47/656, para. 34 (citing reports of 1,800 killed, thousands wounded); Human Rights

Watch interviews with former U.N. officials working in Afghanistan in 1992, Kabul, December 10

and 11, 2003.

[8]سرچینه او نور مالومات وگورئ :

For detailed accounts of the August 1992 attacks on Kabul, see Interim Report of the Special

Rapporteur, November 17, 1992, para. 34; Barnett R. Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 272-

273 (citing U.N. Department of Humanitarian Affairs, �Note on Winter Emergency Needs in

Afghanistan,� November 1, 1992, and U.N. Office for the Co-ordination of Humanitarian and

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Economic Assistance Programmes Relating to Afghanistan, �Immediate Humanitarian Needs in

Afghanistan Resulting from the Current Hostilities,� press release, August 23, 1992); Saikal, �The

Rabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn, p 33; Goodson, Afghanistan�s Endless War,

pp. 74-75. See also, John Jennings, �Rival factions shell Afghan capital,� Associated Press, August 8,

1992; �Residents curse rebel rivalries,� Associated Press, August 15, 1992; Mushahid Hussain, �Kabul

and rebels claim advances,� Inter Press Service Global Information Network, August 21, 1992.

[9] Kamgar, Havadess-e Tarikhi, pp. 78-80 [translation by Human Rights Watch].

[10] �Fighting in Afghanistan�s Capital Kills 35,� Associated Press, August 9, 1992.

[11] Interim Report of the Special Rapporteur, November 17, 1992, para. 35.

[12] Philip Bruno, �La seconde bataille de Kaboul �Le gouvernement ne contr�le plus rien,�� Le Monde,

August 20, 1992.

[13] Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 272-273 (citing U.N. documents).

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

د بشري حقونو له قانون څخه سرغړونه:

په افغانستان کې د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ز کال نښتې غیرنړیوالې نښتې وې ، دغه نښتې کورنۍ وسله والې نښتې وې چې د ژنیوا د کنوانیسون او د بشري حقونو دوديز قانون یوازې د دولتي ځواکونو او غیر دولتي ځواکونو په اړه د پلي کېدلو وړ دی. (د شخړې قانوني اړخونه د ځانګړو کسانو د سزا قابلیت لاندې په څلورمه برخه کې ویل شوې ده).

ډیري هغه پیښې چې پورته وویل شوې د جنګي جنایت په اډانه کې شمیرل کیږي. هغه ړانده بریدونه چې له امله یې د ملکي وګړو وژنه پیښیدای شي ، او یا هغه په لوی لاس بریدونه چې پکې ملکي وګړي او د ملکي وګړو بنسټونه له منځه ولاړ شي د نړیوالو بشري حقونو د قانون تر پښو لاندې کول بلل شوي او د جنګي جنایت په نامه یادیږي. په بله څرګنده وینا ، نړیوال دوديز قانون دا اجازه نه ورکوي چې د یوازیني پوځي موخې لپاره دې څوک ټول ښار تر اور او برید لاندې ونیسي[1] ، قانون د جګړو له ښکیلو غاړو غواړي چې د بریدونو پر وړاندې دې د ملکي وګړو د ژوند د خوندي ساتلو په موخه تر شونې کچې له احتیاط څخه کار واخلي ، په دې کې له هغو میتودونو او وسلو څخه په نه کار اخیستلو ټینګار شوی چې له مخې یې د ملکي وګړو ژوند ته ګواښ رامنځته کیږي او د جګړې خواووې باید له هغو بریدونو څخه ځان لیرې و ساتي او یا دې بریدونه و ځنډوي چې ملکي وګړو ته د غیر ضروري تاوانونو لامل ګرځي. د هغې ترڅنګ په لوی لاس بریدونه او د ملکي وګړو پراخه وژنه چې د توغندیو او توپونو د پرله پسې او ناپایه بریدونه امله رامنځته کیږي د بشریت پرضد د جنایت په نامه بلل شوی دي[.2[

د انفرادي کسانو ، جنګیالیو او ان د ملکي کسانو جنایتکاره چلند د جنګي جنایت په نامه پیژندل کیږي او هر څوک د خپلو کړو وړو پازوالي په غاړه لري. بولندویان د هغو امرونو او هڅونو په تړاو په جنایت کې ښکېل او د جنګي جنایتکار په نامه پیژندل کیږي چې تر لاس لاندې کسانو ته یې د تر سره کولو امرونه ورکړي دي. د بولنې " قوماندې " پازوالي یو بولندوی په جنګي جنایت کې هغه وخت پړ ګڼي چې د هغه تر لاس لاندې کسان یې تر سره کوي ، که بولندوی پوهیده ، پوهیږي او یا یې دلیل درلود او یا دلیل لري چې دده تر بولنې لاندې دغسې جنایات تر سره کیږي او د هغه د مخنیوۍ لپاره یې هیڅ ګام نه دی اوچت کړی او یا یې تر لاس لاندې کسانو ته د تر سره شوي جنایت په ځواب کې سزا نه وي ورکړي نو بولندوی د جنګي جنایتکار په نامه پیژندل کیږي[.3[

د کابل په لویدیځ کې د اتحاد ، وحدت او جمعیت د دښمنیو په اړه انکار نه منونکي لاسوندونه شته چې هرې ډلې په پرله پسي ډول او په لوی لاس ملکي وګړي او د ملکي وګړو استوګنې سیمې په توغندیو ویشتلي ، دوی د ملکي وګړو پر دغو سیمو په بې پروایۍ او په ړندو سترګو بریدونه کړی دي. ډیر لږ لاسوندونه شته چې دغو ډلو د خپلو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمنيو په نانديريو او شخړو کې ملکي وګړو ته د تاوان د مخنيوۍ په لاره هڅه کړې وي او يا يې پر ملکي سيمو د بريدونو مخنيوۍ کړی وي .

يوه افغان ژورناليست چې پورته مو هم د هغه له خولې يادونه وکړه د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې هغه په ۱۹۹۲ ز کال کې په خپلو سترګو ليدلې چې د اتحاد او وحدت ډلو په لوی لاس د ملکي وګړو پر هغو کورنو د توغنديو بريدونه کول چې يوې ډلې به نيولې ول.[4] هغه دا هم وويل کله چې د جمعيت ډله د ۱۹۹۲ ز کال په پای کې د اتحاد له ډلې سره يو ځای شوه هغوی په ړندو سترګو او په پر له پسې ډول د کابل په لويديځ کې د ملکي وګړو پر سيموډزې او بريدونه کول. هغه وايي :

"د کابل د تلويزيون " آسمايي " [آشا مايي � ژ] او د مأمورينو د کارتې د غونډۍ له پاسه د توغنديو ويشتنه او د شوبلو ډزې يوه عادي ورځنۍ خبره وه چې هغوی به د دشت برچې او دهمزنګ سيمې تر اور لاندې نيولې وې. همدارنګه د توپ د غونډۍ له پاسه [له ۱۹۷۳ ز کال مخکې به د پاچا په وخت کې د غرمې توپ ويشتل کېده] د جمعيت ډلې توپ ځای پرځای کړی وو. هغوی د دغو غرونو له غونډيو له پاسه هر ځای تر اور لاندې نيوه].5]

د نظار د شورى يوه پخواني لوړپوړي چارواکي منلې چې د جمعيت سرتيرو د مأمورينو د کارتې (د تلويزيون د غره له لويديځې لوړې څوکې) څخه شپه او ورځ د توغنديو او شوبلو ډزې کولې او د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کال په اوږدو کې يې له دغه ځايه د ملکي وګړو کورونه او ملکي بنسټونه تر اور لاندې نيول.]6]

" د بشري حقونو د څار ټولنې ته يوې نړيوالې ژورناليستې د وحدت ، اتحاد او جمعيت ترمنځ د جګړو په اړه وويل ["دغو ډلو " ملکي وګړو ته د تاوان په مخنيوي کې ډير لږ هڅې کړې دي]. [7][مسعود او سياف يوې خواته ، او هزاره ګان بلې خواته. دهمزنګ د جګړې د ډګر بيلوونکې کرښه وه. هغوی په هر چا او هرڅه يې چې مخې ورتلل ، ډزې کولې.]]" 8]

له روغتياپال س.ک. څخه مو مخکې يادونه وکړه ، هغه د بشري حقونو د څار ټولنې ته دا هم وويل چې د جمعيت ځواکونو د ټلويزيون د غره له پاسه د کابل مرکز تر سره اور لاندې نيولی وو :

"داسې وختونه به راغلل چې د جمعيت سرتيرو به د ټلويزيون د غره له پاسه د علاألدين پر سړک [د کارته سه عمومي سړک] پر هر شي ډزې کولې. هغوی يوازې پر هغه شي چې خوځېده ان پيشو ګان او سپيان به يې هم ويشتل.

يو وخت مې په ياد راځي چې کلنيک ته د طبي وسايلو لپاره تللی وم ، کله چې زه يې د غره له پاسه وليدلم ډزې يې پيل کړې.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی ته هرڅه چې د انسان په بنه ښکارېدل ، ډزي یې پرې کولې. هغوی هر ډول وسلې کارَولې لکه توغندي ، د توپ مرمۍ او د توپکو ډزې. داسې وختونه به راغلل چې سړک به په مرمیو ډک شو]" .9[

یوه انځور اخیستونکي ژورنالیست چې د ۱۹۹۲ز کال کې یې په کابل کې په پرله پسې ډول کار کاوره او له بیلابیلو پوځي پوستو څخه لیدنه کوله ، د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې د جمعیت ځواکونو د هماغو غرونو او غونډیو له پاسه د ملکي وګړو سیمې تر اور لاندې نیولې وې :

"هو! هغوی به د ټلویزیون [آسمایي / آشامایي] د غره له پاسه هر وخت ډزې کولې. د لیونتوب په ناروغۍ اخته کسانو به د خپلو ساعت تیریو لپاره هر څه کول. هغوی به د غره له پاسه تر خپلو سترګولاندې ملکي بنسټونه او د ملکي وګړو کورونه د سره اور تر باران لاندې ونیول. یوازې او یوازې د ساعت تیرۍ لپاره. هغوی د ژوو بڼ ته نېږدې د ترافیکو د ریاست ترشا ټول کورونه ، د سیلو تر شا کورونه تر اور لاندې ونیول. هغوی پر دولتي او د وزارتونو پر ودانیو ډزې نه کولې ، هلته د دوی ملګرو پوستې درلودلې او د شګو او خاورو د کڅوړو مورچلونه یې جوړ کړي ول. هغوی یوازې د وحدت پر مورچلونو ډزې نه کولې ، ټول کورونه یې تر اور لاندې نیولي ول. په هغو کورونو کې یوازې هزاره ګان نه ول ، هلته تاجیکان هم ول چې د جمعیت د ډلې هم توکمه ول]" .10[

د وحدت ، اتحاد او جمعیت ډلو د بیلابیلو وسلو له ګډولې څخه یو نوی سیستم جوړکړی وو چې نخښې یې په ځیر نه شي ویشتلای ، له دغو وسلو څخه به دوی نخښه و نیوله خو کله چې مرمۍ له دغه سیستم څخه وتله ، هرځای چې لګېدله ، وبه لګېدله ، په دغو وسلو کې د " سکر" توغندي ، د " یو � بي � بي ۱٦ " او " یو � بي � ۳۲ " " ایس - ۵ " د چورلکې توغندي ویشتونکو هم ګډون درلود چې د شوبلو پر سر به یې ایښودل. د توغندي ویشتونکي د سیستم د نخښې ویشتلو دغسې ډول وړتیا ته له تخنیکي اړخه " ګنګ" [زموږ په عوامو اصطلاح کې بې خریطه ډزې بلل کیږي � ژ] یا غیر دقیق ویل کیږي. [11] یو پوځي کار پوه وایي چې " سکر " توغندي د بوتلي توغندیو په ځیر دي چې له ځان سره یو انجن لېږدوي [12] دغه سیستمونه د لاس او ګریوان جګړو لکه ښاري جګړو یا سړک په سړک جګړو لپاره نه دي جوړ شوي : په لاس او ګریوان جګړو کې لکه په ښاري جګړو کې دغه ډول سیستیمونه کار نه کوي او نه شي کولای چې د پوځي او ملکي نخښو ترمنځ توپیر وکړي. د " ایس � ۵ " د توغندیو ویشتلو دغوسیستیمونو چې په ځانګړي ډول د کابل په ښار کې یې جوړ او په کاریې و غورځول ، څرګنده کړه چې دغه ډول وسله بیکاره او په هغه ډول چې وکارول شوه څرګندوي چې دغه وسله د ملکي او پوځي نخښو تر منځ نه شي کولای .] 13[

د جمعیت ، اتحاد او وحدت د بولنې " قوماندې " د دقیق او څرګند جوړښت په اړه چې په پورتنیو جګړو کې د هغوی د ښکیلتیا په اړه نغوته وشوه ، ډیرې خیړنې ته اړتیا لیدل کیږي. موږ په څلورمه برخه کې د جمعیت ، اتحاد

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وحدت د ځواکونو د بولنې د جوړښت او د ځانګړو بولندویانو د پازوالۍ " مسؤولیت" په اړه په څه نا څه ډول خبرې کړې دي .

که د اسلامي ګوند د ځواکونو (توپچي ځواک ته پام وکړو) نو د هغوی توپونه او توغندي په دې ډول کارَول کېدل چې په لوی لاس یې د ملکي وګړو سیمې په نخښه کولې او د پوځي نخښه په ځیر ویشتنه کې پاتې راتلل ، او که د هغوی (د توغندیو د ویشتلو بڼه پام کې ونیسو) هغوی خپل توغندي په بې باکۍ ویشتل او دغسې ډول وسلې په هغو ځایونو کې چې د ملکي وګړو ګڼه ګوڼه وي نه باید کارَول شوی وای ، هغوی ټول ښار د یوې واحدې نخښې په توګه په نخښه کړی وو.

د اسلامي ګوند د توپچي ورتیا په اړه لاسوندونه شته او دې ته نغوته کوي چې دغه ګوند د پوځي نخښو د ویشتلو ورتیا درلودله خو یا یې په بې باکۍ له دغې ورتیا څخه کار وانه خیست او یا یې په لوی لاس د خپل توپچي ځواک مخه په ملکي وګړو او د ملکي بنسټونو پر خوا را اړولې وه او دا له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه ده. اسلامي ګوند د نورو په پرتله د نړیوالو مرستو لویه برخه تر لاسه کوله او مجاهد ځواکونه یې د پاکستان ، امریکا او انګلستان تر ټولو ښه روزنه تر لاسه کړې وه او دغه ځواک په هغه وخت کې تر ټولو ښه روزل شوی ځواک وو. د توغندیو او توپچي ځواک په برخه کې د اسلامي ګوند ډېري بولندویان او جنګیالي پاکستاني ، امریکایی او انګلیسي کارپوهانو روزلي ول. هغو ژورنالیستانو چې د کابل په سویل کې د اسلامي ګوند د ځواکونو له سیمو څخه هر وخت لیدنه کوله وایي چې هغوی " ډي- ۳۰ ۱۲۲ ملي میتري " توپونه لیدلي ول چې اسلامي ګوند پر کابل د برید پر مهال کارَول � د توپچي ځواک دغه سیستم نخښه په ځیر ویشتلای شي. [14] د اسلامي ګوند د ځواکونو د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کال ویډیویي انځورنه او ګزارشونه دې ته نغوته کوي چې هغوی کولای شوای پوځي نخښې ځای پر ځای او په ا ځیر په نخښه کړي : د بي بي سي د ۱۹۹۲ز کال د مې د مباشتې ویډیویي انځورونه څرګندوي چې د اسلامي ګوند ځواکونو د جنبش او جمعیت د ځواکونو مورچلونه په ډېر ځیر په کابل کې ویشتل.[15] تیرینس وایټ [16] د فرانسپرس خبریال ګزارش ورکړ چې د اسلامي ګوند ځواکونو د ۱۹۹۳ ز کال په پیل کې[17] د کابل په سویل کې د جمعیت مورچلونه په ډېر ځیروویشتل. خو ددغه ګزارش په ګډون نور ګزارشونه څرګندوي چې د اسلامي ګوند توپچي ځواک او توغندیو ملکي بنسټونه په نخښه کړي ول او دې ته نغوته کوي چې یا یې په لوی لاس ملکي بنسټونه په نخښه کړي ول او یا یې ټول کابل په بې باکۍ په نخښه کړی وو. د جګړو د دوام د مهالیز واټن اوږدوالی ، پراخوالی او د نخښو پرله پسې خطا وتنه په ډېرې پیاوړتیا په دې ټینګار کوي چې د اسلامي ګوند د توپچي ځواک د نخښې ویشتنې په درجه بندۍ کې یا د وسلو په سیستم کې کومه ستونزه نه وه. پر ملکي بنسټونو او د ملکي وګړو پر کورونو داسې وسلې ویشتل شوي چې په ډېر ځیر یې نخښه ویشتلای شوای او د دغه ډول وسلو کارول له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه ده. د حکمتیار ځواکونو هم " بي ایم � ۴۰ " ، ' بي ایم � ۲۲ " او " بي ایم ۱۲ " توغندي ویشتونکي او شوروی " سکر" توغندي پر کابل د برید په مهال کارولي دی.[18] هاغسې چې مخکې مو ورته ګوته ونیوله ، د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

توغنديو دغسې سيستمونه " گنگ " بلل شوي دي چې نخښه په ځير نه شي ويشتلای: دغه ډول وسلې د نيږدې او لاس او گريوان جگړو لپاره نه دي جوړې شوې او په ښارونو کې نه شي کولای نخښې په ډېر ځير وولي او نه شي کولای د نخښه نيولو پر مهال د ملکي او پوځي ځايونو ترمنځ توپير وکړي.[19] په کابل کې ددغه ډول سيستم کارَول چې په ړندو سترگو تر سره کيده له نړيوال بشري قانون څخه څرگنده سرغړونه بلل کيږي .

د بريدونو لړۍ او کرکترستيک څرگندوي چې حکمتيار او دهغه بولندويانو ټول ښار په نخښه کړی وو او يا يې ټول ښار د يوې واحدې نخښې په توگه په نخښه کاوه[20. [

د جنرال محمد نبي عظيمي يادښتونه د جولای او آگست د مياشتو د توغنديو د باران په ترخ کې څرگندوي چې د حکمتيار ځواکونو ملکي سيمې په لوی لاس بمباردَولې:

"د حکمتياردرندو وسلو بيا پر کابل د گوليو او اور وريا پيل کړه. د ۱۹۹۲ زکال د جولای وروستۍ ورځې او د آگست د مياشتې پيلنۍ ورځې د جگړو د لوړ پړاو ورځې وې. کله چې جگړې سوکه شوې د حکمتيار توغندي ويشتونکي اوتوپچي ځواک پياوړي بريدونه وکړل. همدا اوس د " تخت شاهي " لوړې څوکې د حکمتيار په لاس کې دي ، دغه لوړې څوکې د سويل له لوري د کابل پر ښار سپرې دي. دوی هلته د بې سيم د اړيکو مخابرې درلودلې. د حکمتيار د توپچي ځواک ملا ، روزل شويو افسرانو ورټينگوله... حکمتيار کولای شوای پوځي نخښې وولي. خو هغه غوره بلله چې ښار او بې دفاع وگړي تر اور لاندې ونيسي تر څو د مسعود او رباني پر وړاندې د خلکو په منځ دباو او ناخوښي زياته کړي[" .21[

يوه ژورناليست چې پر کابل د پرله پسې بريدونو شاهد وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل : " هغوی پر پوځي سيمو بريدونه نه کول . کله چې د توغنديو ډزې پيليدلې ، توغندي به د ښار په هره برخه کې منبتل. د ښار په هرگوټ کې به د توغنديو د چاوديدلو غړونه اوريدل کېدل." [22] د ملکي وگړو د وژل کيدا او د هغوی لوړه شميره دې ته نغوته کوي چې پر ملکي سيمو ډزې په لوی لاس تر سره کېدلې..." هو زه گومان کوم چې هغوی يو شمير پوځي ځايونه وويشتل ، خو هر څه چې ول ډېر توغندي د ښار پر بيلابيلو برخو لگېدل او ملکي وگړو ته ډېر کلک تاوانونه اوښتل ، تاسو ولاړ سئ روغتونونه وگورئ[".23[

مارک بايوټ[24]چې د جمهوريت په روغتون کې د روغتيايي چار چارواکی وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل : " هره شېبه او هر چيرې به دا ويره وه چې توغندی به کله او چيرې و موښلي.... کله به چې تا پښه دباندې کښيښودله ته نه پوهېدلې چې توغندی به کله ستا پر ککره ومښلي. هغوی په ړندو سترگو توغندي ويشتل ، توغندي به هر لوري لگېدل : پر سړکونو ، مارکيټونو او کورونو .... تر ټولو غټه ستونزه دا وه چې د توغنديو د لگېدلو ويره هره شېبه او هر چيرې هرچا ته په تيندکو وه. په داسې ډول ، يوه پټه سياسي ليوالتيا ليدل کېدله چې ټول ښار د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوي نخښې په توګه په توغنديو په نخښه کړي او د اور باران پرې جوړ کړي- دا باران پر ټول ښار او د ملکي وګړو پر کورونو کېده. هر لوري او هر چيرې د ګوليو او توغنديو باران وو] ".25[

له يوه ژورناليست څخه چې مخکې مو يادونه کړه او تل يې د کابل په سويل کې د اسلامي ګوند له مورچلونو څخه ليدنه کوله د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل داسې بريښي چې د توپچي ځواک د نخښه ويشتلو مخه بايد په لوی لاس د ملکي وګړو پر سيمو راتاو شوې وي :

"مو به تل له افسرانو سره خبري کولې � هغوی د نخښه ويشتلو وسايل او کشافان درلودل. هغوی ټينګار کاوه چې دوی پوځي ځايونه په نخښه کړي دي او هماغه ځايونه ولي. خو افسران پوهيدل چې څه تيريږي. مسعود او حکمتيار دواړو روزل شوي افسران درلودل. هغوی نخښه ويشتلای شوای. د نخښې ويشتلو زاويه ، کښته او پورته والی بدليدلای شوای. خو هغوی [د اسلامي ګوند ځواکونو] ښار په نخښه کړی وو. هغوی په ښار کې کشافان او جاسوسان درلودل : اسلامي ګوند کولای شوای پر ښار ننوځي يا په ښار کې نفوذ وکړي ، دا کار هغوی ته آسانه وو. خو موخه دا وه چې د ملکي وګړو په ترهولو ويره خپره کړي] " 26 [

پورتنې لاسوندونه دې ته نغوته کوي چې اسلامي ګوند او حکمتيار د کابل ټول ښار په نخښه کړی وو تر څو ملکي وګړي و ترهوي او ويې وژني .

په دغو بريدونو کې د ځانګړو بولندويانو د ونډې د سپړلو لپاره ډيرو څيړنو ته اړتيا شته. د افغانستان لپاره د عدالت پروژه چې يوه خپلواکه غيردولتي ډله ده او له ۱۹۷۹ز تر ۲۰۰۱ ز کال پورې يې په افغانستان کې د پوځي عملياتو په اړه پلټنې کړي باور لري چې په اسلامي ګوند کې د حکمتيار تر څنګ لاندنينو بولندويانو هم د عملياتي بولنې پازوالي په غاړه درلودله چې له خپلو پوځي پوستو څخه يې د ګزارش د مهاليز واټن په اړه کې پر کابل د توپچي ځواک او توغنديو بريدونه کړي دي :

بولندوی تورن خليل � د اسلامي ګوند د توپچي ځواک لوړپوړی افسر چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو په اوږدو کې يې د توغنديو او توپچي ځواک د اور د ځارنې پازوالي په غاړه درلودله ، نوموړی د کابل په سويل کې د چهار آسياب د سويل د تيلو د ز يرمتون بولندوی وو

بولندوی امان الله � د " سما" د فرقې بولندوی ، دغه فرقه د کابل په سويل کې په ريشخورو کې پرته وه .

بولندوی زر داد � د " شورواکي په ليسه کې " [27] د پرتې پوځي اډې بولندوی

انجنيرزلمی � د کابل په سويل کې د چهلستون سويل ته " د هيندکي د کوتل په غاښې کې "[28] د " لشکر ايثار " د پوځي اډې بولندوی .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوررحمان پنجشيرى � د کابل په سويل ختيځ کې د " شاهک " [29] د کلي بولندوى ، د دغه کلي ځارنه د " سما" فرقې کوله .

جنرال وليشاه � د نجيب الله د ړنګ شوي دولت افسر چې په ۱۹۹۲ زکال کې اسلامي ګوند پناه ور وړه ، نوموړى د کابل په سويل کې د لوګر د " سنګ نوشتې " د پوځي اډې بولندوى وو .

پوځي سلاکاره ډله " شورى نظامي " بولندويان : فيض محمد ، کشمير خان او سباوون

د حکمتيار په ګډون د اسلامي د ګوند د دغو بولندويانو د قانوني پازوالۍ په اړه نوره کره کتنه په ځلورمه برخه کې لوستلاى شئ .

[1] Section IV below. Provisions of Article 51 of the Geneva Conventions Additional Protocol I,

which are considered generally to amount to customary international law for international or

noninternational

conflicts, prohibit indiscriminate attacks �by bombardment� which treat �as a singlee

military objective a number of clearly separated and distinct military objectives located in a city. . . .�

Protocol I (1977) Additional to the Geneva Conventions of 1949 (�Protocol I�), art. 51 (5).

[2] For more on the definition of crimes against humanity, see section IV below.

[3]ځلورمه برخه وګورئ

[4]د لا زياتو مالوماتو لپاره ځلورمه برخه وګورئ

[5]هماغه ځاى

[6] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official, Kabul, July 20, 2003.

[7] Human Rights Watch interview with Suzy Price, correspondent for the British Broadcasting

Corporation and Reuters, New York, April 1, 2004.

[8]هماغه ځاى

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[9] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003..

[10] Human Rights Watch interview with R.N., photojournalist, New York, December 18, 2004.

[11] Human Rights Watch telephone interview with Colonel Ron Bailey, weapons system expect, United

States Marine Corps, December 20, 2004. Human Rights Watch interview with A.G., military analyst,

New York, April 9, 2004.

[12] د بشري حقونو د څار ټولنې د جمعيت د ډلې د ۱۹۹۲ ز کال د توغنديو ويشتونکي سيستم انځورونه د وسلو جوړولو کارپوه ته وښودل

د توغندي ويشتونکي دغه ډول سيستم په ساده ژبه يو بې پروا او بيکاره سيستم دی چې نخښه نه شي ويشتلای او توغندی چې هر چيرې ورځخه ولاړهماغتله ځي : هغوی د روسي چورلکي له " هيند" څخه د توغندي ويشتونکي سيستم را اخيستی او د ټانک پر سر يې ايښی دی. خو ستونزه دا ده چې په دغسې سيستم کې چورلټ ځيروالی نشته او نخښه نه شي ويشتلای. ته کولای شی چې د ټانک خول کښته پورته کړئ ، زوايه ته يې بدلون ورکړئ خو دغه سيستم له ټانک سره کار نه کوي ځکه د ټانک له کښته پورته کيدو يا د ټانک په نخښه ويشتونکي کې د زاويې په بدلون د توغندي ويشتونکي زاويه بدلون نه مومي هغه لاسي او خود کاره نه دي ، هغه اتوماتيک دي او د ليرې واټن لپاره دي.دا د توپ هغې مرمۍ ته ورته ده چې يوازې پرته له نخښې نيونې اور ور واچوئ. ته کولای شي چې نخښه دې يوې خواته و نيسې خو دا چې توغندی چيرې ځي ستا له واکه نه ده ، هرې خواته چې ولاړ ، ځي درڅخه .

Human Rights Watch telephone interviewwith Colonel Ron Bailey, weapons system expert, United States Marine Corps, December 20, 2004.

[14] Human Rights Watch telephone interview with John Jennings, April 10, 2004; Human Rights Watch

telephone interview with Anthony Davis, July 9, 2004.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[15] This information is based on viewing by Human Rights Watch of stock film footage from April and

May of 1992, on file with the libraries of the British Broadcasting Corporation.

[16] Terence White

[17] Terence White, �South Kabul under intense rebel bombardment, many casualties,� Agence France-

Presse, January 21, 1993 (Chelsitoon palace gardens in south Kabul, �once likened to a Greek temple

setting, were being chewed up by the very accurate Hezb artillery barrage�).

[18] Human Rights Watch telephone interview with John Jennings, April 10, 2004; Human Rights Watch

telephone interview with Anthony Davis, July 9, 2004. The Afghan Justice Project (see footnote 75

and accompanying text) also interviewed witnesses who described Hekmatyar�s weaponry to include

BM-21 rocket launchers.

[19] Anthony DavisHuman Rights Watch telephone interview with Anthony Davis, July 9, 2004.

انتوني ديويس چې د جينز ډيفينس ويکلي شننونکی دی په ۱۹۹۲ز او ۱۹۹۳ ز کلونو کې په کابل کې د حکمتيار د " سکر" د توغنديو د کارَولو او ځيروالي په اړه داسې وايي : " دا دوسله وال ځواک وسلې دي ، نه د نيرډي واټن جګړو لپاره. دغه وسلې ډيرې پيچلې دي. ته کولای شـې چې وې ولې خو نخښه وربانديې نه شې نيولای ، هر لور چې ولاړ ، ځي ".

[20] See text in Section IV below outlining prohibitions on indiscriminate attacks including attacks �by

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

bombardment� which treat �as a single military objective a number of clearly separated and distinct

military objectives located in a city. . . .� from Protocol I (1977) Additional to the Geneva

Conventions of 1949 (�Protocol I�), art. 51 (5).

[21] Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, pp.626-627 [translation by Human Rights Watch].

[22] Human Rights Watch telephone interview with Jeremy Bowen, correspondent with the British

Broadcasting Corporation in Kabul in 1992, April 12, 2004.

[23]هماغه

[24] Marc Biot

[25] Human Rights Watch telephone interview with Marc Biot, official at Jamhuriat hospital in Kabul in

1992-1993, July 10, 2004..

[26] Human Rights Watch telephone interview with John Jennings, Associated Press correspondent in

Kabul 1992-1993, April 10, 2004.

[27] Lycee Shorwaki

ما ژباړونکي ته دغه نوم سم نه ښکاري ، که لوستونکي ورسره مخامخ کيږي ، هيله من يم چې د هغه سمونه لپاره دې د بينوا د ويبپاڼې له چلوونکي سره اړيکه ونيسي (ژ)

[[28] Kotal Hindki pass

ما ژباړونکي ته دغه نوم سم نه ښکاري ، له لوستونکي ورسره مخامخ کيږي ، هيله من يم چې د هغه سمونه لپاره دې د بينوا د ويبپاڼې له چلوونکي سره اړيکه ونيسي (ژ)

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[29] Shahak,

ما ژباړونکي ته دغه نوم سم نه ښکاري ، له لوستونکي ورسره مخامخ کیږي ، هیله من یم چې د هغه سمونه لپاره دې د بینوا د ویبپاڼې له چلوونکي سره اړیکه ونیسي (ژ)

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

سړي تښتونې ، " تري تم کېدنې " ځورونې او له بندیانو سره د بوږنوړو چلندونو نورې بڼې

[رویټر : د ۱۹۹۲ زکال د جون ځلورمه] : چاودنو او د درندو وسلو ډزو په کابل کې ازانګې خپرې کړې دي .... کابل پوهنتون ته نیږدې د وحدت د ګوند د ټلوالې ګوریلایي جنګیالي د اسلامي اتحاد د سني جنګیالیو پر وړاندې جګړه کوي ، شیعه ډلو ، کابل پوهنتون په خپلې پوځې اډې بدل کړی دی. د منځنۍ " سه شنبې" او ځلنۍ " چهار شنبې" په ورځو د دواړو ډلو ګوریلایانو د توپک په وچ زور په سلګونو ملکي وګړي و دَرَول او هغوی یې خپلو خوځندونو زندانونو ته بوتلل ، هرې ډلې په خپلو پوستو کې له نیول شویو ملکي وګړو څخه د هغوی پیژند پاڼې وغوښتلې تر څو هر څوک د توکمیز تړاو پر بنسټ و پیژني ، بیا یې بوتلل. شیعه ډلو پښتانه سُنـي مسلمانان له ځان سره بوتلل ، او د اتحاد ډلې هزاره شیعه ګان له ځان سره بوتلل. هغو کسانو چې دغه پیښې په سترګو لیدلې وایي چې دغو ډلو نیول شوي کسان د توپکو تر ویرې لاندې په سوټیو او لرګیو په وهلو وهلو له ځان سره بوتلل]1."]

په ۱۹۹۲ زکال کې د جګړې د وحشت تر څنګ ، د اتحاد او وحدت تر منځ جګړو د یوې بلې کړکېچنې ستونزې لپاره لمن پراخه کړه : سړي تښتونه د ژب� توکمیز تړښت پر بنسټ. د اتحاد او وحدت ډلو د ملکي وګړو تښتونې ته په دې موخه وده ورکړه چې یا یې بیرته د پیسو په بدل او یا یې د یرغملو کسانو په بدل کې خوشي کړي � اتحاد هزاره ګان تښتول او وحدت پښتانه ، تاجیګان او غیر هزاره ګان تښتول. یو ژورنالیست د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل :

"د کابل ښار په لویدیځ کې د سړي تښتولو لمنه ډیره پراخه وه. د سیاف او وحدت تر بولنې لاندې ، بولندویانو موټران ، بسونه او پلې تلونکي وګړي درول او هزارګان او پښتانه یې لټول. سیافیان هزاره ګانو پسې ګرځېدل او وحدتیان پښتـنو پسې]2."]

هغسې چې لاندې ښودل شوې ، سړي تښتونې د ۱۹۹۲ز کال د مې له مېاشتې وروسته پیل شوې. مخکې مو له لوړ پوړي چارواکي جنرال محمد نبي عظیمي څخه یادونه کړه ، نوموړی وایي چې دواړو ډلو خپلې پوستې په هر ګوټ کې ځای پر ځای کړې وې چې له هغه وروسته سړي تښتونې پیل شوې:

" پښتـنو چې هر چیرې هزاره ګان لیدل هغوی به یې نیول ، او هر چیرې چې هزاره ګانو پښتانه لیدل هغوی به یې نیول. هغوی د نیول شویو کسانو نوکان ایستل ، د بندیانو سرونه یې پریکـول ، د بندیانو پښې یې ور غوڅولې او ان د بندیانو د ککرو په کوپـړیو کې به یې میخونه ټکوهل. هغوی به انسانان په کانتینرونو کې واچول او بیا به یې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانتینرونو ته اور واچاوه..... وحشت ، شډلتیا ، بی عدالتي او د انسانیت نشتوالی د یوې ساري ناروغۍ په څیر پیل شو ؛ هر لور ته وحشت خپور وو او انساني پرتم له ستوني زیندی شوی وو] "3.[

د ډیرو تښتول شویو کسانو مخونه چې دواړو ډلو تښتولي ول ، بیا چا ونه لیدل. یو لږ شمیر را خلاص شول خو یا د یرغملو په بدل کې ، یا د دولتي منځګړو د منځګړیتوب له امله او یا له مذهبي � توکمیزو مشرانو سره د بندیانو د شخصي تړاو له امله .

د بشري حقونو د څار ټولنې په ۲۰۰۳ز کال کې له دغو نیول شویو کسانو سره یو شمیر مرکې ترسره کړي دي ، دغه نیول شوي کسان هزاره ګان ، پښتانه او تاجیکان ول ، ډوی ټولو خپلې کیسې موږ ته وویلې چې لنډیز یې لاندې وړاندې کیږي.

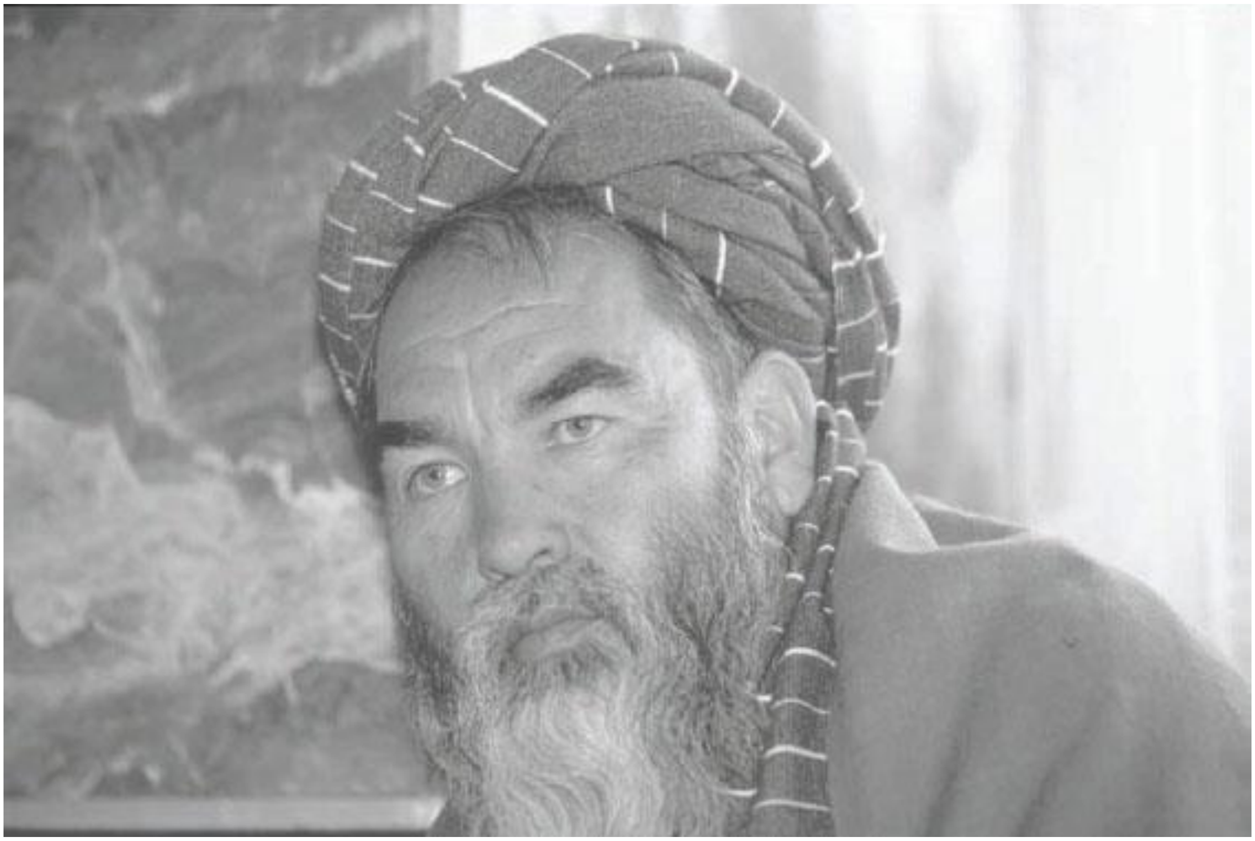

د ۱۹۹۰ز لسیزې په لومړیو کې د وحدت د ګوند سیاسي او پوځي مشر عبدالعلي مزاري. د مزاري د وحدت ډلې او هم د عبدالرب الرسول سیاف د اتحاد ډلې د ۱۹۹۰ز لسیزې په پیل کې د کابل په لویدیځ کې جنګي جنایات او نور بیلا بیل وحشتونه تر سره کړي دي

. � 1994 Robert Nickelsberg

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وحدت د ګوند سړي تښتوني

د کابل په لوېدېځ کې یو ځوان تاجیک چې د ده په وینا د ۱۹۹۲ز کال په دسامبر کې د سیلو څنګ ته د سړک په سرک د جګړو په لړ کې تښتول شوی وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې دی د وحدت د ګوند هغه غړي پیژني چې دی یې تښتولی وو]4: [

"ورور مې راغی او له موږ څخه یې وغوښتل چې له دغې سیمې څخه ژر تر ژره ووځو. موږ چای څښنه او په همدې اړه مو خبرې کولې چې ناڅاپه زموږ د کور د انګړ دروازه و ټکول شوه ، ګورم چې د وحدت د ډلې کسان دي او زموږ د کور دروازه ټکوي .

د وحدت بولندوی پوښتنه وکړه : " دا کور د چا دی؟ " ما ورته وویل " زما کور دی." بیا یې پوښتنه وکړه " ستا نوم څه دی ؟ " ما ورته وویل " زما نوم " ......" دی [موږ د مرکه کوونکي د خوندیتوب لپاره نوم پاک کړی دی] . بولندوی پوښتنه وکړه " تاسو د کابل یاست؟ " ما ورته وویل زه د ....یم." بولندوی راته وویل " ته درواغ وایې" بولندوی یو نوملیک را وایست، په نوملیک کې یې زما ، زما د پلار او زما د وروڼو نومونه ومونڊل. زموږ د نومو تر څنګ لیکل شوی ول چې موږ د شمالي یو. [شمالي د کابل شمال ته سیمه ده چې ډېري تاجیکان پکې ژوند کوي.] بولندوی وویل " تاسو د شمالي یاست؟ " ما ورته وویل " هو موږ د شمالي یو." ما ورته وویل چې زه په کابل کې خپلې زده کړې کوم. بولندوی را ته وویل درځه چې دننه ولاړ شو. هغه زه د خپل کور انګړ ته دننه ټېل وهلم. کله چې دننه انګړ ته ننوتلو ما خپل ورور د لاس په اشاره پوه کړ چې ځان پټ کړي خو هغه پوه نه شو. بولندوی هغه هم ولید. مخکې له دې چې د وحدت بولندوی موږ له ځان سره بوزي ، هغه یو وړدکي ځوان هم نیولي وو ، هغه ډېره سرټکونه کوله ، د هغه سترګې یې ور وتړلې. هغوی موږ ټول په یوه موټر کې واچولو خو کله چې میرویس میدان ته ورسیدلو زموږ سترګې یې هم را وتړلې. وروسته له هغه پوه نه شوو چې موږ چیرې یو او چیرې مو بیایي ".

کله چې موټر ودرید ، تښتول شویو کسانو ګومان وکړ چې هغوی د وحدت د ګوند په پوځي اډې دشت برچي کې دي خو وروسته ورته څرګنده شوه چې هغوی د دریمې کارتې د لویدیځ په څلور کیلومترۍ کې د دشت برچي شمال ته په اونچي باغبانان کې دي.

"موږ له موټره را وایستل شوو. موږېې په کانتینر کې واچولو... وروسته یو بولندی سره له دوه تنو ساتونکو راغی ، بولندوی له ساتونکو سره کانتینر ته راغی او پوښتنې یې پیل کړی. هغه وویل : " تاسو شمالي وال یاست ، د مسعود مرسته کوئ." ما وویل " زه د طب محصل یم ، نه ما او نه مې ورڼه هېڅ یو د چا سرتیري او جنګیالي نه یو. موږ شمالي وال یو خو د چا جنګیالي نه یو." � هغه وویل " خوله دې وتړله." بیا د هغه ساتونکو د کلاشنیکوفونو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاژورونو ته مرمۍ ور تيرې کړې. بولندوې خپلو ساتونکو ته وويل چې موږ بوزي. زموږ سترګې يې را ترلې وې. لغتې او د سوټيو وهل پيل شول او په وهلو وهلو وخوځېدلو ، وروسته پوه شوو چې په يوې کوشنۍ خونې کې يې بنديان کړي يو ".

تښتول شوي سړي وويل چې هغه او نورو بنديانو ته يې يوازې يو غاب وريجې ورکولې چې ټولو خوړلې. په هماغه شپه نور بنديان راوستل شول او ټول بنديان له دغه ځايه بل ځای ته وليږدول شول :

"موږ يې په موټر کې بوتلو. بيا يې په د يوې ودانۍ په کښتنۍ خونې " زير زميني" کې واچولو � نه ، نه ، دا داسې ځای وو چې [تر زيرزمينې لاندې بله زيرزمينې وه] تپه تياره وه کرغيړنه ، بوينه او ډيره سړه وه. موږ اوريدل چې له پاسه د ماشينګنو غږونه راځې. موږ ګومان کاوه چې موږ په داسې يوه ځای کې يو چې د جګړې لومړۍ کرښه ده ځکه دزې ډيرې وې.

په هماغه شپه يې درې تنه نور هم راوستل : يو ځوان د ننګرهار وو ، بل يې يو شمالي وال کارګر وو او دريم تن يې د پوهنتون استاد وو. هغوی يې هم له موږ سره په تنګه او تياره خونه کې واچول. د ټولو لپاره دومره ځای نه وو ، به سختۍ ځاييدلو. هوا ډيره ککړه وه ، تپه تياره او تور تورتم وو ، هېڅ شی په سترګو نه ښکاريدل. موږ يې د څو ورځو لپاره وساتلو. په ورځ کې يې دوه ځله تشناب ته بيولو " .

دغه تر ځمکې لاندې خونه د کنګل کيدلو تر درجې سړه وه او دغه ځوان وايي چې هغه ويريده چې د سړې هوا له امله مړ نه شي. دغه ځوان له خپل ورور سره له يوې اونۍ وروسته خوشې شو ، داسې ښکاري چې د خپلوانو د منځګړيتوب له امله چې د وحدت د ګوند له بولندويانو سره يې اړيکه درلودله خوشې شول. خو ده وويل چې له هغه سره نور بنديان له بيلابيلو برخه ليکونو سره مخامخ شول :

"له موږ سره نور بنديان هېڅکله خوشې نه شول. هغوی ترې تم شول. زه پوهيږم ، بنديانو موږ ته وويل چې د هغوی کورنيو ته خبر ورکړو. زه د هغوی کورنيو ته څو ځله ورغلم او خبر مې ورکړ. د هغوی کورنۍ ورپسې ډيرې و کړېدلې چې پيدا يې کړي. موږ ورته يو شمير لارښوونې وکړې. خو بنديان تر يوې مياشتې پورې نه ول خوشې شول. څو موده وروسته کله چې ما د هغوی د کورنيو له غړو سره خبرې وکړې پوه شوم چې هغوی نه ول خوشې شوي او ترې تم شوي ول " .

يو پښتون سپين روبی وايي چې نوموړی د ۱۹۹۲ز کال د مياشتې په نيماييو کې د وحدت ځواکونو نيولی وو او هغه ليدلي چې د وحدت د ګوند غړو بنديان وژل :

"سهار مهال وو. غوښتل مې د چهلستون د بڼ پر لور ولاړ شم . لس کلن زوی هم را سره وو. د لارې په اوږدو کې وحدتيانو ودرَولو. هغوی دوه تنه ول. موږ يې د حبيبې ليسې ته راوستلو. کله چې موږ يې ونيولو په لومړي سر کې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې له مورې سره بد چلند ونه کړ، يوازې پوښتنې يې کولې.... خو يو کانتينر مې وليد چې له بنديانو ډک وو. هغو دوه وو تنو چې مورې نيولې وو په خپلو منځو کې خبرې کولې ، يوه يې ويل چې " خوشې يې کړه دغه دواړه بې گناه دي." بل يې ويل " نه ، مورې ښه وکړل چې دوی مو ونيول ځکه دوی پښتانه دي." هغوی ډېر نور پښتانه هم نيولي ول او ليدل مې چې هغوی يې په کانتينر کې اچول.

لومړي جنگيالي ويل چې :" دوی دواړه په کانتينر کې واچوه! " بل يې ويل چې " نه ، له ده سره کوشنی هلک دی." لومړني سړي ويل : " څه کيږي ، په کانتينر کې يې واچوه ، دوی پښتانه دي ، ما درته وويل چې په کانتينر کې يې واچوه!" ددوی دغې شخړې تر څو دقيقو پورې دوام وکړ. وروسته يې پريښودلم چې ولاړ شم او مورې خوشې شولو".]5[

دغه سړي وويل چې د دوی له خوشې کېدا سره سم وحدتيانو له بنديانو ډک کانتينر په توغندي وويشت .

"له زوی سره مې نوی په لاره خوځېدلی وم. مورې د چاودنې غږ واورېد. وحدتيانو کانتينر له بنديانو ډک کړی وو ، بيا يې د کانتينر دروازه ور پسې تړلې وه. چاودنه مې تر غوږ شوه ، شا ته مې وکتل ، و بيريدلم او د زوی لاس مې ونيو او په ځغاستو مو پيل وکړ ، مورې خپل ژوند له مرگځپاني گواښ سره مخامخ ليده. بيا مې شا ته و کتل ،له دې سره سم گورم چې له کانتينره ليرې ، په شا او خوا کی وحدتيانو هم په ځغاستو پيل وکړ.... د ويشتل شوي کانتينر له منځه د بنديانو د بې وسو کوکارو ډک غږونه مې اوريدل ، د سوري سوري کانتينر له منځه چيغې راختلې. توغندی نيغ په نيغه په کانتينر ننوتلی وو او هلته چاوديدلی وو["....6]

د بشري حقونو د څار ټولنې له هغو پښتنو او تاجيکانو سره مرکې کړي دي چې په ۱۹۹۲ز کال کې د وحدت د گوند جنگياليو نيولي ول ، دغه کسان د هغوی د کورنۍ د غړو او يا د هغوی د ملگرو په مرسته خوشي شوي دي چې دبيلابيلو ډلو له مشرانو سره يې اړيکې درلودلې. د جمعيت د دولت يوه لوړ پوړي ملکي چارواکي د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې د وحدت د گوند د سړي نيولو او سړي تښتولو په اړه دولت ته ډير شکايتونه وشول ،او دولت داسې لاسوندونه په لاس کې لری چې د وحدت ډلې د کابل په لويديځ کې په يوه ځای کې چې " قلعه خانه ' نوميږي يو زندان جوړ کړی وو ، د دغه زندان بولندوی " شفيع ديوانه " نوميده. نوموړي بولندوی په دغه زندان کې خلک وهل ، ټکول او هغوی يې همدلته وژل. د جمعيت چارواکو ته داسې غوښتنليکونو هم راغلل چې د وحدت جنگياليو ژوندي بنديان د خښتو جوړولو په داشونو کې سوځول[.7]

د کابل په لويديځ کې يوه روغتياپال چې مخکې مو ورڅخه هم يادونه وکړه د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې د کابل په لويديځ کې د روغتون کارکوونکي پوهېدل چې د وحدت جنگياليو په زرگونو تنه بې گناه ملکي وگړي دشت برچي ته تښتولي ول ، ځينې وختونه به يو شمير کسان د منځگړو او مخورو کسانو د منځگړيتوب او خبر اترو له امله خوشې شول خو ډيري کسان هېڅکله خوشې نه شول او نه يې چا مخ وليد[.8]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

----

[1] Andrew Roche, �Guerrillas clash in Kabul, some hostages freed,� Reuters, June 4, 1992.

[2] Human Rights Watch interview with O.U., Afghan journalist, Kabul, July 13, 2003.

[3] Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, p. 609 [translation by Human Rights Watch].

[4] Human Rights Watch interview with F.K.Z., resident of west Kabul, Kabul, July 9, 2003.

[5] Human Rights Watch interview with Y.N., Kabul, December 6, 2003.

[6] هماغه

[7] Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-1995,

Kabul, July 16, 2003

[8] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

د اتحاد د ډلې سرې تښتونې:

مخکې مو هم ورته نغوته وکړه چې د اتحاد ډلې هم سرې تښتونې کولې. یوه پښتون توکمه تښتول شوي سړي د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل سره له دې چې دی پښتون وو خو بیا هم نوموړی د ۱۹۹۲ زکال په دوبي کې د اتحاد ځواکونو نیولی وو ځکه د اتحاد له جنګیالیو سره یې شخړه کړې وه. هغه وویل چې د اتحاد په زندان کې له ده سره څه دباندې دیرش تنه هزاره توکمه بندیان ول او دده په وینا یوازې په دې ګناه نیول شوي ول چې هزاره ګان ول. [1] هغه د خپلو سترګو لیدلی حال داسې وایي :

"د سیاف یو شمیر پغمانیو جنګیالیو ونیولم. هغوی زما له اوښې سره یوه مالي شخړه درلودله او د هغه پر ځای یې زه د یرغمل په توګه و نیولم . زه یې سیلو ته نیږدې د خوشالخان مېنې د بریښنا کوټ اډې ته بوتلم . زه یې په یوه خونه کې واچولم ، او راته یې وویل چې نن شپه به همدلته تیروم او سبا به مې خوشې کړي. د هغوی د بولندوی نوم تورګل وو. خو په سبا ورځ یې د اتحاد او وحدت ترمنځ جګړه ونښتله " .

دا سړی وایي په هماغه شپه کله چې د کلکو جګړو لمنه پراخه شوه ، د اتحاد جنګیالیو نور هزاره ګان راوستل : " د سیاف ځواکونو دیرش یا څلویښت تنه هزاره ګان راوستل..... هغوی جنګیالیان نه ول ، ټول بې ګناه ملکي وګړي ول ، په هغوی کې ځوانان او بوډاګان ول." دغه سړی زیاتوي چې د اتحاد جنګیالیو په هماغه شپه له ده سره ناست بندیان په اتوماتیکو وسلو ووژل :

"کلکه جګړه روانه وه. موږ د توپونو ډزې اوریدلې. ډیرې زیاتې ډزې وې . ما د سیاف د جنګیالیو غږ اوریده چې ورو ورو په شا کیږي. په دې لړ کې یو تن په بولندوی تورګل غږ وکړ : " له بندیانو سره څه وکړو؟ " هغوی په پښتو خبرې کولې ، هزاره بندیان په پښتو نه پوهېدل. زه په پښتو پوهیدم. یو یې وویل : " ورسه او بندیان ووژنه "!

زه د دروازې څنګ ته وم. کله مې چې دا واوریدل د دروازې له خولې لیرې شوم او ځان مې یوې ګوښې ته کړ.یو سړی راغی او دروازه یې پرانستله ، توپک یې په ټولو را تاو کړ او د کلاشنیکوف اتوماتیک ډزې یې پیل کړې. هغه د کوټې هرې خواته ړندې ډزې کولې. لس تنه ووژل شول ، او څلور تنه ټپیان شول. هېڅ څوک نه ښوریدل. موږ چې ژوندي پاتې وو ، په ویره کې ترهیدلي وو ، واښې واڼې مو تښتېدلې وې. د باندې ډیره بده او کلکه جګړه روانه وه ، بولندوی د خونې کړکې ته راغی او پر ډزې کوونکي سړي یې غږ وکړ چې له دوی سره جګړې ته ولاړ شي او په دې توګه هغه ووت ".

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بندیان ویریدل چې وژل شوي کسان و ښوروي. خو کله چې جګړه و دریدله بندیانو په ډیرو ننواتو او زاریو له جنګیالیو وغوښتل چې هغوی خوشې کړي. " دا ځل چې جنګیالي راغلل ، ما ورته وویل چې واورئ ! زه پښتون یم او زه له دغو کسانو سره نه یم نیول شوی." یو تن جنګیالي وویل چې ما دې بلې خونې ته بوزي ځکه چې زه هزاره نه وم. دا سړی وایي چې " زه د نورو بندیانو له برخه لیکه خبر نه شوم ".

ددغه سړي خپلوانو چې د اتحاد د ډلې بولندویان پیژندل او له سیاف سره یې په پغمان کې لیدلي ول ، و شو کولای چې د سیاف د جنګیالیو له منګولو څخه ځان خوشي کړي. د بشري حقونو د څار نړیوالې ټولنې ته ددغه سړي خپلوانو وویل چې سیاف [.........] وزیر ته وویل چې دا سړی دې خوشې کړي.[2] [د وزیر نوم د بشري حقونو د څار نړیوالې ټولنې لیرې کړی دی]. ددغه بندي خپلوانو وویل چې له هغه وروسته وزیر ، بولندوی تورګل ته لیکلی امر ورکړ او دی یې خوشې کړ. په څو پیښو کې دا په زباد رسیدلې چې سیاف په خپله خبر وو چې د اتحاد ډله هر وخت ملکي بې ګناه وګړي نیسي او هغوی بندي کوي او سیاف پر خپلو ټولو بولندویانو ولکه او کنترول درلود .

د بشري حقونو د څار نړیوالې ټولنې له بې شمیرو هزاره ګانو سره مرکې کړي دي چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کال کې د اتحاد ځواکونو نیولي ول او له هغوی څخه یې په اجباري کارونو کې کار اخیست (د دغو خلکو کیسې " پر افشار " د برید په برخه کې راغلې دي.)

[1] The quotes and descriptions of this case are taken from a Human Rights Watch interview with

F.R.G., Kabul resident, Kabul, July 3, 2003.

[2] Human Rights Watch interview with L.R.G., relative of the prisoner, Kabul, July 3, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بندیانو ځورونه:

د بشري حقونو د څار ټولنې ته ډیر ګزارشونه او لاسوندونه را سیدلي چې ډیر ملکي وګړي د اتحاد او وحدت ډلو نیولي ول او له هغوی څخه یې په اجباري کارونو کې کار اخیستی ، هغوی وهل ، ټکول او ځورول شوي دي. مخکې مو له روغتیا پالې س. ک څخه یادونه وکړه ، هغه وایي چې د ډیرو هغو بندیانو درملنه یې کړې ، ددې ناروغان دواړو ډلو نیولي ول ، بندیان په ټپي ځانونو خوشې شوی ول ، بندیانو نوموړي روغتیاپالې ته وویل چې له دوی سره په بندیتوب کې ډیر بد چلند شوی او ډیر کلک وهل شوي دي .

"ما داسې یرغمل شوي ناروغان ولیدل چې ډیر کلک ځورول شوي ول: ملکي او غیر ملکي. د دواړو خواو له پلوه د خلکو نیول او خوشې کول یوه عادي خبره ګرځېدلې وه ، یرغمل نیول شوي کسان د هغوی خپلوانو روغتون ته راوستل [هغوی د بندیتوب په وخت کې وهل شوي ول] . وحدتیانو پښتانه او تاجیکان نیول او د اتحاد سړیو هزاره ګان نیول .

ما لیدل چې له هغوی سره څه ډول چلند شوی دی : خلک وهل شوي ول ، خلک شکنجه شوي ول . د هغوی په معقدونو کې آر پي جي ننه ایستل شوي ول. داسې نجونې هم وې چې پر هغوی ډله ییز جنسي تیري شوي ول. زما ناروغان دغسې بلهاریان " قربانیان " ول]" .1[

د بشري حقونو د څار ټولنې له یو شمیر ژورنالیستانو سره مرکې کړي دي ، دغو ژورنالیستانو په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو کې له نیول شویو بندیانو او یرغملو سره مرکې کړي دي او یرغمل نیول شویو ویلي چې هغوی ډیر کلک شکنجه شوي دي. [2] د بي بي سي او اسوشیئټد پرس خبریالانو له بیلابیلو بندیانو سره چې له بیلابیلو توکمونو سره یې توکمیز تړاو درلود مرکې کړې دي او هغوی ته یې د خپلو نیونو او په بندیتوب کې د ډیرو کلکو ځورونو په اړوند خپلې کیسې کړي دي[.3[

ډیره شوني ښکاري چې د سړي تښتونو او د هغوی د ځورونو لړۍ په روان وحشت کې د غچ اخیستنې یوه برخه وه. د مجاهدینو بولندوی عبدالحق چې په ۱۹۹۲ زکال کې د کابل د پولیسو د اداري مشر وو (د ۲۰۰۱ز کال د اکتوبر په میاشت کې په ختیځ افغانستان کې طالب ځواکونو اعدام کړ) ، په ۱۹۹۲ز کال یوه ژورنالیست ته وویل چې د جون د میاشتې په لومړۍ اونۍ کې غیراتحادي او غیر وحدتي بولندویانو هڅه وکړه چې د یرغمل نیول شویو کسانو په خوشې کولو کې د مبادلې په ډول مرسته وکړي خو د یرغملانو د بدلونې دغه لړۍ هغه مهال په ټپه و دریدله کله چې دواړو خوا ولیدل یو شمیر یرغملان په ډیره بده بڼه وهل او ټکول شوي ول[.4[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

) د بندیانو د ځورونو ، وهلو او ټکولو په اړه نور مالومات د " جنسي تيريو " په برخه کې يا " پر افشار " له بريد وروسته راغلي دي(

د خلکو تري تم کېدنه:

د بشري حقونو د څار ټولنې د کابل په لویدیځ کې له څو کورنیو سره مرکې کړې دي ، دغو کورنیو ویل چې په ۱۹۹۲ زکال کې یا د هغوی خپلوان یا د کورنۍ غړي ، یا وحدت یا اتحاد تښتولي او بیا یې مخونه نه دي لیدلي. دغو کورنیو د نومړو ډلو له ویرې د بشري حقونو د څار ټولنې ته د تښتول شویو کسانو نومونه ور نه کړل .

د بشري مرستو یوه افغان کار کوونکي چې د کابل په لویدیځ یې کار کاوه په ۱۹۹٦ ز کال کې یې د کابل په لویدیځ کې د یو شمیر تښتول شویو " تري تم شویو" کسانو نومونه او انځورونه " خپاره کړل.[5] دغه پروژه د ۱۹۹۳ � ۱۹۹۵ ز کلونو په لړ کې د هغې پلټنې پر بنسټ پلې شوه چې موخه یې یوازې د هزاره ګانو د تري تم کېدنې په اړه د مالوماتو د راټولو پر چورلیځ را څرخېدله چې د اتحاد د ډلې له پلوه تښول شوي او بیا تري تم شوي ول. څو کتاب په خپلې سپړنې کې د وحدت او جمعیت د ډلو د سرې تښتونو په اړه هم پراخ مالومات لري او تر یوې کچې د ستونزې د پراخوالي انځور رانغاړي.

دغه کتاب په خپله پلټنه کې ٦۷۱ پيښې را څيړي او ټولې يې هغه پيښې دي چې ډيرې يې د کابل په لويديځ کې د ۱۹۹۲ - ۱۹۹۳ ز کلونو په لړ کې رامنځته شوي دي. ح. ک .[6] چې د کتاب يو څېړونکی دی د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل :

"د نجيب الله د دولت له پرځېدا وروسته په لومړي کال کې د کابل په لويديځ کې د ۱۰۰۰ تنو د تري تم کيدنې ګزارش ورکړل شوي دي .

موږ د تري تم شويو کسانو د نومونه شميره لږ ښودلې ده ځکه موږ يوازې د هغو پيښو په اړه پلټنه کړېده چې موږ ته څرګنده وه او پوهېدلو چې نومړي کسان څنګه تښتول شوی ول. يو شمير نور لاسوندونه او د بولندويانو په اړوند نور مالومات شته ، موږ سره دومره وخت نه وو او هڅه مو وکړه چې يوازې راټول شوي شته مالومات خپاره کړو.

موږ ته ډيره ستونزمنه وه چې د هرې پېښې په اړوند جلا جلا کار وکړو. دپلټنې پر مهال زموږ يو تن کارکوونکی د حکمتيار د ځواکونو له پلوه و نيول شو ، هغه يې د پيسو لپاره نيولی وو چې د پيسو په بدل کې يې بايد خوشې کړو ، هغه يوازې د همدغې پلټنې په ګناه نيول شوی وو د هغه نوم [. نوم موږ ايسته کړی دی] وو. هغه په دشت برچې کې و نيول شو ، دا هغه مهال وو چې نومړي پلټنه کوله. له خوشې کېدلو وروسته هغه وويل چې د بنديتوب په وخت کې په ډيره بده بڼه وهل شوی وو" .7]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ح. ک وویل چې د پلټنې د پروژې کار کوونکو د تښتول شویو کسانو په را خوشې کولو کې چې بیلابیلو ځواکونو نیولي ول ، هڅه وکړه:

"د ټولو هغو کسانو په اړوند چې موږ پلټنه کړېده ، تقریباً ټول یې تري تم شوي دي. په ډېرو لږو پیښو کې ډېر لږ کسان خوشې شوي دي ، دا هم هغه کسان ول چې موږ ددوي په هکله مالومات درلودل ، موږ پوهیدلو چې چا او چیرې نیولي او موږ هڅه وکړه چې خوشې یې کړو. له موږ سره یو تن وو چې د اتحاد له ډلې سره یې خبرې اترې کولې ، هغه زموږ د مالوماتو پر بنسټ کار کاوه او یو شمیر کسان یې را خوشې کړل. نوموړي سړي په لومړي سر کې په خپله له سیاف سره خبرې کولې او وروسته یې له احمدزي [د اتحاد یو چارواکی چې یو وخت یې د سر وزیر په توګه کار کاوه] خبرې کولې .

ټولو بولندویانو او ټولو انکار کاوه چې دوی سړي نه دي تښتولي او نه له دوی سره څوک شته. خو په ډېرو لږو پیښو کې کله چې موږ نوموړو کسانو ته خپل ټول په ځیر را ټول شوي مالومات ور سپارل ، نو له هغه وروسته به یې تښتول شوی سړی خوشې کړ. خو دغه یوازې د ګوتو په شمار پیښو کې رامنځته شول ".

ح.ک. وویل چې ډیرې را خوشې شوي کسان ډیر سخت وهل شوي ول او پر ځانونو یې د وهلو ټکولو نخښې لیدل کېدلې. هغه د یوه نیول شوي سړي کیسه وکړه چې دی پې په راخوشې کولو بریالی شوی وو ، دغه سړی د اتحاد ځواکونو تښتولی وو او وایي چې په پغمان کې د یوه بولندی په بڼ کې ور باندې د یوه " مریي " په توګه کار شوی دی. (د اجباري کارونو په اړوند پر" افشار د برید " په برخه کې نور مالومات هم ورکړل شوي دي)

"موږ ټولې پیښې په مستنده ډول راټولې کړې دي. کله چې نوموړی راخوشې شو ، ما ورسره مرکه وکړه. کله چې هغه نیول شوی وو نو د اتحاد ځواکونو کلک وهلی وو او په زندان کې ډېر سخت ځورول شوی وو. له هغه سره پینځوس تنه نور هم ول ، هغه ویل چې دوی د پغمان په یوه سیمه کې ول. له څو اونیو وروسته یې " یوه بڼ " ته را استولي ول چې شپه او ورځ پر ځمکه کار وکړي " .

د رباني د دولت یوه پخواني چارواکی د بشري حقونو د څار ټولنې ته د اتحاد او وحدت د سړي تښتونو په اړوند مالومات ورکړل او دا هم ورزیاتوي چې د جمعیت ، حرکت ، جنبش او اسلامي ګوند ځواکونو هم ځینې وختونه انسانان یوازې د پیسو لپاره تښتول.[8] ر. د. د رباني د دولت د کورنیو چارو د وزارت یو پخوانی چارواکی دی او د روانو پیښو په اړوند یې مالومات درلودل ، هغه وایي چې د " نظار د شورى " لوړ پوړی بولندوی " انور ډنګر" [د سړي تښتونو په لړۍ کې ډیرې ژورې جرړې درلودلې] او د جمعیت بل بولندوی " قاسم جنګل باغ " به تل انسانان تښتول اویا به یې د پیسو لپاره یرغمل ونیول].9[

پورتنۍ پلټنیزه پروژه د یو شمیر سړي تښتونو پیښې را بر بنډوي. ح. ک. وایي :

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد شاه مسعود تر مشرۍ لاندې د نظار شورى هم ډير سړي تښتولي دي. په ډيريو پيښو کې چا څه نه شواى کولاى ، خو په درېيو پيښو کې موږ وکولاى شول چې د پيښې په اړوند لاسوندونه ومومو او د هغو پر بنسټ نوموړي کسان خوشې کړو. هغوی د هغه وخت د ملي امنيت [افغان څارګرې اداره] له مشر [محمد قسيم فهيم] سره خبرې وکړې او وروسته يې خوشې کړل .

د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جنبش د ځواکونو له پلوه د سړي تښتونو د پيښو په اړه لاسوندونه او مالومات ورکړل شول چې په ۱۹۹۲ ز او ۱۹۹۳ ز کلونو کې يې خلک تښتولي ول. د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جنبش يوه رسمي چارواکي ومنله چې د جنبش ځواکونه په ۱۹۹۲ ز او ۱۹۹۳ ز کلونو کې د بنديانو په وژنه کې په نه سترې کېدونکي توګه ښکيل ول .

----

[1] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker, Kabul, July 9, 2003. See also

testimony of H.K., Afghan NGO worker, below.

[2] Human Rights Watch interview with Y.U., Afghan journalist, Kabul, July 8, 2003; Human Rights

Watch interview with O.U., Afghan journalist, Kabul, July 13, 2003.

[3] Sharon Herbaugh, �Civilians Tell of Captivity, Torture by Rebels,� Associated Press, June

6, 1992, quoting interview with released Hazara prisoner. ��We were kept in containers, so many of

us that we couldn�t sit down. They wouldn�t give us food or water,� said Nadir Ali, a 22-year-old Hazara candymaker who was held with [. . .] others at an abandoned interrogation center of the

former secret police. He was clutching his right arm, which was swollen and probably broken from

the blows with rifle butts and chains.�

[4] Andrew Roche, �Gunbattles rage in Kabul, death toll over 100,� Reuters, June 5, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[5] Cooperation Centre for Afghanistan, �The Prisoners and the Missing, Kabul, Afghanistan 1992-

1995� (Peshawar: CCA, 1996).

[6]د پلټونکي نوم د هغه د خونديتوب لپاره نه دی ليکل شوی

[7] Human Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003.

[8] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official, Kabul, July 20, 2003;

Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18, 2003.

[9] Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-1995,

Kabul, July 16, 2003. This was consistent with testimony by a former Shura-e Nazar official, Human

Rights Watch interview with J.G.M., government security official in 1992-1993, Kabul, July 10, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوکه او لوټماري:

د بشري حقونو د څار ټولنې له يو شمير ژورناليستانو ، روغتياپالانو ، د مرستنديو ټولنو له کارکوونکو ، ټکسي چلوونکو ، د ملکي چارو له چارواکو او سرتيرو مرکې کړي دي چې د نجيب الله د واکمنۍ له پرځېدا وروسته د جمعيت ، جنبش ، وحدت ، اتحاد ، حرکت او اسلامي ګوند شوکې او لوټمارۍ يې په خپلو سترګو ليدلي دي .

د کابل په سويل ختيځ کې يو شمير سوداګرو د بشري حقوتو د څار ټولنې ته وويل چې د اسلامي ګوند د ځواکونو د لوټماريو ننداره يې د کابل د ښار په سويل ختيځ کې د بالا حصار په سيمه کې د ۱۹۹۲ز کال د اپريل په مياشت کې په خپلو سترګو کړې ده. [1] ګزارشونه دي نغوته کوي چې د سفارتونو ودانۍ او ډيپلوماټيک استوګنځي هم د لوټماريو د لومو په ښکار کې را پريوتلې. [2] د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د بشري حقونو راپورټر ګزارش تر لاسه کړ چې په مکروريانو کې د دولتي کاروونکو پر استوګنځيو د لوټمارو سترګې ښخې شوې وې.[3] هغو ژورناليستانو چې د زاړه رژيم د پرځېدنې ګزارش يې ور کاوه وليدل چې د ښار په هر ګوټ کې کورونه او هټۍ ګانې لوټل کيږي. [4] يوه افغانستان ژورناليست د ۱۹۹۲ ز کال د اپريل په مياشت کې خپل د سترګو ليدلی حال داسې په ياد راولي :

"ما په خپلو سترګو وليدل چې د مسعود او سياف سرتيرو ښار ته له ننوتلو سره سم د کړکيو ښيښې ماتولې او هر څه يې چې مخې ته ورتلل او خوښ يې ول لوټل او له ځان سره يې وړل. هغوی د وحشي ځارويو يا ژويو په څير ول او هغه ناخبرې يې کولې چې زړه يې غوښتل]" .5]

د بي بي سي يوه ژورناليست د بشري حقونو د څار ټولنې ته د ۱۹۹۲ز کال په اپريل کې خپل د سترګو ليدلی حال داسې ووايه :

"ما د جنرال دوستم د وزبکو سرتيرو لوټماري وليدله .... د هغوی پيژندنه ډيره آسانه ده. زه هغوی د جامو او څيرو له مخې پيژنم. هر څوک ، هغوی په آسانۍ پيژندلای شي. ما د دوی يو شمير کسان وليدل چې يخچالونه يې په شا ليږدول ، نورو يې ايرکنډيشنرونه او نور توکي له ځان سره ځغلول. زما د دوستم د وزبکو مليشو يو شمير کسان په ياد راځي چې له يوې ګډې پوځې پوستې څخه به دباندې راوتل. هغوی خوښ او خوشاله ځوانان ول او تل به يې خندل. هغوی يخچالونو او هغو ته ورته نور شيان په خپلو اوږو ليږدول. د [جمعيت او جنبش] ډلو دواړو د ولسمشر ټوله مانۍ چور او لوټ کړه. د هغوی سرتيري په مانۍ ننوتل ، غالۍ او نور ګران بيه شيان يې لوټ کړل]" .6]

د بشري حقونو د څار ټولنې ته د داسې تورونو ګزارشونه هم را ورسيدل چې د جنرال مجيد روزي په ګډون په کابل کې د دوستم لوړ پوړو بولندويانو د جنبش له لوټماريو څخه ګټه تر لاسه کوله. [7]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نظار د شورى يوه پخواني لوړ پوړي چارواکي د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جمعيت د هغو سرتيرو د لوټماريو په اړوند وويل چې د جمعيت د يوه منځپوړي بولندوى قاسم جنګل باغ تر بولنې لاندې ول.

۱۹۹۲ ز کال د آګست ۱۱ : جنرال عبدالرشيد دوستم د جنبش د ډلې مشر. د دوستم ډلې ګوته نيول شوى چې د ۱۹۹۰ ز لسيزې په لومړيو کې په کابل کې په جنګي جناياتو کې ښکېل ول. د ۲۰۰۵ز کال له نيمايي وروسته د هيواد د دفاع په وزارت کې مهمه پوځي څوکۍ ورکړل شوې ده.

� 2001 Reuters Limited

"قاسم جنګلباغ د کابل د ختيځ په وزير اکبرخان او مکرو ريانو کې د ډېريو ربړو او ناتارونو پازوالي په غاړه لري لکه : لوټماري ، سړي تښتونه او پر نجونو جنسي تيري. ... قاسم ځانته يو غنـډ درلود � ګومان کوم دده خپل غنډ وو. ددغه غنډ عملياتي بولندوى د نظار د شورى ، بسم الله خان وو او ګومان کوم بسم الله خان نيغ په نيغه د مسعود لاس لاندې وو. مسعود هغه ته پيسې ورکولې چې خپلو سرتيرو ته يې ورکړي ... خو هغه دغه پيسې زما په باور د ځان لپاره اخيستلې. زه پوهيږم � زه پوهيږم چې دغسې کړنې همدا اوس هم دوام لري. هغه موټران لري خو د هغه سرتيري خواران دي. له دې امله دهغه سرتيري له خلکو څخه شوکه کوي او هر څه يې چې زړه و غواړي تر لاسه کوي يې. سرتيرو ته تنخوا نه ورکول کېده ، هغوى لوټمارۍ او شوکې کولې" [8.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه انځور اخیستونکي ژورنالیست چې په ۱۹۹۲ز کال کې یې په کابل کې کار کاوه وایي چې هغه د کابل په لویدیځ کې لیدل چې د جمعیت ځواکونو د کابل د لویدیځ کورونه لوټل : " تا به لیدل چې د یو کور نه ، دوه نه بلکه یوه د یوې کوڅې پر کورونو به ور ننوتل. د کورونو د ستکونه به را وایستل شول ، د بریښنا مزي به پریک شول ، د کور شیان او توکي به را وایستل شول ، لنډه دا چې د یوه کور هرڅه به را وایستل شول] " .9[

د ۱۹۹۲ز کال د مې د مپاشتې په وروستیو کې د یوه ژورنالیست پوښتنې ته په ځواب کې د جمعیت بو لندوی مسلم چې د افغانستان د دفاع په وزارت کې یې د یوه لوړ پوړي چارواکي په توګه کار کاوه وویل : " هره ټولنه غله او لوټماران لری. زموږ ټولنه هم له نورو ټولنو څخه کوم ځانګړی توپیر نه لري. هو ! دا منو چې دلته ګډوډي ده ، دلته بې قانوني ده. خو د لاس انجلس په پرتله دومره کړکیچنه نه ده. "[10] دا هغې پراخې اله ګولې ته نغوته وه چې په ۱۹۹۲ز کال کې د کالفورنیا په لاس انجلس کې وروسته له هغې رامنځته شوه کله چې یوه قاضي د داسې یوې ویډیو د خپریدلو اجازه ورکړه چې په هغې کې د پولیسو څو تنه افسران یو تور پوټکی ډاکو " رندي کینګ " تر وهلو او ټکولو لاندې نیولی وو.

کابل ، لاس انجلس نه وو. د بشري حقونو د څار ټولنې ته د کابل ډیرو میشتو کابلیانو وویل چې په ۱۹۹۲ز کال کې د وحشت ، بې قانونۍ ، د هرډول جرم له سزا څخه د معافیت او د ناتارځپلي ګډوډۍ کلتور راغی او ټولیز احساس دا وو چې د ملیشو سرتیري څه یې چې زړه غواړي ، کولای یې شي. د لوټمارۍ او شکونې تر څنګ هلته د وژنو او نورو بیلابیلو وحشتونو پیښې تر سره کېدلې .

د بي بي سي یوه ژورنالیست د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې د ۱۹۹۲ز کال د اپریل په مپاشت کې د جنبش ځواکونو ملکي وګړي په نخښه کول :

"جنبش لوټماري کوله .... موږ یې فلمونه اخیستلي دي. په یو ځای کې د جنبش ځواکونه یو هلک چې بایسکل لري وهي. ګومان کوم له هغه څخه یې بایسکل اخیسته . زه ګومان کوم دا یو له هغو کم پیدا پیښو څخه دی چې یو ځوک دې د دوی له منځه را پاڅي او د بل چا د وژنې مخه دې ونیسي. هغوی دغه هلک د کلاشنیکوف په لېچ " قنداق " وهي خو کله چې د هغوی له ډلې څخه د یو تن سرتیري سترګې پر موږ لګیږي خپل ملګري ته وایي چې هلک دې خوشې کړي.

په بله پیښه کې چې د کانیننټال هوټل ته نیږدې رامنځته شوه ، زموږ کمره پر نورو کړکیچنو ستونزو ور تاوه شوه. د جنبش وزبک سرتیرو زموږ د کمرې مخې ته اکټونه او پیښې کولې. هغوی یو هلک درَولی وو ، هلک ، یو ملکي تنکی ځوان وو. هغوی غوښتل پر هلک ساعت تیري وکړي. سرتیرو دغه هلک څو متره لیرې درولی وو او د هغه د پښو تر څنګ به یې ډزې کولې او هلک به له ویرې پورته پورته الوت ، دوی په دې ډول پر هلک نڅا کوله او پرهغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې چيغې وهلې " و ناځه ، وناځه " او په دې ډول به يې د هلک د پښو ترخنګ ډزې کولې او هغه به يې نځاوه .]11[

د بشري حقونو د څار ټولنې په ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ زو کلونو کې د جمعيت ، جنبش او حرکت د ځواکونو د سرتيرو په لاس د ډيرو وژنو پيښې په لاسوند ډول را ټول کړې دي. د جمعيت او جنبش پخوانيو رسمي چارواکو د بشري حقونو د څار ټولنې ته ومنل چې د هغوی په پخوانيو اړوندو ډلو پورې پوځي ځواکونه په وژنو ، لوټماريو او شوکو کې په کلکه ښکيل ول]12. [

د جنبش دغه رسمي چارواکي د يو شمير ځانګړو بولندويانو نومونه را خلي چې په دغه ناتار کې ښکېل ول :

"شير عرب ، اسماعيل ديوانه [ليوني اسماعيل] ، عبدالچيريک[13] له هماغو لوړمړيو شپو ورځود هټيو او مارکټيونو په لوټماريو کې ښکيل ول. د ۱۳۷۱ ل په وروستيو او د ۱۳۷۲ل په لومړيو کې چې [د ۱۹۹۳ ز کال د جنوري او مې له مېاشتو سره سمون خوري] هغوی د " پرزه فروشۍ " بازار لوټ کړ. اسماعيل ديوانه [د کابل په سويل ختيځ کې] په بالا حصار کې وو. هغه به تل پکتياوال پښتانه چې له دغې لارې تيريدل وژل] " .14]

د نظار د شورى يوه بل پخوانی چارواکی وايي چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو کې د جمعيت ځواکونه په ډله ييزو او ټوليزو لوټماريو کې ښکيل ول او نومړی په ځانګړې توګه د نظار د شورى يو ډير بد ډاکو ، بولندوی " رحيم ' کونګ فو' " ته ګوته نيسي او دغه ډاکو په خپل وار په خپله د جمعيت يو رسمي چارواکی وو، هغه وايي : " رحيم کونګ فو ، يو لوی لوټمار ، داړه مار ، غل ، وژونکی لنډه دا چې يو ستر جنايتکار وو" [15] دغه رسمي چارواکي [کله چې د رحيم په تړاو خبرې کولې په ژړا شو او د بشري حقونو د څار ټولنې ته يې وويل چې] رحيم په ۱۹۹۲ ز کال کې په ټايمنيو کې د وحدت پر وړاندې د عملياتو په لړ کې ډير ملکي هزاره ګان او ماشومان ووژل : " ډير جنسي تيري وشول ، ډير نارينه او ښځې ووژل شول. رحيم ډير هزاره ګان ووژل . هغه ماشومان ووژل. بخښنه غواړم ، نور نه شم کولای ددغه ناتار په اړه ډير څه ووايم] ".16]

نومړي په بله مرکه کې د اوريدا له مخې وويل چې داړه مار رحيم کونګ فو د ټايمنيو په عملياتو کې څنګه د خپلو جناياتو کچه تر لوړې کچې ورسوله:

" رحيم د هزاره ګانو غاړې ور پريکولې. رحيم وويل چې " موږ د ۳۰۰ � ۳۵۰ هزاره ګانو ستونې ور پريک کړل. زه په يوه کور ننوتلم ، يو څو ورځنۍ ماشوم مې وليد ، ما خپله برچه د ماشوم په خوله کې کښيښودله . ماشوم زما برچه د مور د تې په شان رودله ، بيا مې نا څاپه برچه د ماشوم په ستوني کې ور ننه ايستله] ".17]

د کابل د ښار يوه استوګن چې تل يې د ډلو ترمنځ د منځګړيتوب دنده تر سره کړيده د بشري حقونو د څار ټولنې ته ووېل چې هغه د ۱۹۹۲ز کال د دسامبر په مېاشت کې په خپلو سترګو وليدل چې د جنبش سرتيرو يو تاجک ځوان

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلک وواژه ، د نوموړي هلک ورور پيسي راوړي وې چې خپل ورور د هغوی له منګولو څخه و ژغوري ، ګنګوسو ويل چې نوموړی د جنبش د ډلې بولندوی عبدالچريک تښتولی وو .

"يوه ورځ يوه ميرمن ماته راغله او د مرستې غوښتنه يې وکړه. هغه پوهېدله چې زه د جنبش د ډلې له خلکو سره پيژندګلوي لرم ، هغې را څخه وغوښتل چې د هغې لپاره د مرستې لاس ور وغځوم : د هغې د ورور موټړ د جنبش ځواکونو د ۱۹۹۲ز د دسامبر په مياشت کې ګرځولی وو. موټړ عبدالچريک ګرځولی وو � چريک د کابل په ختيځ کې د چمنِ وزيري په بريښنا کوټ کې پوسته درلوده.

زه د عبدالچريک پوستې ته ولاړم. کله چې کښېنستلم ، چريک ته سترګې په لار وم چې ور سره خبرې وکړم � په دغه شېبه کې يو ځوان ۱۸- ۱۹ کلن ځوان له يوې غټې کځوړې سره را ننوت ، غټه کځوړه له پيسو ډکه وه � يو پنجشيری ځوان وو � زه د هغه له پنجشيري ګړ دوده پوه شوم او د تاجيک په شان ښکاريده.

ځوان هلک چريک ته په ننواتو وويل ورور يې ور خوشې کړي. هلک وويل : " دا دي هغه پيسې چې تا زما د ورور د خوشې کولو په بدل کې غوښتې وې" هلک د کځوړې سر ور خلاص کړ. کځوړه له پيسو ډکه وه. نه پوهيږم چې څومره وې خو کځوړه زيـچ او ډکه وه .

عبدالچريک هلک ته و کتل ، بيا يې خپلو ساتونکو ته و کتل ، له هغه وروسته يې وويل " دې بوزئ د هغه ورور ته." ساتونکو هلک ته وويل چې ور سره ولاړ شي او هلک يې له مټو کلک و نيو او له دروازې ووتل. هغوی د باندې ووتل.

زه په خونه کې سترګه په لاره وم. له دوه درې دقيقو وروسته ، غوږونو ته مې د ډزو غږ راغی ، ډزې څه دباندې پينځوس متره ليرې وې. دا د اتوماتيک ټوپک د ډزو پرله پسې غږ وو. څو شېبې وروسته ټوپکوال بيرته خونې ته راغلل. د هغوی په لاسونو کې ګوټې او لاسي ساعت وو ، ګوټې يې عبدالچريک ته ورکړې او ساعت يې د هغه د ميز پر سر کښېښود. زه چريک ته په دې هيله ورغلی وم چې د هغې ښځې د ورور موټړ ور خوشې کړم خو کله چې دا پيښه مې وليدله غلی له بريښناکوټه را ووتلم او خپله لاره مې ونيوله. کله چې د باندې راووتلم " له خپله خدايه مې ډيره مننه وکړه " چې له هغه ځايه ژوندی راووتلم.

د بريښنا کوټ په دروازه کې مې له ساتونکي پوښته وکړه " دا سړی تا وواژه او يا دې يوازې د هغه ساعت او ګوټې واخيستلې؟ " جنبشي ساتونکي وويل " دا څه د ليونتوب پوښتنه کوې! کله چې يو پنجشيری زمونږ ګوتو ته راسي او زمونږ بندي شي نو هغه کله ژوندی پاتې کيدای شي ، آيا دا زمونږ په واک کې ده؟

ما ته هېڅ د منلو وړ نه وه چې څوک دې يو سړی په دومره آسانۍ مړ کړي. خو دا هغوی ته يوه عادي خبره وه. ستا زړه ته به يې ونه مني چې هغوی به څوک وژلي وي . ځکه دا دوی ته يوه عادي خبره وه ، هغوی ته داسې ښکاريدله

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هېڅ شی نه وي پیښ شوي. کله چې توپکوال بیرته راغلل په خونه کې نورو ناستو توپکوالو ان له ځانه هېڅ غبرګون ښکاره نه کړ ،هېڅ پوښتنه یې ور څخه ونه کړه ، دا ځکه چې دا د دوی ورځنی او عادي کار وو] ".18 [

د کابل د ښار د ټایمنیو د واټ یوه اوسیدونکي د حرکت د سرتیرو په لاس د ملکي وګړو هغه ټولوژنه په یاد لري چې په خپلو سترګو یې د کابل د شمال پریوه سړک د ۱۹۹۲ز کال په سپتامبر کې لیدلې وه :

"ما دخپل د کور مخ ته یوه هټۍ درلودله. په هټۍ کې مې د اړتیا وړ توکي پلورل. یو سهار په هټۍ کې ناست وم . دغه هلک ته ګوره چې تیریږي ، د ده په منګ مې یوهلک ولید � هغه نوی واده کړی وو. پرسړک ډزې پیل شوې. کښته سړک ته مې وکتل او ګورم چې هغه ځمکه پروت دی او پرسر یې بل هلک ولاړ وو� باندني سړي تومانچه په لاس کې درلودله او خپله تومانچه یې د هلک ککرې ته نیولې وه او هغه په ټپک " شقیقې " کې وویشت. هلک مړ شو. پر سړک نور خلک مړي ته ور نیږدې شول او بیا ودریدل] " .19[

نوموړی هټیوال چې د هلک د وژنې په لامل نه پوهېده او د وژونکي نوم یې هم نه پیژانده دومره پوهیږي چې چا د حرکت د ډلې له ځواکونوسره لیدلی وو .

" دغه توپکوال د حرکت له کسانو څخه وو ، زموږ له څنګه په کرارۍ تیر شو. داسې ښکاریده چې هغه ، هغه څه تر سره کړي ول چې زړه یې غوښتل. موږ په رڼو سترګو ولید. موږ پوهېدلو چې هغه د حرکت له کسانو څخه وو " .]20[

د کابل د ښار یوه بل استوګن چې د سرویس موټرانو چلوونکی وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې هغه د ۱۹۹۲ز کال په پای کې د اسلامي ګوند ځواکونو نیولی وو ،د هغه سرویس بس یې ورڅخه غلا کړی وو او نیږدې وو چې دې هم ووژني :

"یوه وخت ما سرویس بس چلاوه او زه نیږدې وروستي تمځای ته رسېدم ، ټولې سپرلې له سرویسه کوزې شوې وې او سرویس تش وو ... مخې ته مې یو سړی او یو ځوان هلک راغلل ، ما موټر ودراوه او غوښتل مې هغوی راپورته کړم. نا څاپه وسله وال کسان پیدا شول او سرویس ته را وختل او را ته ویې ویل چې د موټر مخه و ګرځوم ، ما نه غوښتل چې د بس مخه تاو کړم ، په دې شیبه کې هغوی زما په وهلو پیل وکړ. د موټر مخه مې را تاو کړه او د ګردیز پر لور پر یوه کوشني سړک و خوځېدلو... زه یې خپلې پوستې ته بوتلم --- په پوسته کې د حکمتیار سړي ول. هغوی را څخه و غوښتل چې د موټر چلول ور زده کړم ، څنګه د موټر ګیرونه بدلیږي او موټر څنګه چالانیږي.

له هغه وروسته بولندوی وویل " موټروان غره ته و خیږوئ او هلته یې په ډزو ووژنـئ." وسله والو له لاسه و نیولم چې په دوی پسې ور شم. د لاري په منځ کې د غره په پورتنۍ برخه کې یوه زاړه سړي ولیدلم او ویې ویل " څه پیښه ده؟ " ما له هغه وغوښتل چې له ما سره مرسته وکړي. توپکوالو په شا ټیل وهلم چې پر مخ ولاړ شم. زاړه سړي کښته

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بولندوی خواته منډه کړه ، داسې ښکاریدل چې نوموړي پر بولندوی اغیزه درلودله. [ښايي د هغه د سپين روب توب له کبله] . بولندوی خپلو سرې ته په لوړ غږ وويل :" مه يې وژنئ ، خو ښه يې و ډبوئ " توپکوالو په ډبولو پيل وکړ. ښه يې و ډبولم او په ډبولو کې زه بې هوښه شوم. کله چې بېرته په هوښ راغلم هغوی زما ساعت له لاسه ايستلی وو ، زه په غره کې يوازې وم. له غره راکښته شوم او ځان مې د سړک غاړې ته ورساو ، يوه موټر ته مې لاس ورکړ او له هغوی مې وغوښتل چې ما تر ښار پورې و رسوی. بيا مې يو ريکشا و نيو چې ما تر کوره ورسوي ، په لاره کې هره شېبه بې هوښه کيدلم ، کله چې د دروازې خولې ته ورسيدلم ، کورنۍ مې راغله او زه يې ځنځولې په ځولۍ کې کورته ننه ايستلم".

----

[1] Human Rights Watch interview with three merchants near Bala Hissar, Kabul, July 13, 2003

(describing Hezb-e Islami troops stealing from the bazaar).

[2] Malcolm Davidson, �New government struggles to halt Kabul fighting,� Reuters, April 30, 1992

and Sharon Herbaugh, �Anarchy rules in independent Afghanistan,� Associated Press, June 1, 1992

(describing looting of diplomatic offices and residences).

[3] Final Report on the Situation of Human Rights in Afghanistan, prepared by Felix Ermacora,

Special Rapporteur on Afghanistan for the U.N. Commission on Human Rights, February 18, 1993,

U.N. Document E/CN.4/1993/42, para. 19.

[4] Human Rights Watch interview with Steve Coll of the Washington Post, April 24, 2004; Human

Rights Watch interview with Jeremy Bowen of the British Broadcasting Corporation, April 12, 2004;

Human Rights Watch interview with Mark Urban of the British Broadcasting Corporation, April 29,

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

2004. See also, �Kabul leaders seek to restore city: but rocket attacks, looting go on as interim council

meets,� Los Angeles Times, May 1 1992. See also Derek Brown, �Rebel chief bombards Kabul homes,�

The Guardian, May 5, 1992; �Afghan city plagued by armed gangs,� Reuters, June 20, 1992.

[5] Human Rights Watch interview with Y.U., Afghan journalist, Kabul, July 8, 2003.

[6] Human Rights Watch telephone interview with Jeremy Bowen, correspondent with the British

Broadcasting Corporation in Kabul in 1992, April 12, 2004. Mark Urban, another journalist with

BBC, also told Human Rights Watch about looting in April and May of 1992, Human Right Watch

telephone interview with Mark Urban, correspondent with the British Broadcasting Corporation,

April 29, 2004.

[7] Human Rights Watch interview with U.J., former Junbish official, July 13, 2003. This is consistent

with testimony taken from another official in the interim government in 1992-1993: Human Rights

Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18, 2003.

[8] Human Rights Watch interview with J.G.M., former official in Shura-e Nazar 1992-1996, Kabul,

July 10, 2003.

[9] Human Rights Watch interview with R.N., photojournalist, New York, December 18, 2004.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[10] Herbaugh, �Anarchy rules in independent Afghanistan,� June 1, 1992.

[11] Human Rights Watch telephone interview with Mark Urban, correspondent with the British

Broadcasting Corporation, April 29, 2004.

[12] Human Rights Watch interview with U.J., former Junbish official, Kabul, July 13, 2003; Human

Rights Watch interview with M.O.Q., former military official in Junbish, Kabul, July 17, 2003; Human

Rights Watch interview with J.G.M., former government security official in 1992-1993, Kabul, July 10,

2003; and Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official, Kabul, July 11

and 20, 2003.

[13]دغه نومونه د جنبش د بولندویانو دي چې په ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کال کې بولندویان ول. یوازې شیر عرب لا تر اوسه ژوندی دی. شاهدانو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې نوموړی اوس په ډنمارک کې ژوندی کوي .

[14] Human Rights Watch interview with M.O.Q., Kabul, July 17, 2003

[15] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official in 1992, Kabul, July 11,

2003.

[16] هماغه

[17] Human Rights Watch interview with S.A.R., Kabul, July 20, 2003.

[18] Human Rights Watch interview with J.J.E, civil society leader, Kabul, July 10, 2003.

[19]هماغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[20]هماغه

[23] Human Rights Watch interview with F.R.G., Kabul resident, Kabul, July 3, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه

مخکې مو هم په دغه گزارش کې وویل چې په لوی لاس د ملکي وگړو او د ملکي بنسټونو په نخښه کول له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه ده او کیدای شي د جنگي جنایت په نامه وبلل شي. د دې ترځنگ د ژنیوا په څلورو کنوانسیونو کې دریمه ماده ځای پر ځای ده چې غیر نړیوالو وسله والو نښتو ته ځانگړې شوې ده ، دغه ماده غواړي چې له ملکي وگړو او بندیانو سره دې انساني چلند وشي. په وچ زور یو څوک له خپلواکۍ څخه بې برخې کول ، وژل ، ځورول ، جنسي تیری او نور ناوړه چلندونه ددې مانا ښندي چې له دغې مادې څخه سرغړونه کیږي. نړیوال بشري قانون " لو ټماري " او داړه ماري هم په کلکه غندي ، د دغې مادې په تعریف کې راغلي چې لوټماري د یو چا یا ددښمن د شخصي شتمنۍ غلا ده چې په وچ زور اخیستل کیږي او هم د نورو غلاوو بڼې یې په خپل تعریف کې رانغاړلي دي .

د ژب توکمنیز یا هغه ته د ورته بیلگو پر بنسټ وژنه ، ناوړه چلند او په ناقانونه توگه له خپلواکۍ څخه د ملکي وگړو بې برخې کول (او هم د نیول شویو یرغملو وهل ، ځورول) د ژنیوا د څلورو واړو کنوانسیونونو له څلورمې ماده څخه سرغړونه ده. د دې ترځنگ په سیستماتیک ډول سرې تښتونې ، وژنې او " تري تم کېدنې " چې په ملکي وگړو او پرگنو د برید یوه برخه وي لکه برید پریوه توکم او نور ، د بشریت پر ضد جنایاتو کې شمیرل کیږي] 1.[

موږ د همدغې مادې د بشپړوونکې یوې برخې په توگه د وحدت او اتحاد د ځواکونو ډیرې بیلگې وړاندې کړې او و مو ویل چې د نجیب الله د واکمنۍ د پرځېدنې په لومړي کال او له هغه په را وروسته کلونو کې یې په زرگونه کسان تښتولي دي. ستونزه دا ده چې ډیري نیول شوي کسان بیرته نه دي خوشې شوي او بیا یې چا مخ نه دی لیدلی او دا په ښکاره دې ته نغوته کوي چې هم د اتحاد او هم د وحدت ډلې ددغو تښتول شویو بندیانو له منځه په زرگونو بې گناه ملکي وگړي وژلي دي. همدارنگه هغه بندیان چې ژندوي پاتې دي یا خوشې شوي دي وایي چې له ټولو سره ناوړه غیر انساني چلند شوی او وهل شوي دي. د وحدت او اتحاد د ډلو او ځواکونو له پلوه تر سره شوې وژنې ، ناوړه چلندونه ، له خپلواکۍ څخه د ملکي وگړو بې برخې کول او هر اړخیزه پراخې وژنې ښایي د بشریت پر ضد جنایاتو کې وشمیرل شي.

د اتحاد مشر سیاف ته په پورتنیو تیریو او سرغړونو کې د یو مرکزي کرکتر په توگه نیغ په نیغه گوته نیول کیږي ځکه نوموړي د اتحاد د ځواکونو وروستنی څارونکی او کنټرولوونکی وو.له سیاف سره په ټلواله کې د رباني د دولت د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کلونو چارواکو د بشري حقونو د څار ټولنې ته ومنل چې سیاف د اتحاد د ځواکونو د لوړ پوځي بولندوی په توگه له خپلو ټولو بولندویانو سره ورځنۍ اړیکې درلودلې او هغه دا واک درلود چې خپلو تر لاس لاندې کسانو باندې د بندیانو د خوشې کولو امر ورکړي او په حقیقت کې نوموړي په ځو پیښو کې دغه کار کړی دی ، دا

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مانا ده چې سیاف پر دغو بولندویانو د قوماندې واک درلود.[2] په ۲۰۰۳ز کال کې د بشري حقونو د څار ټولنې ته د کابل په لویدیځ کې روغتیاپالانو وویل چې یو شمیر ځانګړې قضیې وې چې په هغو کې د سره صلیب نړیوالې کمیټې له سیاف سره د بندیانو د خوشې کولو په اړوند خبرې کړې دي او دا یو ځل بیا په دې ټینګار کوي چې سیاف په خپلو تر لاس لاندې کسانو باندې کنترول درلود.[3] د بشري حقونو د څار ټولنې له هغو کسانو سره هم مرکې کړې دي چې د خپلو خپلوانو د خوشې کولو لپاره سیاف ته ورغلي او له هغه سره يې خبرې کړې دي.[4] او کله چې د ۱۹۹۲ز کال د جون په مباشت کې په کابل کې له خبریالانو سره مخامخ شو او سیاف څخه د سړي تښتونو په اړه پوښتنې وشوې ، سیاف انکار و کړ چې د اتحاد ځواکونو دې هزاره ګان تښتولي وي خو دې ته يې نغوته وکړه چې وحدت د ایران د دولت یو ایجنټ دی.[5

موږ د اتحاد د نورو بولندویانو په اړه ډیرو پراخو څیړنو ته اړتیا لرو چې په سړي تښتونو او ځورونو کې د هر یوه ځانګړې ونډه و پلټو. د اتحاد د یو شمیر ځانګړو بولندویانو لکه شیرعلم ، ملاعزت ، زلمي توپان ، عبدالمنان ، ډاکټر عبدالله او نور آغا پر ونډې ، ځانګړې پلټنې ته اړتیا لري ، زموږ په راپور کې د مرکو په ترڅ کې د دوې نومونه ډیر راغلي دي چې په سړي تښتونه ، بندي کولو او پر بندیانو په اجباري کارونو کې يې ونډه درلودله.[6] لاندې مو په څلورمه برخه کې د سیاف او د هغه د بولندویانو د شونی قانوني پازوالۍ په اړه سپړنې کړې دی چې په دغه ګزارش او نورو ځایونو کې د ځورونو او سرغړونو بڼې يې راغلې دي .

پورته مو د وحدت د ګوند مشر مزاري په اړه یو شمیر یادونې وکړې. هغه په ۱۹۹۵ ز کال کې ووژل شو . مزاري او د هغه مرستیال کریم خلیلي (د افغانستان د اوسني ولسمشر مرستیال) دواړو له رویټر او اسوشیئـتد پرس سره منلې ول چې هغوی ډیر پښتانه ملکي وګړي بندیان کړي دي.[7] مزاري له خپل دریځ څخه په دې پلمې ننګه وکړه چې د اتحاد سرتیرو هزاره ګان بندیان کړي دي.[8] (مزاري وروسته دا هم منلي ول چې بندیان په کورونو کې ساتل کیږی ، هغوی ته ډوډۍ ، اوبه او خوراک ورکول کیږي او نه ځورول کیږي)[9

د وحدت د بولنې " قوماندې " او کنترول د جوړښت په اړه او هم د وحدت د هغو بولندویانو د قانوني عدلي تعقیب لپاره نورو پلټنو ته اړتیا شته چې تر اوسه ژوندي دي. د وحدت د ګوند د پریکړو او د ګوند په پوځي کنترول کې د کریم خلیلي د ونډې او ښکیلتیا په اړه نورو پلټنو ته اړتیا لیدل کیږي. شفیع دیوانه او نصیر دیوانه دواړه وژل شوي دي خو تورکمني ، محسن سلطاني ، طاهر توپان ، صداقت جاغوري او بولندوی بهرامي لا تر اوسه ژوندي دي او په هغو سرغړونو کې دي د دوی ونډه و پلټل شي چې يې دلته راټول شوي دي. موږ په څلورمه برخه کې د وحدت د بولندویانو د قانوني پازوالۍ او په سرغړونو کې د هغوی د ونډې په اړوند نورې خبرې هم لرو.

د سړي تښتونو ، یرغمل نیولو او وژنو ترڅنګ دي د هغو لوټماریو ، داړه ماریو، غلاوو او شوکو په اړه هم هراړخیره پلټنه وشي چې په دغه مهالیز واټن کې تر سره شوي او موږ پورته یو شمیر کوښنیو برخو ته يې نغوته وکړه. د ټولو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواکونو او ډلو د بولندویانو نومونه چې پورته یاد شول له هغو څخه دي په شوکماریو ، داړو ، ډاکو ګریو او لوټلو کې د ښکیلوالی پوښتنې او پلټنې وشوي .

[1]د ژنیوا د څلورو واړو کنوانیسیونو د دریمې مادې او په نړیوال قانون کې د نورو بندیزونو لپار لاندې څلورمه برخه وګورئ .

[2] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official in 1992, Kabul, July 11,

2003; Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-

1995, Kabul, July 16, 2003; Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security

official, July 18, 2003.

[3] Human Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003; Human Rights Watch

interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul,

July 9, 2003.

[4] Human Rights Watch interview with L.R.G., Kabul, July 3, 2003.

[5] Roche, �Kabul fighting erupts again despite ceasefire, � Reuters, June 4, 1992

[6]پورته مو د "بندي شويو او تري تم شويو " کسانو څو بيلګې وړاندې کړې دغه تورونه دي ته نغوته کوي چې په دغه ګزارش کې د ويل شويو تري تم کيدنو ، بندي کولو او ځورنو د پازوالۍ تورونه د نوموړو بولندويانو پر غاړه ور پريوزي .

[7] Andrew Roche, �Kabul fighting erupts again despite ceasefire,� Reuters, June 4, 1992; Sharon

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Herbaugh, �Civilians tell of captivity, torture by rebels,� Associated Press, June 6, 1992.

[8] Roche, �Kabul fighting erupts again despite ceasefire,� June 4, 1992.

د ژنيوا د ۱۹۴۹ز كال د څلورو كنوانسيونونو دريمه ماده چې غير نړيوالو وسله والو نښتو ته ځانګړې شوې ټينګار كوي چې هيڅ څوك دا حق نه لري چې غچ اخيستنې ته لمن ووهي او دا يې هغه غير قانوني چلند بللى دى چې سيال ځواكونه يې د يو بل پروړاندې كارَوي ؛ نومړې ماده غليمې خواووې دې ته اړ باسي چې نړيوال بشري قانون ته درناوى وكړي. د بېلګې په توګه، دريمه ماده ناوړه غير انساني چال چلند لكه سرې تښتونه " هر چيرې ، هر وخت او تر هر نامه لاندې چې وي" په كلكه غندي .

[9] Herbaugh, �Civilians tell of captivity, torture by rebels,� June 6, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنسي تيري او جنسي ځورونې:

د بشري حقونو د څار له ټولنې سره د کابل ډيريو روغتياپالانو د مرکو په لړ کې وويل چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو کې د وحدت او اتحاد د ډلو او ځواکونو له پلوه جنسي تيري او د جنسي ځورونو نور ډولونه په ځانګړې توګه پر ښځو تر سره شوي دي ،دغه ډول تيري او ځورونې کابل ته په ور څيرمه سيمو کې د دغه پـَيـر د دښمنيو پر مهال هم تر سره شوي دي.[1] د بشري حقونو د څار ټولنې ونه شواى کولاى د دغه مهال د جنسي تيريو له ډيريو بلهاريانو " قربانيانو " سره مخامخ خبرې وکړي ځکه نجونې او ښځې دغو ډول مرکو ته دومره ليوالتيا نه لري او يا يې د کورنۍ غړي نه پريږدي چې په دې اړوند خبرې وکړي. خو د دغو پيښو شاهدان او لاسوندونه شته. موږ مخکې له ح. ک څخه يادونه وکړه چې د دغه پير د پيښو پيښليکنيزه بڼه يې ليکلې ده او موږ پورته نغوته وکړه چې د هغه پروژه د پيښو ، سرې تښتونو ، لوټماريو په لاسوندولو راڅرخيدله ، نوموړي د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل هغو پلټونکو چې د ۱۹۹۰ز لسيزې په پيل کې د دغو ډول پيښو په اړه پلټنه کوله پوهيدل چې د کابل په لويديځ کې سرې تښتونه او پر ښځو جنسي تيري خپلې لوړې کچې ته رسيدلې ، خو هغه زياته کړه چې ډيري کورنۍ دې ته چمتو نه دي چې په دې اړوند ډير مالومات ورکړي.

“ په داسې پيښو کې د ښځو د تښتولو او يا پر هغوى د جنسي تيريو په اړه د مالوماتو را ټول نه شونى ول. د تښتول شويو ښځو کورنۍ او يا هغوى چې تښتول شوي دي د کورنۍ نوم او وياړ له ويرې نشي کولاى د هغه جنايت په اړه خبرې وکړي چې پر دوى تير شوى دى. کورنۍ په لوى لاس انکار کوي چې که چا د دوى له کوره چا ښځه تښتولې وي ، يا نه غواړي چې د دغو پيښو په تړاو خبرې وکړي ؛ دا ځکه چې افغان کورنۍ ډيرې محافظه کارې دي. نورې کورنۍ پوهيږي چې په کومې کورنۍ کې څه تير شوي دي ، په دغو کورنيو کې داسې کيسې ډيرې دي چې د نورو کورنيو د ښځو د تښتولو په اړه خبرې دي . ما ته به ډيرو کسانو ويل چې " هغه کورته ګورئ ، د سړک په دغه يا هاغه غاړه کور کې يوه ښځه تښتول شوې وه" خو کله موږ هغې کورنۍ ته ورتللو او له هغو څخه مو پوښتنه کوله هغوى انکار کاوه او ويل يې چې هېڅ نه دي پيښ شوي. داسې ځوابونه تل او هر چيرې را کول کېدل. يو شمير کورنيو منله چې د هغوى له کوره هلک تښتول شوى يا پر هغه جنسي تيرى شوى خو د ښځو په اړه يې هېڅ نه ويل .]2"[

د بشري حقونو د څار ټولنې له بيلا بيلو ژورناليستانو او د ټولنيزو چارو له کارکوونکو څخه بيلابيل مالومات ترلاسه کړل او ټينګار کوي چې له دوى سره د جنسي تيرو د پيښو لاسوندونه شته � په ځانګړې توګه د جمعيت ، اسلامي ګوند او وحدت د ډلو په اړه چې د خلکو پر کورونو ورننوتل او پر ښځو يې جنسي تيري کول.[3] همدا شان د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جمعيت ، وحدت او جنبش ځواکونو د جنسي تيريو په اړه د ډاډ وړ مالومات را رسيدلي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي.[4] مخکې مو د کابل په لويديځ کې له روغيتا پالې س. ک څخه يادونه وکړه ، نوموړې وايي چې هغې د داسې ميرمنو درملنه کړې ده چې په ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ زکلونو کې د کابل په لويديځ کې پرې جنسي تيري شوي ول � هغه زياتوي چې دوی د سړکونو له مخې د ډيرو وژل شويو ميرمنو جسدونه راټول کړي دي � د هغوی له جسدونو څخه په څرګنده ښکاريدل چې پر هغوی جنسي تيري شوي ول. [5]

د نجيب الله د واکمنۍ له را پرځېدا وروسته په کابل کې د بيلا بيلو ډلو د سرتيرو له پلوه د بې شميرو تر سره شويو جنسي تيريو پراخې پلټنې ته اړتيا شته. د لاسوندونو پر بنسټ په دغه مهاليز واټن کې جنسي تيري د يوې ساري روحي ناروغۍ په بڼه د ډلو د څواکونو د سرتيرو او بولندويانو په منځ کې خپره شوه ، په دې کې د لوړې کچې بولندويان هم شته ، او داسې بريښي چې څواکمنو بولندويانو د هغې په مخنيوی کې وَړَند او اړين ګامونه له اره نه دي اوچت کړي. په ځينو پيښو کې لوړ پوړي بولندويان په خپله ښکيل ول. [6]

----

[1] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker, Kabul, July 9, 2003; Human

Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003.

[2] Human Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003.

[3] �Human Rights Watch interview with Y.U., journalist, Kabul, July 8, 2003 (documented rape of

women by Hezb-e Islami forces); Human Rights Watch interview with J.J.E, civil society leader,

Kabul, July 10, 2003 (documented case of three women raped by Jamiat forces in Micrayon); Human

Rights Watch telephone interview with John Jennings, Associated Press correspondent in Kabul 1992-

1993, April 8, 2004 (describing evidence of rape by Wahdat). Terence White, a journalist with Agence

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

France-Presse, also documented cases of rape of Afghan women by various mujahedin forces in 1992

and 1993. See Terence White, �Afghan women protest outside UN office as Turks evacuate Kabul,�

Agence France-Presse, February 9, 1993.

[4] Human Rights Watch interview with J.G.M., former government security official in 1992-1993,

Kabul, July 10, 2003 and Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official,

Kabul, July 11 and 20, 2003 (admitting Jamiat forces were regularly implicated in rapes); Human

Rights Watch interview with K.M.B., former combatant who served under Ittihad forces, Kabul, July

4, 2003 (witnessed women who said they were raped by Wahdat); Human Rights Watch interview

with C.S.A., former government security official, July 18, 2003 (documented rapes by Junbish).

[5] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in west Kabul during early

1990�s, Kabul, July 9, 2003. S.K. described a typical case of a woman she found on the street in Karte

She, in west Kabul: �A Pashtun; she had some tattoos on her face. She had been killed, and she had

been tortured, you could see, and raped. We picked her up and took her to the hospital. . . .� Ibid.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[6] For more information on the specific legal standards of international humanitarian law applicable

to rape and the culpability of individual commanders, see section IV below.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب : ۱۹۹۲ ز اکتوبر ۱۹۹۳ ز فبروري

د ۱۹۹۲ز کال د اگست د گولیو او راکټونو له وریا وروسته کابل د هغې مباشتې په پرتله دومره ونه کړیده ، خو د کال تر وروستیو شپو ورځو پورې د ښار په هره برخه کې به هره ورځ د توپونو گولۍ او پریمانه توغندي لگېدل.

د پیښاور د تړون پر بنسټ د اکتوبر په مباشت کې د مشرتابه واکمنې سلاکارې ډلې " قیادي شورى " پریکړه وکړه چې د رباني واکمني دې تر نورو ۴۵ ورځو د همدغه کال د د سامبر ترپایه پورې و غځوي ، دا ځکه چې دوبَنـیـو جگړو د شورې د غونډو ناستې ناشونې گرځولې وې. د جمعیت ډلو د کابل پوهنتون په را خیرمه سیمو کې د وحدت له ډلې سره کلکې جگړې وکړې ، دغو جگړو نور ځاني او مالي تاوانونه را منځته کړل. له بلې خوا داسې نښې نښانې را څرگندې شوې چې د دوستم جنبش ډلې د حکمتیار له اسلامي گوند سره د غاړې غړۍ کېدنې خبرې را پیل کړې وې ، له دې مخکې د حکمتیار ډلې په پیل کې له دوستم سره مخالفت کاوه او له مسعود سره په مخالفت کې دوستم یې د یوې پلمې په توگه کاراوه [دوستم د پخواني رنگ شوي کمونیست دولت یو چارواکی وو]

د ۱۹۹۲ز کال د سامبر په مباشت کې رباني ځانته بیله جرگه " شورى " جوړه کړه ، نوموړې جرگې د پیښاور د تړونونو پربنسټ پر قیادي شورى غږ وکړ چې نوی دولت دې جوړ کړي � یا دې رباني د دویم ځل ټاکنه ومني. خو ستونزه دا وه چې د ربانۍ جرگې په جگړې کې د ټولو ښکیلو خواوو استازیتوب نه شواى کولاى او نه یې د افغانستان د ټول ولس استازیتوب کاوه. ان د ده په شورى کې ډیریو رابلل شویو استازو د رائـیې له ورکړې څخه ډډه وکړه، ان په دغو استازو کې د جنبش ، وحدت او اسلامي گوند استازو هم گډون وکړ خو رائـیه یې ور نه کړه. هر گوره ، د رباني په جرگه کې استازو چې د ملا رباني ملاتړي او د هغه خپلې ملیشیاوې وې ټینگار وکړ چې رباني دې د نورو راتلونکو اته لسو مباشتو لپاره د ولسمشر په توگه و ټاکل شي او په دې توگه یې رباني یو " ځل بیا " و ټاکه . حکمتیار د جرگې پریکړه و غندله او ژمن وو چې په څو راتلونکو مباشتو کې به د رباني دولت را وپرځوي او د مسعود ځواکونه به په شا و تمبوي. وحدت هم د رباني نوی دولت و غانده او په لنډ وخت کې یې له حکمتیار او جنبش سره ټلواله جوړه کړه. جنش په دغه ټول مهال کې کله یوې خوا اوښته او کله بلې خوا] .1]

۱۹۹۳ ز کال ، جنوري فبروري ، جگړې دوام لري

د ۱۹۹۳ زکال د جنوري د ۱۹ نېټې په اونۍ کې د جمعیت ، اسلامي گوند � وحدت ترمنځ د جگړو اور رمباړلې وهلې. د همدغې اونۍ په پیل کې د جمعیت ځواکونو د کابل په سویل او سویل ختیځ کې د اسلامي گوند په بیلا بیلو مورچلونو بریدونه وکړل او د حکمتیار ځواکونو په ځواب کې د ښار پر مرکز د توپ د گولیو او توغندیو وریا

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیل کړه. [2] د اونۍ په وروستیو کې د کابل په لویدیځ کې د وحدت او جمعیت ترمنځ د کانتیننټال د هوټل په شا او خوا ، د غره په لویدیځ کې په یوې پراخې کرهنیزې سیمې کې د سیلو په شا او خوا او نورو ځایونو کې کلکې نښتې رامنځته شوې. اوس هغه مهال وو چې د وحدت او اسلامي ګوند ځواکونو یو بل ته په جګړو کې اوړه و رکوله]3.]

دواړو ښکیلو خواوو ، جمعیت له یوې خوا ، د اسلامي ګوند او وحدت ټلوالې له بلې خوا خبریالانو ته خپلې اعلامیې ورکړې � دواړو خواوو د دښمنیو د بیا پیلولو تورونه پر یو بل لګول .[4]

له یو شمیر روغتیاپالانو او خبریالانو سره د بشري حقونو د څار د ټولنې د مرکو پربنسټ او هم د هغو مرکو پر بنسټ چې نوموړو خبریالانو او روغتیا پالانو له نورو سره په دغه مهال کې کړې وې ،چې د راتلونکو دریو اونیو جګړو په لړ کې د کابل د ښار په زرګونو اوسیدونکي ټپیان او ووژل شول. په کابل کې د ترکیې ، ایران ، چین او هندوستان د ډیپلوماټانوپه ګډون یو شمیر ډیپلوماټان او د ډیپلوماټیکو دفترونو کارکوونکي له کابله ووتل .

د اونیو په تېرېدو جګړه لا پراخېدله او ډیره کرغېړنه شوه. هغو ژورنالیستانو چې د کابل په لویدیځ کې کارکاوه د بشري حقونو د څار نړیوالې ټولنې ته وویل چې په روغتونونو کې نور د ناروغانو لپاره ځای نه وو هره ورځ به بې شمیره ټپي ملکي وګړي او پوځي ناروغان راوړل کېدل. ډیري ټپیان تر روغتونه نه را رسیدل او په لاره کې مړه کېدل. یو ژورنالیست چې د ښار له مرکزه به د کابل تر لویدیځه د جګړو د ګزارشونو لپاره راته ، د جګړو ډیر کرغیړن اړخونه داسې په یاد لري :

دا یو بشپړ لیونتوب وو. پر سړکونو څوک نه ښکارېدل. د کابل د ښار او دارالامان ترمنځ سړک یو خونړی سړک وو ، هره شېبه به توغندي پرې ورېدل. رښتونی او خونړۍ وحشت خپور وو. کله به چې له یوې خوا ډز وشو ، نو هر څوک به پوهېدل چې ډز له کومې خوا وشو.

کله به چې څوک د کابل سویل چهارآسیاب ته تلل نو د لارې په اوږدو کې به یې د حکمتیار د توغندي ویشتونکو لیکې لیدلې. د وزیر اکبر خان شاته د بي بي مهرو د غونډۍ له پاسه هم همدا حال وو او هره شېبه به توغندي لګېدل. د پیښو لړۍ دومره ډیرې وې چې موږ به د خبریال په توګه پریکړه کوله چې هرې یوې ته مو زړه غوښتل ورتللو او له خلکو سره مو مرکې کولې یا به مو د رامنځته شوې پیښې ویډیویي انځورونه اخیستل. موږ ډیرې کرغیړنې پیښې په سترګو ولیدلې. هرې خوا ته به مړي پراته ول ، هر لورته دې چې کتل ټپیان ول ، د سړک پر څنډو جسدونه خواره واره لیدل کېدل. یوه ورځ مې د یوه ماشوم د بدن پاتې شوې غوښې ولیدلې چې پرځمکه پروت وو. یوه بله ورځ مو یو ټپي هلک موټر ته را پورته کړ ، هغه ملکي هلکی وو ، ډېده یې سورۍ شوې وه. ما ډیر له وحشته ډک او کرغیړن شیان لیدلي دي. ددغه هلک له ټپ څخه بویونه تلل ، بیا مو د موټر شاته په ټول بکس کې واچاو او روغتون ته مو ورساوه. ډیر ککړ بوی یې کاوه. ګومان نه کوم چې هغه دې ژوندی پاتې شوی وی] .5]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جګړې د دواړو خواوو ډېرې توغندي او د توپونو ګولۍ به هره ورځ د ملکي وګړو پر سيمو موښتل او ډېري ناروغان چې روغتون ته راوړل کېدل ملکي وګړي ول].6[

په جګړو کې د وژل شويو کسانو روښانه شميره نه ده څرګنده خو په کابل کې د هاغه وخت ژورناليستان په دې برياليي شوي چې د ورځنيو شميرو اټکلنه را ټوله کړي :

- د جنورۍ په ۱۹ نېټه د فرانسپرس خبري ايجنسۍ ته د روغتيايي چارو يوه چارواکي ګزارش ورکړ چې د ښار مرکزي روغتون ته ۲۳ تنه ټپيان راوړل شول او ۸ تنه يې مړه شول .7[

-د رويټر د ژورناليست د راټولو شويو ګزارشونو له مخې يوازې د وزير اکبرخان په روغتون کې لږ تر لږه ۴۱ ناروغان منل شوي ، ۱۰ تنه په ورځيرمه پوځي روغتون کې مړه شوي (دلته ډېر ټپيان راوړل شوي) ، د جمهوريت په روغتون کې ۲۶ تنه ټپيان ، چې څلورتنه يې مړل شول. [8] د جمهوريت د روغتون ډاکټر سيدعمر ژورناليستانو ته وويل " دا درانده توپونه دي او چرې يې انسان ټوټې ټوټې کوي.... نن موږ ته تر ټولو بد سهاررا په برخه شوی وو] "9.[

-د ۱۹۹۳ ز کال د فبرورۍ د مباشتې په اتمه نېټه د اسلامي ګوند او د وحدت د ډلې ځواکونو دواړو د ټولې ورځې په اوږدو کې د جمعيت پر مورچلونو د توغنديو بريدونه وکړل ، په دغه بريد کې د ښار په مرکز او ختيځو سيمو کې د ملکي وګړو سيمې هم وويشتل شوې ، له بلې خوا د بي بي مهرو ، او د وزيراکبر خان د غونډيو له پاسه د جمعيت د ډلې ځواکونو د ښار سويلي برخې د اسلامي ګوند د مورچلونو په ګډون په توغنديو وويشتلې. د کابل پر دغو ځايونو توغندي مښتلي ول : مکروريان ، وزيراکبرخان ، د کابل ټول لويديځ ، د ټلويزيون د غره په لمنه کې پراته کورنه ، په دغو بريدونو کې په سلګونو ملکي وګړي ووژل شول. د جمعيت او د اسلامي ګوند د ځواکونو ترمنځ د روسيې سفارت ته نيږدې او هم د ولسمشرۍ د ماڼۍ تر څنګ د نښتو ګزارش ورکړل شوی دی. په دغه ورځ د وزير اکبر خان روغتون ، د ۲۰ تنو د مړه کېدلو او ۶۰ تنو د ټپي کېدلو ګزارش ورکړ ؛ يوه ژورناليست د روغتون په دالانونو کې ډېر کړيدونکي ټپيان اود موټرو په تمځای کې بې شميره مړي ليدلي دي ، ټپيان ټول د توغنديو په ڇرو لګېدلي ول. ډاکټر محمد قاسم ، خبريال ته وويل : " دا د جګړو له پيله تر ټولو لوړه شميره ده ." [10] په نورو روغتونونو کې روغتياپالانو د مړيو شميره نه شوای اخيستای. يوې رنځورپالې بل ژور ناليست ته ويلي ول چې : " موږ د مړيو د شميرلو لپاره وخت نه لرو ،موږ ډېر بوخت يو ، موږ د ټپيانو ژوند ژغورو او اړ يو چې د هغوی پالنه وکړو]"11[

د فبرورۍ د لومړۍ اونۍ په پای کې د کابل د روغتيايي چارو مأمورينو د ۸۰۰ تنو د وژل کېدلو د ۳۵۰۰ تر ۴۰۰۰ تنو پورې د ټپي کېدلو ګزارش ورکړ چې د ۱۹۹۳ ز کال د جنورۍ د مباشتې له ۱۹ وروسته تر دغه دمه يا وژل شوي يا ټپيان شوي دي � او دا يې هم ورزياته کړه چې ښايي د مړيو شميره نوره هم اوچته شي ځکه چې ډېرې ملکي وګړي خپل مړي روغتونونو ته نه راوړي او يا د مړيو ګزارش روغتون ته نه ورکوي.[12] د آی سي آر سي مشر امين کوبل [13] ژورناليستانو ته وويل چې د فبرورۍ تر لسمې[14] نيټې پورې ۳٦۸ تنه ټپيان د کابل په روغتونونو کې منل

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. د فبرورۍ په ۱۲ نېټه د آي سي آر سي د روغتون يوه ډاکټر د فرانسپرس د خبري ايجنسۍ يوه ژورناليست ته وويل چې د (ملکي او پوځي) وګړو په ګډون ښايي په ټول ښار کې ۵۰۰۰ تنه وژل شوي وي] .15[

د کابل يوه استوګن چې د جګړې په لړ کې د کابل په لويديځ کې اوسيده ، د بشري حقونو د څار ټولنې ته د مرکې په ترڅ کې وويل :

"ډېرې بدې او ترخې شپې ورځې وې. هره ورځ به توغندي راتلل. د شپې له پلوه به د سياف او جمعيت تر ولکې لاندې د کابل په لويديځ کې د پغمان په لمنه کې له پرتې قرغې څخه د توپ ګولۍ او د نورو درندو وسلو مرمۍ راتلې. او د جمعيت په ولکه کې د مأمورينو د کارتې د غونډې له پاسه به د توغنديو ډزې پيل شوې. د مأمورينو د کارتې د غره او غونډۍ له پاسه به يې افشار ويشته ،هغوی د غره ډډې ويشتلې ، هلته ټول د ملکي وګړو کورونه ول ، موږ په دغه موده کې د خپل کور ترځمکې لاندې خونې " زيرزمينۍ " کې اوسيدلو]" .16[

د کابل يو بل استوګن شاهد چې په هغه مهال کې د طب د پوهنځي محصل وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته د کابل د لويديځ او مرکز په دوارو سيموکې د پېښو د حالت په تړاو داسې وويل :

"په دغه وخت کې زموږ په سيمو او ګاونډ کې ډېرې کلکې او ترخې جګړې روانې وې. ما داسې جګړې ډېرې لېدلې وې. موږ د نظار د شورى او د حکمتيار د توغنديو او د توپونو د مرميو او ډزو ډېرې بدې ورځې او وحشت وليد. پر روغتونونو هم توغندي مښتل ؛ خلک ټوټې ټوټې کېدل ، هرې خواته به ککرې ، لاسونه او پښې پرتې وې.

يو ځل يو توغندی د امنيت [خاد � ژ] پرروغتون ومښت ، موږ هلته په پوهنتون کې د امنيت د نشتوالي له امله خپلې زده کړې کولې... د سهار لس بجې وې. يو شمير ډاکټران ووژل شول ، يو شمير نجونې زده کوونکې هم ووژل شوې ، يوې نجلۍ خپل عصبي کنترول له لاسه ورکړ ځکه پر ککره يې د توغندي چره مښتې وه. يوه نجلۍ ړنده شوه. ما دغه ټول په رڼو سترګو وليدل � ما وليدل چې د يوه توغندي چرې څنګه يو انسان ټوټې ټوټې کوي.د توغنديو د مښتلو په پېښو کې ډېر خلک ووژل شول. توغندي د ښار له لويديځ لورې د ټلويزيون د غره له پاسه [د کابل په زړه کې لوړه څوکه ، په دې مانا چې د کابل له سويل لويديځ څخه د حکمتيار له مورچلونو څخه] ويشتل کېدل] .17[

د کابل په لويديځ کې د افشار د سيمې يوه اوسيدونکي د بشري حقونو د څار ټولنې ته د مرکې په لړ کې وويل چې په ۱۹۹۳ زکال کې لومړی دده ورور ، وروسته يې پلار د توغنديو او ټوپونو د مرميو په چرو کې ووژل شول :

"د جنورۍ د مېاشتې وروستۍ اونۍ وه ، شين سهار وو ، زه لا تر هاغه مهاله بيده وم ، زما مشر ورور کښته د شاه سر ته ولاړ [شاه د غره په لمن کې زموږ تر کور لاندې وه] ، ورور مې غوښتل کورته لږ اوبه راوړي..... ګاونډيان راغې او موږ له خوبه را پاڅوي او وايي کښته د هټۍ مخې ته ورشو ... موږ کښته شولو : اوه يا اته جسدونه د ځمکې پرمخ پراته ول ، جسدونه د يوبل تر څنګ د هټۍ مخ ته ايښودل شوي ول. ګاونډيو وويل چې د شاه تر څنګ يو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

توغندی مښتی وو او ورور مې پکې وژل شوی وو. په دغو شپو ورځو کې هر چیرې او هر وخت چاودنې کېدلې او توغندي هر چیرې موښتل....

مورډ نشوای کولای مړی ښخ کړ ، هرې خواته توغندي مښتل ، چا له کوره دباندې پښه نه شوه ایښودلای.... کله چې شپه تیاره شوه ، د کورځنګ ته مو ښخ کړ. مورډ له ځان سره اریکن او لمپې راوړې وې خو له ویرې مو نه شوای لګولې. چوپه چوپتیا وه ، مورډ ځمکه و کیندله او د کوځې ملا لنډه دعا وکړه. له هغه وروسته مو اریکن روښانه کړ ، تیاره وه ، هیڅ شی مو په سترګو نه لیدل. د اریکن له روښانولو سره سم د مأمورینو د کارتې د غونډۍ له پاسه چې د جمعیت په لاس کې وه ډزې پیل شوې ، زموږ خواته نیږدې یو توغندی و موښته ، اریکن مو مړ کړ او مړی مو په تیاره کې ښخ کړ. دا د نظار د شورى خلک ول چې ډزې يې کولې. هغوی به تل د مأمورينو له کارتې څخه ډزې کولې � هغوی به تل ملکي وګړي ویشتل. هغوی به پر هر چا ډزې کولې ، خو ډيرې ډزې به يې هغه مهال کولې کله چې د دریو یا څلورو تنو ډله يې ولیدله] .18[

ددغه سړي پلار دري ورځې وروسته په یوه برید کې ووژل شو :

“سهار مهال وو ، ډزې نه وې او حالت کرار ښکاریده. زړه مو غوښتل دباندې ووځو. مورډ خوراکي توکو ته اړتیا درلودله. پلار مې دباندې ووت. کله چې پلارمې زموږ له غرني کوره کښته مخ په ځوړې روان وو ، د هغه ترځنګ توغندی و مښت. پلار مې په هوا کړ او پر ځمکه يې وویشتت. یوه چره ورباندې مښتې وه. په ډير بد ډول ټپی شوی وو. موږ ژړاوې پیل کړې ، موږ غوښتل چې هغه روغتون ته ورسوو ، خو ډير وینه ورڅخه بهېدله ، وینه نه دریدله. هغه په وینو کې لبت پیت وو او سا يې ورکړه.... موږ غوښتل چې هغه ښخ کړو خو د هغه په ښخولو کې هغه کړاو پر موږ تیر شو چې دري ورځې مخکې زما د ورور په ښخولو کې راپیښ شوی وو " .

د جنورۍ د مباشتې په وروستيو او د فبرورۍ د مباشتې په پیلنیو ورځو کې په زرګونو کابلیان له خپلو کورونو څخه وتښتیدل. د بشري حقونو د څار ټولنې[19] له څو تنو کابلیانو سره چې په هغه مهال کې يې خپلې کورنۍ له کابله دباندې لیږلې وې مرکه کړیده او ټولو د جګړو له امله سرټکونه کوله. " موږ د توغندیو د چرو له ویرې خپل کورونه پریښودل ، موږ د ډزو له ویرې خپلې شتمنۍ او کورونه پریښودل ، درندې وسلې وې ، هرې خواته ډزې کېدلې او هره شیبه توغندي مښتل." [20] یوه کابلي ښاري چې د فبرورۍ په مباشت کې يې خپل کور پرې ایښی وو د بشري حقونو د څارټولنې ته وویل : " د کابل په لویدیځ کې به شوروي سکر توغندي مښتل ، توغندي هر چیرې په هوا ول... د توپونو ږندې ګولې او ږانده توغندي له توپيره پرته هر چیرې او د هر چا په ککره موښتل. زموږ ژوند خوندي نه وو له دې امله اړ شو چې دباندې ووځو[21]. په هاغه وخت کې ژورنالیستانو ګزارش ورکړ چې د ملکي وګړو کتارونه پر سړکونو لیدل کیږي او غواړي له ښاره دباندې ووځي. یوه سړي چې په یوې لاسي کراچۍ کې يې د خپل

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور شیان بار کړي ول د فبرورۍ په نهمه یوه ژورنالیست ته په لوړه ترخه ژبه وویل : " دغه مجاهدین موږ بیرته لومړۍ پیړۍ ته بیایي " .

----

[1]اسیر : علل سقوط پپ. ۹۱ � ۱۰۳ . سنگر : نیم نگاهي بر ائـتلافهای تنظیمي در افغانستان پپ : ۱٦۲ -۱٦۷

[2]د ۱۹۹۳ ز کال د جنورۍ د میاشتې د ۱۹ نېټې د اونۍ د جګړو په اړه مالومات د هغو پراخو مرکو پربنسټ راټول شوي چې په کابل کې مو د جګړو له شاهدانو ، افغانو او نړیوالو ژورنالیستانو ، د مرستندویو ټولنو له کارکوونکو ، د بیلا بیلو ډلو له چارواکو او نورو شاهدانو سره تر سره کړي دي چې د پیښو په اړوند یې مالومات درلودل

[3]په ۱۹۹۳ ز کال کې د دفاع وزیر مسعود تر لاس لاندې د جمعیت رسمي چارواکي یونس قانوني د فبرورۍ د میاشتې په لومړۍ اونۍ کې خبریالانو ته وویل چې اوس د اسلامي ګوند او وحدت ترمنځ د جوړې شوې ټلوالې کړۍ مخ په ماتیدو ده

[4] Terence White, �Rebel faction holds out under pressure from government,� Agence France-Presse,

January 20, 1993 (�government� and �Hezb� officials quoted); Terence White, �South Kabul under intense rebel bombardment, many casualties,� Agence France-Presse, January 21, 1993 (quoting

�government� officials); Suzy Price, �Hundreds of casualties in Afghan fighting,� Reuters, January 21,

1993 (quoting �government� and �Hezb� statements); and Suzy Price, �Rebel Afghan chief attacks

Kabul for the 19th day,� Reuters, February 6, 1993 (quoting Yunis Qanooni and Abul Ali Mazari).

[5] Human Rights Watch interview with Suzy Price, correspondent for the British Broadcasting

Corporation and Reuters, New York, April 1, 2004.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[6] Human Rights Watch telephone interview with Marc Biot, official at Jamhuriat hospital in Kabul in

1992-1993, July 10, 2004; Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in west

Kabul during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003.

[7] Terence White, �Rocket attack kills eight, Afghan troops suffer heavy losses,� Agence France-

Presse, January 19, 1993 (quoting hospital officials).

[8] Suzy Price, �Hospitals full as more rockets hit Afghan capital,� Reuters, February 4, 1993; Human

Rights Watch interviews with Suzy Price, New York, March 2004.

[9] هماغه

[10] Price, �Dozens killed, hurt in shelling of Afghan capital,� February 8, 1993.

[11] Jennings, �Fighting intensifies in Afghan capital,� February 8, 1993.

[12] Price, �Dozens killed, hurt in shelling of Afghan capital,� February 8, 1993; Jennings, �Fighting

intensifies in Afghan capital,� February 8, 1993.

[13] Armin Kobel, the chief of ICRC,

[14] Terence White, �Former Pakistan secret service chief arrives in Kabul,� Agence France-Presse,

February 10, 1993 (quoting Kobel).

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[15] Terence White, �No respite in Kabul rocket barrage, death toll close to 5,000,� Agence France-

Presse, February 12, 1993.

[16] Human Rights Watch interview with L.M., resident of Afshar, Kabul, July 12, 2003.

[17] Human Rights Watch interview with F.K.Z., resident of west Kabul, Kabul, July 9, 2003.

د ژباړونکي یادونه : د بشري حقونو د څار ټولنه باید په دغه برخه کې سپیناوی وکړي او یا د دوی ژباړونکو ورته جمله سمه نه ده ژباړلې. د آشامایي یا آسمایي غر چې د کابل د زړه لوړه څوکه ده او خلک یې د ټلویزیون د غره په نامه بولي. دغه غر د مسعود په لاس کې وو نه د حکمتیار د ځواکونو په لاس کې. ښایي د لیکوال یا مرکه کوونکي موخه دا وي چې د کابل له سویل لویدیځ څخه ویشتل شوی توغندی چې موخه یې د ټلویزیون د پوستو غر وو ، له خپلې نخښې اوښتی او د خاد پر روغتون مښتی دی .

[18] Human Rights Watch interview with Y.B.K., former resident of Afshar as a young boy, Kabul, July

[19] Human Rights Watch interview with A.S.F., resident of west Kabul, July 2, 2003.

[20]هماغه

[21]هماغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر افشار برید

د وحدت او اسلامي گوند ټلوالې د رباني دولت ته نوی گواښ رامنځته کړی وو ؛ وحدت لا وختي په یوازې سر د کابل د لویدیځ د ډیرو برخو او د ښار د یو شمیر ختیځو برخو په گډون د کابل یو شمیرمرکزبرخې په خپلې ولکې کې درلودلې ، د هغوی په لاس کې ډیرې دولتي ودانۍ هم وې ، په پغمان او د کابل په لویدیځ او د لویدیځ په لوړو غونډیو کې د سیاف ملیشایي ځواکونه ډیره شوي ول. وحدت د افشار د غره لوړې څوکې په لاس کې درلودلې چې له پوځي اړخه د د غه غره شمالي برخې چې د پغمان پر سړک سپرې وې وحدت په یوه پیاوړي دریځ کې درولی وو .

د ۱۹۹۳ ز کال د فبرورۍ په پیل کې د برهان الدین رباني دولت ، د جمعیت او د اتحاد لوړ پوړو بولندویانو پریکړه وکړه چې د اسلامي گوند او وحدت د ټلوالې پر وړاندې کوټلې گامونه اوچت کړي ، دوی و پتییله چې د ښار په لویدیځ کې د وحدت پر مورچلونو په ځانگړې توگه د افشار پر غره او پر نورو دولتي ودانیو چې د افشار ختیځ ته پرتې وې برید وکړي او هم د افشار د غره په لمنه کې گڼ میشتې ملکي سیمې چاڼ کړي .

د بشري حقونو د څار ټولنې له بیلابیلو رسمي چارواکو څخه چې د نظار په شورى او لنډ مهالي دولت کې یې کار کاوه د ډاډ وړ مالومات ترلاسه کړي دي ، هغوی منلي دي چې دغه برید د جمعیت ، نظار شورى ، اتحاد او د رباني دولت د لوړ پوړو کسانو له پلوه پلان او منظور شو[.1]

په پلان کې پتییل شوي وه چې دوی به د وحدت پر مرکزونو چې د کابل په لویدیځ کې د افشارو په لمن کې د پولیتخنیک پوهنتون ته نیږدې د ټولنیزو علومو د اکاډیمۍ پر ودانۍ برید کوي. د جمعیت او اتحاد ځانگړې موخه د وحدت د مرکزونو نیول او د افشار په ور څیرموسیمو کې د وحدت د ډلې د مورچلونو دړې وړې کول ول تر څو دولت و کولای شي د پغمان له سیمې نیولې بیا د ښار تر ختیځ پورې د خپلې ولکې لېکې و غځوي او هم د وحدت سیاسي او پوځی مشر عبدالعلي مزاري ژوندی ونیسي .

د افغانستان لپاره د عدالت پروژې چې یوه غیر دولتي ډله ده د افشار د پیښې په گډون له ۱۹۷۹ تر ۲۰۰۱ ز کال پورې په افغانستان کې د پوځي عملیاتو لړۍ پلټلې او د افشار عملیات یې د خپل ۲۰۰۵ ز کال د جنورۍ په گزارش کې داسې را سپړلې دي:

د برهان الدین رباني تر مشرۍ لاندې د افغانستان د اسلامي دولت د ۱۹۹۳ ز کال د فبرورۍ د مباشتې د افشار عملیات ، ددغه دولت تر ټولو پیاوړې او سمبال شوي پوځي عملیاتو ته نغوته کوي چې پکې له ډیر زیات پوځی ځواک څخه کار اخیستل شوی دی. دغو عملیاتو دوې تاکتیکي موخې درلودلې. مسعود پریکړه کړې وه چې په

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي سر کې به د وحدت د ګوند پوځي او سياسي مرکزونه ونيسي (دغه مرکزونه د کابل په لويديځ کې د افشار د غره په لمنه کې د ټولنيزو علومو په اکاډيمۍ کې پراته ول) ، او هم به د وحدت د ګوند مشر عبدالعلي مزاري ژوندی ونيسي. دويم : د برهان الدين رباني تر مشرۍ لاندې د افغانستان اسلامي دولت په پام کې درلودل چې د جمعيت تر ولکې لاندې سيمې د کابل له مرکزه نيولې د سياف تر ولکې لاندې سيمو پورې له يو بل سره ونښلوي چې له دې لارې به په مرکز کې خپله واکمني ټينګه کړي. [2]

د مليشياوو ترمنځ د بريد تابيا له بريده مخکې پټه پاتې نه شوه. د وحدت سياسي چاروا کې د بريد له پيليدا څو ورځې مخکې پوهيدل چې د بريد تابيا نيول شوې ده ، له بريد څخه څو ورځې مخکې د افشار د سيمې د اوسيدونکو يوه کوښنۍ برخه چې د اړيکو پر بنسټ له بريده خبره وه له سيمې ووتله.[3] په بله وينا يوازې د افشار د سيمې هغه استوګن چې له بريد څخه خبر شوي ول په دې برياليي شول چې سيمه پريږدي. د سيمې يو استوګن د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې په څه ډول له بريده مخکې خبر شوی وو :

"يوه ملګري مې د نظار په شورى کې کار کاوه. هغه د دولت په مرکز کې کار کاوه. هغه له بريد څخه دوې ورځې مخکې ماته راغی او ويې ويل : ته بايد له دغه ځايه ووځې. د بريد امر ورکړ شوی دی. پغمانيان [د اتحاد ډله] غواړي پر دغې سيمې بريد وکړي ، هر څوک يې چې مخې ورشي و به يې وژني ، او هر څه به لوټ کړي[" .4]

يو بل وويل :

"موږ د مسعود د کسانو په منځ کې له يوې کورنۍ سره اړيکه درلودله او موږ ته يې وويل چې ووځـو. هغه وويل : ' د سياف او مسعود جنګيالي به پر دغې سيمې بريد وکړي ' دا له بريده څلور ورځې مخکې ول . هغه موږ ته وويل چې بايد له سيمې څخه ووځو. هماغه ول چې ووتلو[".5]

يو بل وويل :

"له بريد څخه پينځه ورځې مخکې زما وراره چې د حرکت د مشر انوري ساتونکی دی ما ته راغی او ويې ويل : ' ته بايد له دغه ځايه ووځـې . دغه سيمه په بل مخ اړول کيږي. ان که تاسو پوځيان هم نه ياست خو ډيره وراني به رامنځته شي. ددغه خبر په اوريدلو موږ دوې ورځې وروسته د شپې له پلوه له افشارو وو تلو[" .6]

د دغې سيمې ډيريو اوسيدونکو ته د کيدونې عمليات په تړاو نه خبر ورکړل شو او نه ورته وويل شول چې له سيمې څخه ووځي[.7]

د عملياتو کيلي د افشار پر ګڼ ميشتې سيمې سربېره د افشار د غره لوړه څوکه وه. پوځي ستراتيژي دا وه چې جمعيت مخکې له دې چې د افشار په سويل ختيځ او په سويل کې د ملکي وګړو په منځ کې د وحدت مورچلونه و نيسي ،

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتل يې لومړي د افشار د غره لوړې څوکې و نيسي.[8] له بريد مخکې د محمد فهيم قسيم تر مشرۍ لاندې د افغان د ملي امنيت څرو " جاسوسانو" د حرکت د ډلې څو تنو بولندويانو ته چې د افشارو په لويديځ او شمال کې يې پوستې درلودلې بډې ورکړې تر څو په عملياتو کې ورسره مرسته وکړي او د جمعيت او اتحاد سرتيرو ته اجازه ورکړي چې د دوی له پوستو څخه تير شي او د افشار لوړې څوکې ونيسي [9] (محمد قسيم فهيم له ۲۰۰۱ تر ۲۰۰۴ زکال پورې د افغانستان د دفاع وزير ، او د ۲۰۰۱ز کال په پای کې د طالبانو پروړاندې د امريکايي عملياتو کيليدي پوځي ملګری وو). کله چې عمليات پيل شول د جمعيت ځواکونو د افشارو لوړې څوکې و نيولې او د اتحاد ډله پر افشارو ور ننوتله ، د ټولنيزو علومو په اکاډيمۍ کې د وحدت د ډلې مورچلونه يې ونيول او هم يې د هغه سړک ولکه په لاس کې و نيوله چې له پغمانه د کابل تر مرکزه د افشار له منځه تيريږي. د جمعيت ځواکونو له افشارو دباندې سړکونه هم ونيول او خپل مورچلونه يې جوړ کړل. په دې لړ کې د وحدت ځواکونه د افشار له سويلي برخې د کابل لويديځې برخې ته په شا شول او د افشارو هزاره ميشته سيمه يې د پښتونواکې اتحاد ډلې جنګياليو ته ور پريښودله .

له بريد څخه دوې ورځې مخکې د کابل د بادام باغ په سيمه کې مسعود په خپلې پوځې اډې کې يوه غونډه ونيوله ؛ په غونډه کې د جمعيت او اتحاد د ډلو لوړپوړو بولندويانو او هم د نظار د شورى په جوړښت کې د نورو ښکيلو ډلو بولندويانو ګډون وکړ.[10] په هاغه وخت کې د جمعيت د ډلې په مشرتابه کې دغه کسان ول : ملا عزت (عزت الله) د پغمان بولندوی ، محمد قسيم فهيم (د ملي امنيت رئـيس) ، بابه جان ، انور ډنګر ، ګدا محمد ، بابه جلندر ، حاجي الماس ، ګل حيدر او بسم الله خان.

د بشري حقونو د څار ټولنه په دې برياليۍ نه شوه چې وومې په غونډه کې چا او چا ګډون کړی وو خو د عملياتو د اړينوالي په پام کې لرو څرګنده خبره دا ده چې فهيم هرو مرو هلته وو. د افغانستان لپاره د عدالت د پروژې د ګزارش پر بنسټ چې له څو تنو شاهدانو سره يې مرکه کړېده ، د اتحاد دوه بولندويان � شير علم او زلمی توپان او د حرکت د ډلې مشر حسين انوري په غونډې کې ول [11.

د ګزارشونو پربنسټ سياف په پغمان کې د اتحاد د ډلې له لوړپوړو بولندويان سره د پلان شويو عملياتو په اړوند غونډه جوړه کړه.[12] د هاغه مهال د اتحاد په مشرتابه کې دغه کسان ول : په خپله سياف ، حاجي شير علم ، زلمی توپان ، عبدالله شاه او ملا تاج محمد. ښايي څوتنو منځپوړو بولندويانو هم کړی وي.

 له عمياتو يوه شپه مخکې د پروان په کارته " کارته پروان " کې د مسعود په يوه پټ او خونديې کور کې يوه بله غونډه جوړه شوه ، دغه کور د کانتيننټال هوټل ته نيږدې پروت وو. [13] د افغانستان لپاره د عدالت د پروژې د ګزارش پربنسټ مسعود په خپله د فبرورۍ د مياشتې په ۱۲ نېټه د عملياتو په دويمه ورځ د کانتيننټال په هوټل کې غونډه جوړه کړه. په غونډه کې د رباني ، سياف او فهيم په څير سياسي او پوځي مشران هم ول [14.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشري حقونو د ځار ټولنې د افشار د سیمې له خو تنو اوسیدونکو سره مرکه کړېده چې د برید پر مهال يې په سیمه کې ژوند کاوه او ويې ویل چې برید څنګه پیل شو او له برید وروسته څه ډول ناورین ځپلی غوبل په سیمې کې را خپور شو. دغه د ډاډ وړ لاسوندونه په زباد رسوي چې په څه ډول له بشري حقونو څخه سرغړونه شویده او د افشارو په عملیاتو کې په څه ډول بشري نړیوال قانون په سیستماتیک ډول تر پښو لاندې شوی دی ، دلته ملکي وګړي په لوی لاس وژل شوي دي ، دلته په لويه کچه ملکي وګړي وهل او ټکول شوي دي ، دلته يوازې د ژب توکمیزتړښت پر بنسټ سړي تښتول شوي دي او دلته په لويه کچه غلاوې ، داړه ماری او لوټماری شوي دي. دغه ټولې په لوی لاس ترسره شوي ناخیـړی ، دې ته نغوته کوي چې په دغه ناتار او ناورین کې ښکیل یو شمیربولندویان ښايي د بشریت پرضد په جنایاتو کې ښکیل وبلل شي

----

[1] Human Rights Watch interview with K.S., former government security official, Kabul, July 24,

2003; Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18, 2003;

Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-1995,

Kabul, July 16, 2003; Human Rights Watch interview with J.G.M., former government intelligence

official 1992-1996, Kabul, July 10, 2003. Intelligence agents in Wahdat also told Human Rights

WWatch that they knew in advance of an impending attack by Jamiat and Ittihad forces.

[2] Afghan Justice Project, �Addressing the Past: The Legacy of War Crimes and the Political

Transition in Afghanistan,� January 2005, (�AJP report�), page 27.

[3] Human Rights Watch interview with Q.E.K., former Wahdat political official, Kabul, July 15, 2003.

[4] Human Rights Watch interview with I.R.H., resident of Afshar, Kabul, July 12, 2003.

[5] Human Rights Watch interview with I.K., resident of Afshar, Kabul, July 2, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[6] Human Rights Watch interview with K.I.K., resident of Afshar, Kabul, July 6, 2003.

[7] د دغې سیمې یو شمیر اوسیدونکو د بشري حقونو د څآر ټولنې ته وویل چې د سیمې او خپلو کورونو پرېښودلو ته نه ول چمتو شوي. د بیلګې په توګه میرمن ف. الف چې د دغې سیمې یوه اوسیدونکې ده د بشري حقونو د څار ټولنې ته د ۲۰۰۳ ز کال د جولای د مپاشتې د شپږمې نېټې په مرکه کې وویل " زه نه پوهېدلم چې د غره لوړه څوکه پر مسعود پلورل شوې وه)

[8] The general descriptions of the Afshar campaign here are based on testimony taken by researchers

with the Afghan Justice Project, as well as Human Rights Watch interviews with officials named in the

proceeding note, and interviews with two soldiers who took part in the Afshar campaign; Human

Rights Watch interview with K.M.B., soldier who served under Ittihad forces in 1993, Kabul, July 4,

2003 (describing his orders on the day of the attack) and Human Rights Watch interview with T.E.S.,

Soldier in Shura-e Nazar in 1993, Kabul, July 5, 2003 (describing aim of attack on Afshar as told to

Him by his commanders).

[9]د حرکت پر دغو بولندویانو تور لګېدلی دی چې له جمعیت څخه یې بډې اخیستې دي: صداقت ، ضابط محسن سلطاني ، عوض علي ګرجي ، تابش ، ملک شریف او سید شریف. د بشري حقونو د څار ټولنې دغه مالومات د وحدت او د نظار د شورى د ډاډ وړ له سرچینو څخه تر لاسه کړي دي : په لاندې ډول :

Human Rights Watch interview with Q.Q.S., former Wahdat commander, Kabul, July

14, 2004; Human Rights Watch interview with Q.E.K., former Wahdat political official, Kabul, July

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

15, 2003; Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18,

2003

[10]هماغه

[11]هماغه

[12] AJP report, p. 29.

د افغانستان لپاره د عدالت پروژه پ. ۲۹

[13]هماغه

[14]د افغانستان لپاره د عدالت پروژه ، ۲۰۰۵ ز کال پ. ۳۰

Download from: ketabton.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library